

Onze Taal. Jaargang 27

bron

Onze Taal. Jaargang 27. Genootschap Onze Taal, Den Haag 1958

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_taa014195801_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

[Nummer 1]

Taal zonder spraakkunst?

De knapste prestaties verricht een mens in zijn prilste jeugd. Het is een alledaags verschijnsel dat een kind van twee, drie jaar zijn moedertaal al heel aardig kan spreken. En een paar jaar later kent het er alles van, afgezien van een enkel sterk werkwoord dat zwak gebleven is: hij zwemde, hij blijfde e.d.

Ondanks die alledaagsheid blijft het toch een groot wonder, dat we niet behoorlijk kunnen verklaren. Immers, het verstand van zo'n kind betekent nog niet veel, ook al zeggen de trotse ouders: 'Hij is al zo wijs!' Hij heeft meestal nog geen begrip van rekenen, je kunt hem nog geen eenvoudige problemen laten oplossen, zijn begrippen zijn nog erg concreet. Van de duizenden spraakkunstregele die hij gebruikt, zou hij al helemaal niets begrijpen. En toch: hij hanteert ze feilloos. Is dat geen groot wonder?

Er is nog veel meer. Sinds eeuwen is het bekend dat een kind op een bepaalde leeftijd elke willekeurige taal accentloos kan leren, en nog wel in betrekkelijk korte tijd. Volwassenen lukt dat vrijwel nooit. Ze kunnen het een heel eind brengen, maar wie zijn puberteit achter de rug heeft, heeft de beste tijd gehad.

Onze moedertaal hebben we allemaal dus zonder spraakkunst geleerd. Dat heeft sommige taalkundigen jaren geleden op een idee gebracht. Spraakkunst is voor de meeste mensen een gruwelijk vervelend vak. Maar waarom zouden volwassenen een vreemde taal niet op precies dezelfde manier kunnen leren als kinderen hun moedertaal?

De 'natuurmethode'

Zo ontstonden de bekende taalmethoden van de grammofoonplaat. Het werd allemaal erg aantrekkelijk en simplistisch voorgesteld. Wat trekt er nu meer dan zo'n woord 'natuurmethode'? U hebt als baby immers ook geen spraakkunst gebruikt? Waarom leert u de vreemde taal dan ook niet volgens die methode?

Het ligt voor de hand dat het grote publiek het onjuiste van deze vergelijking niet inziet. Daarom is het goed, er eens op te wijzen. Om te beginnen dit: vindt u het niet vreemd dat de meeste scholen de vreemde talen nog altijd via de gebruikelijke spraakkunsten onderwijzen en niet die 'natuurmethode' volgen? Is het geen tijdverspilling op grote schaal? Marteling van uw arme kinderen op de pijnbank van de onregelmatige werkwoorden? Natuurlijk, ons onderwijs is niet volmaakt, maar het is ook weer niet zó dwaas dat het koppig zou vasthouden aan een oude methode als de nieuwe zóveel beter was. Dat ene feit moet dus al te denken geven. Het is niet allemaal zo simpel als de 'natuurmethodisten' ons willen wijsmaken.

De moedertaal is iets enigs

Vóór een kind zijn moedertaal gaat leren, kent het geen enkele taal. De volwassene die de grammofoonplaat opzet, kent zijn moedertaal al. Hij zal nooit een andere taal zo volmaakt leren spreken, hij zal in geen enkele andere taal ooit de directheid en de klaarheid van de moedertaal horen, hij zal in een vreemde taal nooit de fijnste betekenisnuances leren aanvoelen, zoals hij dat in zijn moedertaal intuïtief doet. De moedertaal is iets enigs, iets onvervangbaars. Elke vreemde taal is een surrogaat voor ons. We zullen er door jarenlang gebruik misschien sterk aan wennen, maar ze blijft een vervangingsmiddel.

De sporen van onze vroegste jeugd zijn onuitwisbaar en dat wil de advertentie van de grammofoonplaten ons laten vergeten.

Leeftijdsverschil

Een tweede verschil met het aanleren van de moedertaal is de leeftijd. We hebben er al even op gewezen dat kinderen vóór de puberteit een bijzonder grote gevoeligheid voor taal hebben. Ze lijken dan op een wasplaat: je kunt er elk taalstempel inzetten dat je wilt. Maar na hun overgangsleeftijd verstijft dat allemaal in vrij vlug tempo. Ongetwijfeld kunnen we ook dan nog brokken van een vreemde taal min of meer leren beheersen; vooral mensen met een sterke taalaanleg kunnen het dan nog ver brengen. Dat blijven echter grote uitzonderingen en ze zijn niet te vergelijken met wat elk mens als kind kan presteren.

De taalgevoeligheid van de volwassene verschilt dus

heel sterk van die van het kind. Om die reden is de vergelijking van de grammofoonplaatadvertentie sterk misleidend.

Plaat plus spraakkunst?

De meeste taalkundigen zien op het ogenblik als ideale methode een combinatie van plaat plus spraakkunst. Nog beter is het natuurlijk als de leraar op school de plaat vervangt en zelf in de klas af en toe de vreemde taal spreekt. Dat is ook op alle scholen gebruikelijk. Zonder spraakkunst gaat het niet.

Het is dus beslist onvoldoende dat een leerling alleen de vreemde taal rondom zich hoort spreken. U kent toch ook het sterk verbreide bijgeloof dat je elke vreemde taal volmaakt leert spreken als je maar lang genoeg blijft in het land waar die gesproken wordt?

Wat een illusie, althans wat volwassenen betreft. Er zijn mensen die jaren in een Franssprekende omgeving wonen, en die toch nog altijd Frans spreken met een accent waar zelfs de Nederlander nog de Nederlander kan uithalen! Vraag dus niet hoe dat taaltje een Fransman in de oren moet klinken.

En kent u geen vreemdelingen die al tientallen jaren niets dan Nederlands om zich heen horen? Toch spreken ze bijna geen van allen een aan alle kanten volmaakt Nederlands. Dàt is tenminste iets wat wij allen kunnen beoordelen. We mogen dus zeggen: vrijwel geen enkele volwassene leert ooit een vreemde taal accentloos spreken en doorvóelen, zelfs niet al hoort hij veertig jaar niets anders dan die taal.

Vlug tevreden

Nu zijn veel Nederlanders zo naïef om te denken dat je een vreemde taal beter spreekt, naarmate je spreektempo hoger ligt. Wat een idee! Omdat wij het Frans, het Russisch van een andere Nederlander onmogelijk kunnen beoordelen, nemen we de snelheid waarmee die Nederlander zijn fouten maakt als uitgangspunt! Laten we toch wat bescheidener zijn op dit punt, ook als het over onszelf gaat. Laten we onszelf in advertenties toch niet aanprijzen als ‘zijn drie moderne talen vloeiend sprekend’. Van zulke onzin zal iedere deskundige het zijne denken en iedere directeur die een goede werkkraacht zoekt, eveneens.

Het is tegenwoordig de gewoonte, in vaktijdschriften vóór of na elk wetenschappelijk belangrijk artikel een samenvatting in het Engels te geven: een ‘summary’. Zoals vanzelf spreekt, bevordert dit de internationale samenwerking van de geleerden. Nu hebben de meeste geleerden geen moeite met een Engels artikel te lezen over hun speciale vakgebied. Medici, technici, natuurkundigen zijn met een groot deel van de specialistische Engelse terminologie vertrouwd. Daarbij komt nog dat ze van de Middelbare School de stevige basis voor de verdere uitbreiding van hun kennis van het Engels hebben meegekregen. Ze lezen veel Engels en komen vrij dikwijls in Engelsprekende landen.

De ervaring leert nu dat het voor deze wetenschappelijke onderzoekers vrij lastig is de ‘summary’ in werkelijk feilloos Engels op te stellen. Ze schrijven de tien, twintig regels vlot op; wat er staat, ziet er echt goed uit. Laten ze echter de tekst controleren door een Engelsman, dan blijkt pas hoeveel fouten gemaakt zijn. Vaak zijn het kleinigheden, maar ieder weet hoe juist door die ‘kleinigheden’ een stuk taal verknoeid kan worden.

Kleine kinderen vreemde talen laten leren?

‘Als kinderen wèl in korte tijd in het vreemde land de vreemde taal kunnen leren, laat ze dan een paar maanden van hun jonge leven daaraan besteden: dan zijn ze later van alle narigheid af!’ Gelukkig gaat dat niet. Een Frans kind kan wel enige tijd in een Nederlands gezin uitstekend Nederlands leren, maar het vergeet daarbij zijn moedertaal naarmate het beter Nederlands leert spreken. Het is trouwens, in Frankrijk teruggekomen, dat Nederlands weer gauw kwijt! Van kinderen die in een tweetalig gezin opgroeien - vader spreekt Nederlands, moeder spreekt Engels - weten we, in taalkundig opzicht, nog niet zo veel. Er zijn, jammer genoeg, veel aanwijzingen die ons ervan overtuigen dat tweetaligheid voor kinderen nadelig is. Deze kinderen beginnen meestal later te spreken dan normaal: ze hebben geen houvast. Streven vader en moeder bewust naar tweetaligheid bij hun kinderen, dan moeten ze er wel rekening mee houden dat hun kleinen later nooit tot in alle gevoelige kleinigheden van één moedertaal kunnen doordringen. Er zal altijd een zekere menging plaatsvinden tussen de twee talen.

Nog deze zomer Frans spreken...

Eentaligheid ligt diep in de natuur van de mens. Men heeft het wel eens zo uitgedrukt dat er in onze hersenwoning maar plaats is voor één volledige taal: de andere talen hebben er een meer of minder ruim logeervertrek. Het zou onzin zijn te beweren dat we niet ons best moeten doen om vreemde talen te leren. Als Nederlanders kunnen we ons dat nauwelijks veroorloven en de kennismaking met vreemde volken door middel van hun taal verrijkt ons buitengewoon. We moeten echter oppassen voor commerciële overdrijving. Je leert geen taal in een paar maanden, elke dag een kwartiertje na het eten. De goegemeente mag niet overbluft worden: nog deze zomer kunt u Frans spreken... aan het Lago Maggiore wordt u om strijd geroemd om uw mooie uitspraak: *parla bene italiano*... zonder dorre spraakkunst, precies zoals u als kind Nederlands hebt geleerd, leert u binnen enkele maanden Engels spreken als een Engelsman... Goed Nederlands spreken en schrijven is al moeilijk genoeg. Laten we blij zijn als we op een redelijke wijze een vreemde taal onder de knie krijgen. Volmaakt Engels, volmaakt Frans, volmaakt Duits is volmaakt onnodig en... onbereikbaar.

De Penningmeester verzoekt leden en lezers hun bijdrage over 1958 zo spoedig mogelijk over te schrijven op de postgirorekening van de Administratie van Onze Taal nr. 529740. Wacht niet tot morgen, want dan bent u het beslist vergeten!

U bespaart ons extra-werk en uzelf extrakosten.

Oeuvre

We hebben ons voorgenomen af en toe te laten zien welke Franse woorden in het Nederlands gemist kunnen worden. O e u v r e is er een van. Wie spreekt over het w e r k van Bach, het w e r k van Walschap, het w e r k van Picasso, is volkomen duidelijk. O e u v r e maakt de boel onnodig ingewikkeld. Het is een van de Franse woorden in het Nederlands waaraan de Vlamingen zich terecht ergeren. Laten we het dus met plezier overboord gooien. Het dient nergens voor, het is overbodig.

We hebben ook nooit horen spreken van ‘de verzamelde o e u v r e s van Huizinga’ maar wel van zijn ‘Verzamelde W e r k e n ’ of zijn ‘Verzameld Werk’. En eerlijk gezegd: w e r k is een mooi, eerlijk en diep woord.

Dat is geen stijl!

Vindt u het erg dat we zonder bronvermelding een paar zinnen citeren uit onze landelijke pers? Anders zouden we op onze beurt een fout begaan die zoveel lectuur ongenietbaar maakt: in vage algemeenheden blijven redeneren zonder voorbeelden als basis te nemen.

‘Naar versteviging van het uiteraard steeds bestaan hebbende contact tussen het dagelijks bestuur en de Tweede-Kamerfractie zal gestreefd worden.’

Eerste fout: de ellendige lijdende vorm zal g e s t r e e f d w o r d e n . Dat zetten we dus om: ‘We zullen ernaar streven...’

Tweede fout: het steeds bestaan hebbende contact. Zègt u zoiets? Z'n steeds bestaan hebbende voorkeur voor een borreltje? Jouw steeds bestaan hebbende koppigheid?

Derde fout: naar versteviging van... Dat kan een klein bijzinnetje worden.

En nu de verbetering: ‘Natuurlijk heeft er tussen het dagelijks bestuur en de Tweede-Kamerfractie altijd contact bestaan, maar we zullen ernaar streven om dat te verbeteren.’

Nu hebt u een natuurlijke zin. Nog een klein bijzonderheidje. Je kunt ook de zaak een beetje omdraaien en zeggen: ‘Natuurlijk heeft er altijd contact bestaan tussen het dagelijks bestuur en de Tweede-Kamerfractie, maar we zullen ernaar streven om dat te verbeteren’. Er is een klein bezwaar: dat kan dan terugslaan op het laatst genoemde het-woord, nl. het dagelijks bestuur.

De eerste raad die we iedere stilist moeten geven is dus: schrijf n a t u u r l i j k e taal.

Werkwoorden naar voren

Een ander voorbeeld: ‘Erg spiritueel vermochten we de tekst die hoofdzakelijk dreef op politieke grapjes die in Nederland weinig doel treffen, niet te vinden.’ Eerste fout: het eind van de eerste zin staat veel te ver van het begin. Dat komt door die twee lelijke tussenzinnen: d i e h o o f d z a k e l i j k d r e e f ... e n d i e i n N e d e r l a n d ...

Tweede fout: v e r m o c h t e n t e is geen levend Nederlands. Bedoeld is: k o n d e n . Dat is bovendien korter.

Derde fout: teveel bijzinnen.

Verbetering: ‘Erg spiritueel konden we de tekst niet vinden: hij dreef hoofdzakelijk op politieke grapjes en die treffen in Nederland weinig doel.’ (We veronderstellen nu dat de bedoeling van de schrijver was: ‘geen enkel politiek grapje treft in Nederland doel’. Hij kan met deze tekst ook willen zeggen: ‘de tekst dreef op dat soort politieke grapjes dat in Nederland...’)

Geen tussenzinnen

Aan een derde voorbeeld kunt u zien, hoe gruwelijk een tussenzin de duidelijkheid kan storen.

‘De bodemkartering van het waddengebied - de Stichting voor de Bodemkartering te Wageningen verzorgt de kartering binnen de dijken; de onderzoekafdeling te Kampen de kartering buiten de dijken - en enquêtering omtrent de bedrijfsuitkomsten op zand- en kleilanden, werd ter hand genomen in het licht van de vraag of het niet nodig is de oude stelling dat zandgronden niet waard zijn om ingepolderd te worden, aan een hernieuwd onderzoek te onderwerpen.’

Laten we niet zo lui zijn om onze invallende gedachten precies op volgorde af te laten drukken. De tussenzin komt natuurlijk voorop, en intussen verbeteren we daarin ook een tweede fout: de lelijke herhaling van *k a r t e r i n g*¹⁾ en *d i j k e n*. Hier volgt dus één verbeterd stuk:

‘De Wageningse Stichting voor de Bodemkartering verzorgt het gebied binnen de dijken, de onderzoekafdeling in Kampen dat daarbuiten.’
Volgende fouten: eerst de beeldspraak. Een vraag die licht geeft? Is dat niet een beetje vreemd? En dank zij dat licht wordt de bodem gekarteerd en wordt er een enquête gehouden.

Als we die beeldspraak eens wegwerkten? Zou er dan werkelijk zoveel moois verloren gaan? Laten we dan tegelijk ook de rest eens in kleine zinnen uit elkaar gooien.

‘Dat zandgronden niet waard zijn om ingepolderd te worden, is een oude stelling. Het lijkt echter nodig, de juistheid daarvan opnieuw te onderzoeken. Daarom werd de bodem van het waddengebied gekarteerd en werden de bedrijfsuitkomsten op zand- en kleigronden opnieuw onderzocht.’

Het laatste stuk kan nog verder verbeterd worden als de twee lijdende vormen verdwijnen: ‘Daarom karteerden ze... enz.’ Of vindt u dit toch wel te ver gaan...?

Het Boek Van Het Jaar

Die lelijke hoofdletters in dit kopje moet u zien als een aanwijzing dat we iets over het Engels gaan zeggen. Er verschijnt als aanvulling op een bekende Nederlandse encyclopedie jaarlijks een *B o e k V a n H e t J a a r 1 9 ..* We verbazen ons een beetje over die ingewikkelde benaming. Bestaat het woord *J a a r b o e k* soms niet? En is de verbinding *J a a r b o e k 1 9 5 8* niet heel normaal in het Nederlands? Waarom dan *The B o o k O f T h e ... O n e e*, nu verspreken we ons. Natuurlijk heeft die Engelse uitgave daarmee niets te maken, evenmin als de term *W o r l d W a r I I* iets te maken heeft met de Nederlandse *W.O. II*.

1) Het Landmeetkundig Laboratorium in Delft gebruikt ‘*k a a r t e r i n g*’. Dit woord, gemaakt van *k a a r t*, dunkt ons beter te zijn. In het Frans bestaat *c a r t e r* niet!

De rijwiel-met-hulpmotor-hersteller

Rijdt u al wiel met hulpmotor? Een onverstandige maar inconsequente man kwam op zekere dag het voortreffelijke woord *bromfiets* tegen. Een handigere en kortere samenstelling is er moeilijk te vinden. Maar hoe reageerde de man in kwestie? Hij zei bij zichzelf: ‘Dat kan niet, dat mag niet! Waar moet het heen als we zulke eenvoudige woorden gaan gebruiken? Als het heilige woord *rijwiel* veronachtzaamd wordt? Dit moet beslist een heel stuk ingewikkelder.’ Na dagen en nachten zwaar nadenken vond hij de oplossing: vervang *bromfiets* door *rijwiel-met-hulpmotor*.

En zo komt het dat duizenden brave mensen opnieuw de kluts kwijt geraakt zijn en ijverig dat domme ingewikkelde woord gaan gebruiken. De verffabrikanten varen er wel bij, want als alle bromfietmakers voortaan *rijwiel-met-hulpmotor-hersteller* op hun ruit moeten gaan zetten, dan kost dat tonnen en tonnen verf.

Intussen rijden duizenden Nederlanders *wiel met hulpmotor* op het *rijwiel-met-hulpmotor-pad*, zodat ze zelf *wiel-met-hulpmotorrijders* zijn geworden.

Desgevallend

(L.K.) Een enkele keer ben ik in Zuidnederlandse geschriften de vorm ‘desgevallend’ ook wel ‘desvoorkomend’ tegengekomen. Is dat fout of staan deze woorden op één lijn met ‘desniettegenstaande’?

(Red.) We hebben de woorden nooit gelezen. ‘Des’ in ‘desniettegenstaande, desaangaande, desniettemin, desverlangd, desgevraagd, desgelijks e.d.’ is een oude tweedenaamvalsvorm, van ‘dat’. Het leeft nog voort in de genoemde ouderwets getinte woorden. ‘Desgevallend’ en ‘desvoorkomend’ keuren wij in ieder geval af daar ‘des’ hier een onderwerpsfunctie heeft: als dat gebeurt, gebeurt, als dat voorkomt.

King size schoenen

(P.P.) Ik kan niet buiten *King Size schoenen*, omdat ik nu eenmaal een grote maat heb. Een zesenvetigje zit me soms maar heel krap. Ik moet per se van die schuiten hebben.

King Size, ‘koningsformaat’, is een typisch-Amerikaanse reclameleugen. Het betekent domweg ‘groot’, ‘groot formaat’. Maar de reclamemensen dachten dat grote sigaretten vlugger gekocht zouden worden, als je ze de naam *koningsformaat* gaf. Wat wilt u: de Amerikanen hebben geen koning en ze voelen zich dus nog sterker dan andere mensen tot de romantiek van het koningschap aangetrokken.

Alles bij elkaar dus een vrij onnozel en infantiel gevalletje. Jammer daarom dat die *King Size*-dwaasheid ook in onze sigarettenreclame doorgedrongen is, die daardoor nog extra wordt verengelst!

Typen

(W.S.) Misschien is het interessant te melden dat uit een enquête onder 45 typisten bleek dat 25 spreken van teipen, 3 van tiepen en 17 van tikken. Mijn ervaring is dat het meestal niet-vakmensen zijn die spreken van tiepen. Tikken heeft vaak een ongunstige gevoelswaarde; tikster en tikjuffrouw als betiteling van typisten zullen de dames m.i. nooit accepteren.

Wereldtentoonstelling 1958

De Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal organiseert ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling 1958 een Congres over de Nederlandse Taal op 7, 8 en 9 juni 1958. De tentoonstelling wordt ingericht volgens het thema: de mens in de wereld van vandaag; de mens in de ontwikkelde landen, hoe het begrip en de verstandhouding onder de mensen te vergroten en te verbeteren.

Is de taal niet het onontbeerlijke instrument voor de mens? De taal, voor ons de Nederlandse taal, schenkt ons de gelegenheid onze diepste gevoelens, onze gedachten, onze gewaarwordingen en onze wensen over te dragen aan anderen.

‘De mens en zijn taal’ is het thema van het Congres over de Nederlandse Taal. Twee Belgische, twee Nederlandse en twee Zuidafrikaanse sprekers werden uitgenodigd, zodat dit congres enerzijds een internationaal karakter draagt, anderzijds de band vormt tussen de Nederlandssprekende volkeren.

Prof. dr. W.G. Hellinga, hoogleraar te Amsterdam heeft reeds zijn medewerking toegezegd en hij zal spreken over: op welke plaats heeft de Nederlandse taal, in de rijkdelen overzee, recht in heden en toekomst? De heer H.A.A. Kornelis, Vice-Gouverneur-Generaal van Belgisch-Kongo, hoopt een verhandeling te houden over het recht van de Nederlandse taal in Belgisch-Kongo. Van de Zuidafrikaanse sprekers zou het van groot belang zijn te vernemen op welke wijze hun woordenschat wordt verrijkt met nieuwe woorden, geschikt voor deze tijd.

De opening zal plaatshebben op zaterdagmiddag 7 juni. Prof. dr. Willem Pée, algemeen voorzitter van de V.B.O. in België, zal dan de aanwezigen verwelkomen. Daarna zullen twee sprekers het woord voeren. De tweede samenkomst zal zijn op zondagmiddag en de slotzitting op maandagvoormiddag. De voordrachten hebben plaats in een der paviljoenen op Den Heysel, waar de wereldtentoonstelling in al haar grootsheid wordt opgebouwd.

Op zaterdagavond zullen de deelnemers op ongedwongen wijze bij elkaar kunnen komen in een der paviljoenen. Daar kunnen ze met elkaar over de onderwerpen van gedachten wisselen. Daar is gelegenheid tot een gezellig samenzijn en ontspanning. Wij willen voor ons congres juist de belangstellende leken uitnodigen uit verschillende beroepen.

De toegangsprijs bedraagt dertig franken.

De deelnemers aan het congres hebben vrije toegang tot de wereldtentoonstelling op de dagen van het congres en de dag na de sluiting.

Wie dit congres wenst bij te wonen, moet zich uiterlijk 15 maart 1958 opgeven bij het algemeen secretariaat van de V.B.O., Richard Neyberghlaan 203, Brussel 2.

Jo Dejaeger-Wolff, secretaresse V.B.O.

[Nummer 2]

Hilversum

‘Houd maar gerust op met uw pogingen ons volk beter taalgebruik te leren. De radio verknoeit alles. De radio is onze grootste taalbederver en geen mens is in staat daartegen iets te ondernemen.’ Aldus een goede raad die wij menigmaal krijgen en die meestal veel feller onder woorden wordt gebracht dan wij hier laten horen.

Nu houden wij niet van zulke algemeenheden: de radio bederft alles. Wat betekent hierin de radio? Alles wat door de luidspreker klinkt? Elke spreker, nieuwslezer, omroeper, verslaggever of toneelspeler? En wat is bederven: onbeschaafde uitspraak, laag-bij-de-grondse woorden, kanselarij-zinnen, kromtaal? We zouden eigenlijk een ‘bibliotheek’ van geluidsbandjes moeten hebben waarop alle gesproken woorden van bijv. één maand waren opgenomen. Een aantal deskundigen die begrip hebben van voorschriften in het taalgebruik en het bereikbare van de gehoorzaamheid daaraan in de radiopraktijk, zouden deze bandjes van een uitvoerig kritisch commentaar moeten voorzien. Dan pas zou men enige zekerheid hebben.

Wij willen pleiten voor zo'n objectief en deskundig onderzoek. Vast staat dat er onder de mensen die van hun taal houden en die hun best doen deze zo goed mogelijk te gebruiken, vele zijn die kritiek hebben op het gesproken woord in de radio. Vast staat ook dat de radio een sterke invloed heeft op het grote publiek, het ‘volk’. Wie dat niet gelooft, moet maar eens nagaan hoeveel woorden en zegswijzen via de radio ingang vinden bij het publiek. Als zaterdagavond een of andere komiek zich aankondigt met ‘goeien da-a-a-g!’, pogen maandagmorgen duizenden originele lieden op hun kantoren en werkplaatsen dezelfde bijval te oogsten door hun collega's te begroeten met ‘goeien da-a-a-g!’ Maar ook aan de ‘ernstige’ kant: wie herinnert zich niet de tijd van vlak na de oorlog, toen ons land in een beklagenswaardige staat verkeerde en enige frisse, geestdriftige stemmen ons dag in dag uit verzekerden: er zit schot in! we zijn er nog niet, maar we komen er wel!

Wij geloven er beslist niet in dat de radio alles verknoeit. Wel zijn wij ons ervan bewust dat de radio ook wat onze eigen taal betreft een opvoedende en voorlichtende taak te vervullen heeft. Opvoeden kan men alleen als men zelf het goede voorbeeld geeft. Nu is een verspreking, een plat woord, een foute zin opzichzelf niet zo erg: taal is een produkt van mensen en niet van machines. Taalcultuur wil echter zeggen dat men ernaar streeft het beste te geven en alles te weren wat juist de eenvoudige taalgebruiker die alles slikt en alles overneemt, op een verkeerd spoor kan brengen. Wij zouden daarom de mensen van de radio die verantwoordelijk zijn voor het gesproken woord, het volgende in overweging willen geven.

1. Nieuwsdienst. Zou er niet op een of andere manier samenwerking kunnen komen met Brussel, opdat woordenkeuze en zinsbouw ongeveer gelijk worden? De beruchte spellinguitspraak moet bestreden worden: lang-zaam, met zes, zeventig i.p.v. lanksaam, met ses, seventig. De tekst moet bestemd zijn voor hoorders en niet voor lezers.

2. Hoorspelkern. Ook daarin bestrijding van de uitspraak van de letter. De tekst van vele hoorspelen is te boekerig. Zo spreken de mensen in hun dagelijkse omgang niet. Paul Vlaanderen spreekt als een 'schoolmeester' als hij buiten adem Ina van een wisse dood heeft gered.

3. Omroepers. Zou het heus niet mogelijk zijn dat buitenlandse muziektitels in het Nederlands gegeven worden? De mensen moeten eraan wennen. Hebben we dat bereikt, dan is ons land tenminste op dat punt op Europees peil. Luister naar de B.B.C.!

4. Verslaggevers. Zij vormen de meest gekritiseerde afdeling. De kritiek van het grote publiek op hun taalgebruik hoeft niet juist te zijn, wel de kritiek op hun praatzucht.

5. **Sprekers**. De groep van de telkens wisselende sprekers is het moeilijkst bereikbaar. Zij variëren ook in maatschappelijke rang en ontwikkeling. Eigenlijk zouden zij van te voren een degelijke taalkundige instructie moeten ondergaan, zowel wat hun geschreven tekst als wat hun uitspraak en opleestechiek betreft. Er zou heel veel tact voor nodig zijn want juist bij kritiek op ons persoonlijk taalgebruik, zijn wij mensen gauw op onze tenen getrapt.

8. **Vreemde woorden**. Een strenge beperking van het gebruik van overbodige vreemde woorden moet een strikte eis zijn.

9. **Onbeschaafde uitspraak**. De radio moet het miljoenen naar de zin maken. Toch geloven wij dat het aantal populaire praatjes in onbeschaafd Nederlands zo klein mogelijk gehouden moet worden. Worden ze geheel afgeschaft, dan zullen wij daarover niet treuren. De Nederlandse heila-houla-komiekkerigheid behoeft door de radio niet over de hele wereld verbreid te worden.

10. **Voorlichting**. Er wordt Engelse les gegeven door de radio. Goed. Maar zou het niet mogelijk zijn dat in een vaste rubriek... Nederlandse les gegeven gaat worden? Wij bedoelen nieuwe voorlichting over al die honderden taalmoeilijkheden van iedere taalgebruiker, leek of deskundige. Natuurlijk geen praatje over allerlei weetjes, maar welbewuste uitleg en propaganda voor het goede gebruik van onze taal, niet te lang, wel prettig opgedist en vooral regelmatig. Onverwezenlijkbaar?

Wij kunnen ons voorstellen dat sommigen onzer nog veel meer wensen hebben. Nu moet men in de politiek om tien dingen te krijgen er dertig vragen, maar zover willen wij niet gaan. Wij zijn wel volslagen leken op radiogebied, maar in ieder geval toch ook consumenten. Wie weet hoeveel achter de Hilversumse schermen aan het probleem al gedokterd wordt. Wij zouden alleen maar dankbaar zijn als wij aan dit dokteren een kleine beetje mochten helpen.

De kunst van het leesbaar schrijven

‘Bedenk voor wie je schrijft, bij wat je schrijft.’ Aldus de strekking van het artikel De kunst van het leesbaar schrijven in O.T. van december 1957. Dit is juist - maar het is niet genoeg. ‘Schrijf steeds zo eenvoudig als de omstandigheden het toelaten.’ Dit had er met nadruk aan toegevoegd moeten worden. Dat geldt dan vooral voor reglementen, regelingen en wetten, door de bureaucraten opgesteld in hun jargon, maar in de eerste plaats bestemd voor ‘gewone mensen’.

Een fraai staaltje van bureaucratisch proza kwam mij dezer dagen onder ogen. Het is artikel 23, eerste lid, van de Toeslagwet Indische pensioenen. Het luidt als volgt:

‘Indien de som van een weduwenpensioen, hetwelk is toegekend aan de weduwe van een burgerlijk overheidsdienaar, die voor het laatst activiteitsbezoldiging heeft genoten gedurende of na de maand april 1934, en hetwelk is berekend naar een grondslag, bij de bepaling waarvan (mede) rekening is gehouden met bezoldigingen, welke zijn toegekend op grond van regelingen, gegolden hebbende vóór het tijdstip van inwerkingtreding van de Herzienne Bezoldigingsregeling Burgerlijke

Landsdienaren 1934, en de daarop vallende egalisatietoeslag, eventuele extra-toeslag en aanpassingstoeslag lager is dan de som van het weduwnpensioen, waarop recht zou zijn verkregen, indien de pensioengrondslag alleen zou zijn berekend naar bezoldigingen, genoten volgens de Herziene Bezoldigingsregeling Burgerlijke Landsdienaren 1934, en/of de Bezoldigingsregeling Burgerlijke Landsdienaren 1938 dan wel krachtens overeenkomstige bezoldigingsregelingen, en de daarop vallende egalisatietoeslag, eventuele extra-toeslag en aanpassingstoeslag, wordt op het toegekende weduwnpensioen, vermeerderd met egalisatietoeslag en eventuele extra-toeslag, een aanpassingstoeslag verleend ten bedrage van het verschil tussen laatstgenoemde som en het toegekende weduwnpensioen, vermeerderd met egalisatietoeslag en eventuele extra-toeslag.'

Naar men ziet heeft de 'wetgever' kans gezien dit 'eerste lid' de vorm te geven van één volzin van meer dan 160 woorden. Ik heb getracht deze volzin in normaal Nederlands te vertalen, waarbij ik stilzwijgend het germanisme 'toeslag' door het Nederlandse 'bijslag' heb vervangen. Ziehier het resultaat:

1. Er zijn twee grondslagen voor het pensioen van de weduwe van een landsdienaar die voor het laatst activiteitsbezoldiging heeft genoten gedurende of na de maand april 1934:
  - a. bezoldigingen, o.a. toegekend op grond van regelingen welke golden, vóór de Herziene Bezoldigingsregeling Burgerlijke Landsdienaren 1934 in werking trad;
  - b. bezoldigingen volgens de Herziene Bezoldigingsregeling Burgerlijke Landsdienaren 1934 en/of de Bezoldigingsregeling Burgerlijke Landsdienaren 1938 of overeenkomstige bezoldigingsregelingen.
2. In beide gevallen wordt het pensioen vermeerderd met een egalisatiebijslag, een aanpassingsbijslag en - eventueel - een extra-bijslag.
3. Indien de grondslag b plus de bijslagen, genoemd in 2, een hoger eindbedrag opleveren dan grondslag a plus bijslagen, wordt grondslag b toegepast.

Naar men ziet is de oorspronkelijke zin ontleed in vijf kleinere zinnen van samen honderd woorden; een gemiddelde dus van ongeveer twintig woorden, eigenlijk nog vrij lang, maar dat zit hem in de lange 'technische' termen, die ik niet mocht vervangen.

Misschien heb ik de zin niet geheel correct weergegeven. Dan slaat dit verwijt op de 'wetgever' terug: het is ten slotte zijn taak de wetten zo op te stellen, dat zij ook begrijpelijk zijn voor een gewoon mens.

Oók begrijpelijk? Maar komen niet honderden vakmensen aan de kost, vooral door uit te pluizen wat de 'wetgever' nu eigenlijk bedoeld zou kunnen hebben? Pascal schreef alle ellende der wereld hieraan toe, dat de mens het vermogen verloren heeft zich rustig in een kamer bezig te houden. Een Duits schrijver - zijn naam is mij ontschoten - zocht de oorzaak elders: in het verlies van het vermogen zich helder uit te drukken. Ik kom er hoe langer hoe meer toe, hem gelijk te geven.

D. de V.

Is het Nederlands mooi?

Is het Nederlands mooi? ‘Ja!’ zegt dr. v. E. uit volle borst (O.T., dec.) en hij somt dan de zeven schoonheden van het Nederlands op: de mooie ch, de vele en mooie klinkers, de rijkdom aan constructies, etc.

Nu ontzeg ik dr. v. E. geenszins het recht het Nederlands mooi te vinden; ik deel zijn mening trouwens. Zong niet een dichter: ‘Mijne moedertaal is de schoonste taal’?

Het wordt echter iets anders, als dr. v. E. in luttele regels meent te kunnen bewijzen dat het Nederlands een mooie taal is, waarbij hij dan in het bijzonder aan de klanken van het Nederlands denkt. Alsof de ‘schoonheid’ van die klanken objectief zou kunnen worden vastgesteld!

Hij vergelijkt *f i j n* en *f a i n* en roept verrukt uit: ‘U hoort direct hoe lelijk en grof het laatste woord klinkt, in vergelijking met die zachte ij-klank van *f i j n*. En *f a i n* is zowel de Engelse (*fine*) als de Duitse uitspraak (*fein*) van het woord.’

Als dr. v. E. hierin gelijk had, wat zouden de Engelsen en Duitsers dan te beklagen zijn. En waarom zou eigenlijk de jordaanse uitspraak van de *ij*, een iets genasaleerde *a*, niet nog mooier zijn? Of de Franse uitspraak in *f i n*?

Het antwoord is eenvoudig: voor dr. v. E. klinkt *f i j n* ‘mooier’ dan *f a i n*, omdat *f i j n* nu eenmaal de uitspraak is van de sociale laag, waartoe dr. v. E. behoort, *f a i n* van een sociale laag, daarbeneden. Dr. v. E. hanteert hier dus - onbewust natuurlijk - een sociaal criterium en geen esthetisch - laat staan een objectief esthetisch - criterium. Waar zouden we dat trouwens vandaan moeten halen?

In het verdere betoog is van criteria eigenlijk niets meer te bespeuren. Dr. v. E. stelt vast - blijkbaar aan de hand van de spelling - dat het Nederlands 16 klinkers (lees: klinkers en tweeklanken) bezit, het Frans maar 10, dus...

Nu is dat niets dan een slag in de lucht. Kruisinga onderscheidt voor het Nederlands 24 klinkers en tweeklanken; Herckenrath geeft voor het Frans reeds 17 fonetische klinkertekens.

Maar wat dan nog? De klankrijkdom van een taal wordt niet in de eerste plaats bepaald door de *v e r s c h i l l e n d e* klinkers, maar door de *v e r h o u d i n g* tussen klinkers en medeklinkers. En wie de *v e r s c h i l l e n d e* klinkers van het Nederlands beschouwt, dient te overwegen, dat de z.g. toonloze *e* een overheersende positie inneemt: van de klinkers, in een willekeurig stuk proza gebruikt, zijn een derde tot de helft de toonloze *e*'s. Juist deze frequentie van de toonloze *e* is kenmerkend voor het Nederlands. Het doet dan ook bijna komisch aan, dr. v. E. een zeer ongewoon Frans zinnetje met 7 ‘doffe *e*'s’ te zien aanhalen.

Maar er is meer: wie zich, als dr. v. E., op dit gladde ijs waagt, dient de zinsmelodie, het muzikale accent, de medeklinkerverbindingen in zijn onderzoek te betrekken. Bij dit laatste in het bijzonder de z.g. zware verbindingen (*str-*, *-rft*, *-rcht*), eveneens kenmerkend voor het Nederlands en de andere Germaanse talen.

En als de onderzoeker dan allemaal gedaan heeft wat dr. v. E. had moeten doen, kan men wederom vragen: en wat dan nog? Want het blijft een kwestie van persoonlijke voorkeur of men melodie, timbre, klinkerrijkdom of iets anders de doorslag zal laten geven bij het oordeel over het ‘mooie’ van een taal. Conclusie: de vraag of een bepaalde taal ‘mooi’ is, heeft geen zin, aangezien er slechts een subjectief antwoord op gegeven kan worden.

Weinigen zullen door dit negatieve betoog voldaan zijn, dr. v. E. wel allerminst. Daarom een positieve toevoeging: het komt er niet op aan, wat of hoe een taal is, maar wat men er mee doet. Gezelle, Boutens, Gorter, Bloem en andere Nederlandse dichters wisten het Nederlands in hun gedichten zó te gebruiken (wisten zó van de mogelijkheden, in het Nederlands gegeven, gebruik te maken) dat hun gedichten niet slechts prachtig klinken - dit hoeft op zichzelf nog niets anders op te leveren dan klinkklank - maar zo zijn, dat klank en ritme volkomen in overeenstemming zijn met de gedachte- en gevoelsinhoud van het gedicht. Wat de Nederlandse dichters in hun beste ogenblikken hierin bereikt hebben, blijft niet beneden de beste poëzie uit de andere Europese landen.

En wat het dagelijkse taalgebruik betreft: wanneer iemand van ontwikkeling en beschaving spreekt, als hij iets te zeggen heeft en weet, hoe hij het zeggen moet, maakt dit op de toehoorder een aangename indruk, soms misschien zelfs wel een indruk van schoonheid, onverschillig wat de taal is van spreker en luisteraar. Hoe vaak heb ik niet zitten genieten, luisterend naar twee deftige Arabieren, in een ernstig gesprek gewikkeld. En dat niettegenstaande Arabisch een taal is met keelklanken, waarbij een Amsterdamse ch nog fluweelzacht aandoet. Als het in negen van de tien gevallen prettiger is te luisteren naar een Franse spreker dan een Nederlandse, is dat dan ook geen gevolg van de superioriteit van het Frans als taal boven het Nederlands, maar hiervan, dat de Nederlander, in tegenstelling tot de Fransman, bij voorkeur zo achteloos mogelijk spreekt. Uit valse schaamte? Uit angst voor aanstellerig door te gaan?

Ik weet het niet. Wel weet ik, dat de Nederlandse professoren in de Brusselse tram wat dit aangaat uitzonderingen waren.

D. de V.

De ikbedoelers

Kent u ikbedoelers in uw omgeving? Mensen die om de twintig seconden ik bedoel zeggen? En vindt u het ook zo ellendig om naar zulk gehakkel te moeten luisteren? ‘De volgende week zondag blijven we thuis. Ik bedoel: dan krijgen we geen bezoek.’

Maar als u dat bedoelt, waarom zegt u dan niet direct: ‘Aanstaande zondag krijgen we geen bezoek’? Dat is veel prettiger om naar te luisteren.

Wijs er uw goede vriend maar eens op, dat hij een ikbedoeler is. Betrap hem maar eens, ga maar eens turven als hij spreekt. U bewijst hem er een dienst mee, en... er is zelfs een kleine kans dat hij er een wederdienst van kan maken. Misschien houdt u er zelf andere lijmwoordjes op na: bij wijze van spreken, eerlijk gezegd, weet je, snap je, zeg ik maar zo, hoeres, moejes luistere, voejewel, niewaar. Helemaal zonder kan ons gesprek nu ook weer niet zijn. Juist deze lijm bindt onze meesterlijke gedachten aan elkaar. Wie van onze lezers heeft eens de tijd (en de zin) om een flinke lijst lijmwoorden uit de omgangstaal op te stellen?

De vrouwen en haar mantels

Dat is sinds drie jaar nu ook een officiële fout geworden: op blz. XVII van de Woordenlijst onder punt d kunt u dat lezen. De vorige eeuw was datzelfde h a a r nog voorschrift! In het meervoud, beter gezegd: als het op meer personen slaat m a g het bezittelijk voornaamwoord h a a r gelukkig niet meer gebruikt worden.

Het leek ons van enig belang hier nog eens nadrukkelijk op te wijzen. We vinden die fout namelijk af en toe nog wel in krant en weekblad terug.

Het levende Nederlands kent nergens een genusonderscheid in het meervoud. Daarom zijn we zo blij dat dat kunstmatige h a r -gebruik nu ook officieel verboden is.

Drie wijnen en vijf limonades

Als ik W i j n e n e n l i m o n a d e s op een auto zie staan, heb ik altijd zin om de man in kwestie op te bellen en te vragen: ‘Mag ik drie wijnen en vijf limonades van u hebben? Kunt u me bovendien nog wel twee bieren en een stuk of acht tabakken leveren?’.

Alleen als er drie sneeuwen achter elkaar gevallen zijn of als er enkele ijzen in de sloten liggen, kan de levering niet vlug gebeuren. Natuurlijk, regens zijn daarvoor nooit een bezwaar, evenmin als onweren of hagels. Een nieuwe vrachtauto overleeft wel twintig hagels.

Stofnamen hebben geen meervoud in het Nederlands. Er bestaan wel verschillende soorten wijn.

Nu, noe en nou

De meeste uu's en ui's in het Nederlands zijn vroeger oè geweest: nu had dus een oe-klank en huis, muis, buiten eveneens. Trouwens: de meeste oostelijke dialecten zeggen vandaag nog altijd noe, hoes, moes, boete(n) enz. Die hebben de oude klank dus bewaard.

In het zuidwesten (Zeeland en West-Vlaanderen) wordt hier een uu gezegd in uus, muus, buutn. Bij nu zegt Zeeland noe en West-Vlaanderen nu. Brabant en Holland zeggen nou.

Wat doet het Nederlands? Let wel: er zijn twee woorden nou. Er is een tussenwerpsel: daar gebruiken we nooit nu. Niemand zegt: nu, dat werd tijd. Wel vinden we dat een enkele keer geschreven.

Maar het bijwoord nou heeft een vorm nu naast zich. De laatste vinden we een tikje fijner, beschaafder of aanstelleriger, net zoals u wilt. Maar we zijn het erover eens dat hij boven nou verheven is.

Dat zit hem niet in de klank ou, zoals u misschien wel denkt. Misschien vindt u hem afschuwelijk lelijk; u zult dan de Italiaanse au nog erger vinden, want die wordt nog gapender uitgesproken dan de Nederlandse.

In Limburg bijv. wordt noe gebruikt, zeiden we zoëven. Maar dat is niet helemaal juist, want voor het tussenwerpsel is noe onbekend; dat is uitsluitend nou, zoals in het Nederlands. We concluderen daaruit dat dit nou in het Limburgs een leenwoord uit het Nederlands is.

De Nederlandse dialecten in België kennen wel het bijwoord nou, maar niet het tussenwerpsel. Daarvoor gebruiken ze vrijwel allemaal *e w e l*, een leenwoord, letterlijk vertaald uit het Frans: *e h b i e n*. Natuurlijk zullen de Vlamingen wel nou gebruiken als ze Nederlands spreken, al klinkt dat sommigen nog wat 'aanstellerig' in de oren.

Dat is geen stijl!

In zeker blad schrijft een bouwtechnicus een heel lang stuk, dat ons alle hierna volgende citaten verschaft: 'Wij kenden vroeger het haardvuur, het centrum van het woongedeelte, het symbool van de gezinsband. Dit is nu veel minder sterk'.

Wat is nu veel minder sterk? Dat kennen. Maar kunt u sterk kennen? Het wordt al wat beter, als het woordje 'sterk' wordt geschraapt of door omwerking van de gehele zin. Dus: even nadenken, dan pas schrijven.

'Bij het bouwen van nieuwe woningen heeft de Overheid er naar gestreefd, en zij doet dit nu nog, dat men de gehele woning gebruikte, zij trachtte dit te bereiken, door de keukens zo klein te projecteren, dat men genoodzaakt was de woonkamer te gebruiken'.

De overheid projecteert dus de keukens, in plaats van voorschriften of wenken of bouwverordeningen vast te stellen. En ze heeft alleen maar getracht het doel, waarnaar zij streefde (en nog streeft!) te bereiken. Verder bestaat de zin uit twee geheel zelfstandige gedeelten, die nochtans niet door een punt of desnoods een komma zijn gescheiden. De taaltechnicus noemt dit wel eens, niet-oneigenaardig, de hijgstijl. Verder is het beter, de tegenwoordige tijd te gebruiken voor de werkwoordsvorm

van trachten: waarschijnlijk tracht de overheid nog steeds dat doel te bereiken. Gaat u nu zelf eens het volgende citaat te lijf!

‘De woning van nu moet aan bepaalde economische eisen voldoen. Er moet echter naar gestreefd worden, en dit is mogelijk, een evenwicht te zoeken om toch aan bepaalde eisen te voldoen. Wanneer een woning zo gemaakt wordt, dan kunnen wij zeggen dat zij een geestelijke en hygiënische functie heeft. Tengevolge van de constructieve ontwikkeling heeft de woning zich geleidelijk aan ontwikkeld, b.v. watervoorziening, sanitair, enz.’.

Ir. C.v.M.

Het kanaal

Over het K a n a a l (met een hoofdletter) gesproken. Een enkele keer lezen we in weeroverzichten dat er een depressie over het E n g e l s e Kanaal ligt. Is er maar één kanaal in heel Engeland? Waar ligt dat dan?

Sorry, het is een foute vertaling van The British Channel, even fout als de Friese Eilanden voor de Waddeneilanden of de Zeven Zeeën voor de Wereldzeeën.

Uit Suid-Afrika

In het Suid-Afrikaanse blad Die Môrester en Noord-Transvaler van 17 januari 1958 kwam het volgende stukje voor dat wij onze lezers niet willen onthouden. Het spreekt voor zichzelf.

Hollands? Wat 'n verspote taaltjie soms!

Volgens 'n brief van 'n Suid-Afrikaanse student in Nederland weet die Nederlander bloedweinig van Suid-Afrika of sy inwoners af. As hulle hoor dat mens 'n Suid-Afrikaner is, is hulle eerste opmerking gewoonlik: ‘O, dis mos daar waar julle so 'n verspote taaltjie praat’. En dan sluit hy 'n koerantuitknipsel in wat uit een van hulle grootste dagblaaië kom. Die volgende is die woordelikse beriggie:

‘Aan het einde van de vierde dag in de testmatch Zuid-Afrika - Australië, welke te Johannesburg wordt gespeeld, had Zuid-Afrika in de tweede innings 176 runs voor het verlies van 5 wickets gescoord. De stand was toen dus: Zuid-Afrika 470 gesloten en 176 voor 5, Australië 368. John Waite en John Endean bouwden een score van 129 runs op, waarmee de gastheren een voorsprong kregen van 278 runs met 5 wickets in handen. Het succes van dit tweetal aan bat volgde op een minder rooskleurige periode voor de Zuid-Afrikanen, waarin twee batslieden binnen 45 minuten voor 19 runs naar de kant werden verwezen.

De Australiërs hadden in de eerste uren de eindscore van de derde dag 307 voor 7 verhoogd tot 368 all out. Benaud verzamelde 12 runs.’

De culturele attaché van de Nederlandse Ambassade in Pretoria schreef naar aanleiding van deze aanval op de Nederlandse sporttaal een sympathieke brief aan de redactie waaruit wij het volgende overnemen.

Dat die Nederlandse taal - met name die sporttaal - die invloed van die tale van die omliggende lande nie beter afweer nie, word deur baie Nederlanders betreur. Die genootskap ‘Onze Taal’ voer voortdurend stryd om die Nederlands suiwer te hou.

En wat die krieket betref, 'n mens moet nie vergeet, dat daardie sport Engels is nie en dis begryplik dat die sportredakteure dan Engelse terme gebruik, al sou dit beter wees as hulle naar Nederlandse uitdrukkinge sou soek.

Ik ben bang...

De Engelsen houden van 'understatement'. Zij geven niet graag de volle waarheid, houden liever een slag om de arm, stellen de zaken kleiner voor dan ze zijn. Een typische wending die om die reden heel vaak in Engelse conversatie klinkt, is: I'm afraid that... Ik ben bang dat... Wij geloven dat onder Engelse invloed dit bang-zijn steeds meer veld wint in ons land. Meestal zal men I'm afraid moeten vertalen met: ik geloof, ik denk, ik vermoed, of met een bijwoord als: misschien, denkkelijk, wel, of met een heel andere wending, bijv. I'm afraid there will be a delay: ik hoop niet dat er vertraging komt. Dat 'ik hoop niet dat...' in plaats van 'ik hoop dat ..niet' is nu weer typisch Nederlands. Let u eens op het bang-zijn als u naar een vertaald Engels toneelstuk gaat luisteren of als u de Nederlandse onderschriften in een Engelse film leest.

[Nummer 3]

Nieuwe heren, nieuwe wetten?

OPROEP TOT DE JAARLIJKSE LEDENVERGADERING

Deze zal gehouden worden op zaterdag 26 april e.k., des namiddags te 3.30 uur, in café-restaurant Den Hout, Bezuidenhout 11-13 te 's-Gravenhage. Aan de orde zijn de jaarlijkse mededelingen en verslagen. Daarna zal de redacteur een voordracht houden over 'Vreemde woorden in het Nederlands'.

De krantenlezer moet zich sinds enige maanden wel in een wonderlijke wereld van de toekomst verplaatst voelen. In allerlei populaire artikelen krijgt hij visioenen te lezen over de zegeningen van de kernenergie, de automatisering en de ruimtevaart. Al lezende wordt hij vervuld van een diepe bewondering voor de mensen die zo ver in hun wetenschap gevorderd zijn dat hij hun veroveringen met de vage herinnering aan zijn schoolkennis van dertig, veertig jaar geleden op geen stukken na meer kan volgen. Inderdaad, de verandering en de winst in de natuurwetenschappen gaan stormachtig verder. Wat een ontdekkingen, wat een mogelijkheden. Is het zo vreemd dat er miljoenen worden uitgegeven voor dit onderzoek?

Tegenover de natuurwetenschap staat de geesteswetenschap en daarbij behoort de taalkunde thuis. Van de veranderingen in de taalkunde weet de krantenlezer zo goed als niets. Dat niet alleen, er is nog iets merkwaardigs. Vindt hij het heel normaal dat de leerboeken in de verschillende natuurwetenschappen een geheel andere inhoud hebben dan die uit zijn jeugd van veertig, vijftig jaar geleden, hij verzet zich hevig als hij merkt dat het taalboekje van nu niet meer dezelfde regels geeft als hij moeizaam in zijn schooljaren geleerd heeft. Als hij een goed stilist is en zijn kleinzoon een kromschrijver, o wee, dan hebben die nieuwe taalboekjes het gedaan, want wij hebben vroeger goed onderwijs gehad en tegenwoordig mag alles: naamvallen bestaan niet meer, de hoge heren hebben de geslachten afgeschaft, strenge zinsontleding is er niet meer bij, de spelling is een onleerbare ratjetoe, groter als wordt goed gerekend, de heren w o r d e n verzocht is normaal... geen wonder, verzucht hij, dat ze tegenwoordig niet meer kunnen schrijven.

Hoe komt het dat we de mannen in de witte jassen het onmiddellijk vergeven als ze hun theorieën van eergisteren overmorgen ter zijde gaan schuiven, terwijl we van de taalkundigen verwachten dat ze museumsuppoosten zijn? Museumsuppoosten die nauwgezet ervoor waken dat alles op de plaats blijft waar het al honderden jaren staat... Het antwoord is niet moeilijk. We menen dat we van onze eigen taal genoeg weten om er het leven mee door te komen; we denken, spreken, ja dromen zelfs in die taal. We hebben in onze jonge jaren de regels van het spel geleerd, thuis en op school; onze onvoldoendes zijn we vergeten, we zijn nu sterk in de leer en ergeren ons aan de fouten van een ander. De gehele geestelijke erfenis van onze voorouders ligt in de door ons geleerde regels, voor het stellen en voor het spellen, vastgelegd

en een aanval daarop levert een pijnlijke breuk in de heilige traditie op. Nog veel erger: de technicus heeft ons in een ruime eeuw in staat gesteld ons voort te bewegen sneller dan het geluid; de resultaten van zijn werk zijn voor iedereen zichtbaar, maar de taalkundige heeft de goede, oude spraakkunst alleen maar bedorven.

Leken die belangstelling hebben voor taalkwesties en die hun best doen zo goed mogelijk hun taal te gebruiken, ondervinden dikwijls een teleurstelling als

ze moderne taalkundigen horen spreken of hun geschriften lezen. Zo kan de taalkundige op goede gronden betogen dat in onze taal geen ‘koppelwerkwoord’ bestaat. Daarmee gaat voor de leek iets vertrouwds en iets dierbaars uit zijn jeugd weg. Het rijtje van de negen: zijn, worden, schijnen, lijken enz. zit nog muurvast in zijn geheugen en nu blijkt ineens dat zijn inspanning vergeefs is geweest. Maar het Latijn dan, het Frans? Zo luidt zijn tegenstand. Hij vergeet dat hij het over het Nederlands heeft.

Het zou ons veel te ver voeren dit warnet van wantrouwen tegenover de nieuwe taalkunde te ontwarren. In hoofdzaak zit ons ons onderwijs van vroeger dwars. Heerst er niet de mening dat het ouderwetse taalonderwijs ons goed schrijven leerde en dat al dat nieuwe normloze gedoe de schuld ervan is dat de jonge generatie niet meer kan schrijven? Het is heel erg jammer dat deze opvatting bij zovelen gemeengoed is geworden. Eigenlijk zouden wij er blij om moeten zijn dat al die bijgelovigheden en al die folklore in letter en klank langzaam worden opgeruimd. Maar de mens geeft niet graag een stuk traditie prijs en hij staat gauw klaar degene die iets durft aanvallen van zijn persoonlijke taalopvattingen, van cultuurschennis te betichten.

In een voordracht heeft onlangs prof. dr. E.M. Uhlenbeck gezegd: ‘Zolang wetenschappelijk onderzoek van Neerlandici niet uitgewerkt heeft in detail en aan de hand van een grote hoeveelheid Nederlands taalmetaal welke wetmatigheden, welke syntactische structuren in het alledaagse Nederlandse taalgebruik aanwezig zijn, zolang kan de Nederlandse leraar weinig doen’. Hiermee raakt prof. Uhlenbeck de kern van het probleem aan: er is nog te weinig bekend! Bladert men eens in taalkundige vaktijdschriften, dan ziet men hoe gering het aantal onderzoeken over de beschaafde, gesproken omgangstaal is, in vergelijking met het aantal artikelen over teksten van honderden jaren geleden. Natuurlijk willen wij niet beweren dat deze laatste soort onbelangrijk is, verre van dat, maar wij vinden het van meer praktisch nut voor de gewone taalgebruiker nu eens te weten welke plaats de veel gehoorde maar nooit geschreven constructie ‘die jongen kun je mee praten’ in ons taalsysteem heeft. Dat die constructie dagelijks gebruikt wordt, ook door keurig en correct sprekende mensen, is een onbetwistbaar feit. Geen mens die zo iets durft schrijven, geen schoolspraakkunst die daarop ingaat. Het is vrij gemakkelijk een taalzuiveringsboekje samen te stellen waarin we opnemen: schrijf niet: de jongen kun je niet op vertrouwen, maar: op die jongen kun je niet vertrouwen. In een onlangs verschenen taalkundig werk heeft een onderzoeker maar liefst dertig bladzijden aan dit type gewijd. Uit zijn nauwgezet en objectief onderzoek blijkt dat men zo'n zinnetje niet verontwaardigd mag wegblazen als slordig, onzuiver, onlogisch, praterig Nederlands maar dat het in uitwendige en inwendige bouw onderworpen is aan een stel zeer ingewikkelde regels.

Hoe dieper men gaat in het onderzoek van de levende taal, des te meer ontdekt men hoe verfijnd het systeem van de taal is. Wat weten we er nog maar weinig van! De theorieën over de kernenergie zijn tot in vlotte jongensboeken gepopulariseerd, de nieuwe taalkundige theorieën blijven voor de belangstellende leek voorlopig een gesloten boek. De weinige onderzoekers schrijven hun wetenschappelijke vaktaal in hun vaktijdschriften. Het grote publiek komt er zo goed als niets van te weten en juist dit publiek heeft zo'n dringende behoefte aan voorlichting daar het iedere dag weer voor moeilijkheden in het taalgebruik komt te staan.

Kijkt u eens in uw eigen boekenkast of in die van uw vrienden. Staat erin een Nederlandse spraakkunst? U vindt bij uw buurman een linguafoonkursus Frans, bij uw vriend die naar Zanzibar vertrekt een boekje Teach Yourself Swahili, bij uw neef een flinke turf over Engelse handelscorrespondentie, maar bij géén van hen een Nederlandse spraakkunst. Ja, wel een woordenboek, want met puzzels is nog wel eens iets te verdienen. Kent u eigenlijk een goede Nederlandse spraakkunst? Die schoolboekjes zijn allang tot stof vergaan. In uw herinnering ziet u nog de inktvlekken erop, die dictees met d en dt, die invuloefeningen waaraan u zo'n hekel had...

Er wordt ons uiteraard nogal eens gevraagd een paar titels te noemen van een Nederlandse spraakkunst. Het antwoord daarop behoeven wij nooit schuldig te blijven, want er bestaan er genoeg. Te weinig zijn er echter die aan de schoolse sfeer en aan de klassieke Latijnse indeling kunnen ontkomen. Wij missen eigenlijk een handig, prettig boekje, een soort Spraakkunst voor Volwassenen. Het is symptomatisch voor de stand van zaken. Het is nu eenmaal veiliger op grond van oude teksten vast te stellen welke regels er gelden voor het gebruik van 'welker, welks, welken' dan het gevaar te lopen te worden uitgekreten voor taalschender, daar men de waarde van het negentiende-eeuwse verbod van 'om' (hij weigert o m te schrijven) op goede gronden in twijfel trekt.

Nieuwe heren, nieuwe wetten..? Het betekent voor ons waarachtig een offer aan te nemen dat sommige regels uit onze jeugd geen enkele geldigheid blijken te bezitten. Het betekent voor ons een stuk objectiviteit en zelfbeheersing als wij de schuld van achteruitgang in taalcultuur n i e t aan de moderne taalkundigen geven. Taalkunde is hun vak, zeker niet minder moeilijk dan kernenergie of ruimtevaart. Zij moeten zich beroepen op de feiten. Het gebruik zegt wat goed of slecht is in een taal. Zij moeten de durf hebben voor hun mening uit te komen en niet het publiek naar de mond te praten.

Het is te hopen dat vele jonge taalkundigen zich aangetrokken voelen tot het onderzoek van onze levende taal, de taal van nu, van ons. Een grote achterstand moet nog ingelopen worden. We moeten nog veel meer weten over de beschaafde, gesproken taal en vooral over de verhouding van 'wat je zegt' en 'wat je schrijft'. Een enkeling kan zo'n werk nooit tot stand brengen; er moet opheldering komen over talloze punten, er moet moeizaam detailonderzoek verricht worden.

De leden van ons Genootschap kunnen daarbij helpen. Zij staan dagelijks voor de moeilijkheden in de prak-

tijk. Stuur ons zoveel materiaal als u wilt. Stuur ons vragen over wat goed en fout is. Maak de gevallen van twijfel bekend. De taalkundigen zitten te veel met hun neus op de schrijftafel, zij weten te weinig van wat de taalgebruiker aan werkelijk lastige gevallen ontmoet. Wij willen uw vragen graag bekend maken en doorgeven. Ook uw bezwaren tegen... nieuwe wetten. Wij achten het verkeerd als de ene kant van de tafel mag decreteren en de andere kant moet slikken.

Op die manier is het mogelijk dat de nieuwe heren hun voeling met de werkelijkheid niet verliezen. Wij zouden het van onze huisarts niet prettig vinden als hij zich wel beroemde op de juiste diagnose maar vergat ons een tabletje te geven. In zaken van taal moet men opgevoed worden, kan een bepaalde politiek bedreven worden. Met ingewikkelde termen van ijle wetenschap alléén komen we er niet. Het zou noodlottig zijn als het publiek in de waan bleef verkeren dat 'alles mag'. Wat on-Nederlands is, mag namelijk nooit. Het is de taak van de moderne taalkundigen ons te leren welke de wetten van het taalgebruik zijn. De theorieën van de studeerkamer zijn nodig, maar zonder wetten, zwart op wit, liefst zonder uitzonderingen, kunnen we het niet stellen... of ze nu van oude dan wel van nieuwe heren komen.

Het is zo, dat...

Modewoorden en mode-uitdrukkingen komen langzaam op, verbreiden zich en sterven weer af. Wij geloven dat we over het hoogtepunt van 'ergens' heen zijn: ergens deugt die oplossing niet, toch heeft zij ergens iets goeds. Het 'vlak' en de 'sector' moeten nog uitwoeden. Gedurende de laatste maanden menen we een sterke opmars van 'het is zó, dat...' te horen. Vele variaties: het is (ligt) namelijk zó, dat...; het is nu eenmaal zó, dat...; nu is het toch heus wel zó, dat... Vroeger was een toestand onhoudbaar, nu is het zó, dat de toestand onhoudbaar is. Het zal wel zó zijn, dat er iets achter zit. Iets van psychologische aard; knappere lieden dan wij zijn, zullen dit eens moeten uitzoeken op een serieus vlak. Wij kunnen de uitdrukking niet in strijd achten met de regels van goed Nederlands. Wel met de regels van origineel Nederlands.

Team

De bedrijfspsychologie maakt onderscheid tussen een 'groep' en een 'team'. Een groep roept het idee op van mensen die min of meer toevallig bij elkaar zijn. Treden ze bewust toe tot een groep, dan doen ze dit meer om contact met hun medemensen te hebben, bijv. omdat ze gelijksoortige idealen hebben. Een team is een speciale soort, namelijk een groep die een bepaalde taak heeft. In het team staat die taak, dat oplossen van een bepaald probleem, voorop. De belangstelling van de teamleden voor elkaar berust op hun gezamenlijke werken aan een opdracht of iets dergelijks. Wij zijn van mening dat hier een goed en handig onderscheid gemaakt wordt, hoewel het naar onze smaak te ver gaat te beweren dat ons 'groep' niet die team-betekenis zou kunnen hebben. De taalgebruiker heeft dat zelf in zijn macht. Eén ding is echter jammer: waarom heeft men de voorkeur gegeven aan dit Engelse woord? Hier is toch geen sprake van een specialistische, internationale terminologie. Integendeel,

er zijn teams van huisvrouwen en teams van bollenkwekers die zichzelf stilaan ‘team’ zullen gaan noemen.

We hebben er een goed Nederlands woord voor: ploeg. Het komt allang voor in de sportwereld. Een bekend bedrijfspsycholoog gaf ons als tegenwerping dat ‘ploeg’ niet genoeg in de sfeer van de witte boord ligt... Daarom werkgroep: een goede en duidelijke samenstelling met jammer genoeg één bezwaar: teamwork wordt dan ‘werkgroepwerk’. Het spijt ons dat de witte boord geen afstand wil doen van het klanksymbool van hun sociale stand. Het gewone en duidelijke woordje ‘ploeg’ zou ons gedeeltelijk kunnen afhelpen van de prestigekramp waaronder zo veel taalgebruik moet lijden.

Een aantal mensen is/zijn

(A.v.M.) Ik lees in O.T. februari ‘een aantal deskundigen die begrip hebben van voorschriften enz., zoud en deze bandjes moeten voorzien’. Ik heb altijd geleerd dat ‘aantal’ enkelvoud is. Loopt mijn klok nu achter?

(Red.) Een beroemd geval. Ons ‘hebben’ kunnen we eenvoudig verdedigen door te zeggen dat het via ‘die’ op ‘deskundigen’ slaat, anders hadden we ‘dat’ genomen: een aantal deskundigen dat... Met ‘zouden’ komen we er evenwel zo gemakkelijk niet af. In de originele zin staan echter tussen het woord ‘aantal’ en het gezegde ‘zouden’ wel geteld negentien woorden! U moet het ons dan niet kwalijk nemen dat we het enkelvoudige van aantal in zo'n geval langzamerhand vergeten!

Toch moeten we waarschuwen tegen de oude opvatting, dat ‘een aantal mensen is’ alleen goed is en ‘een aantal mensen zijn’ beslist fout. Onzes inziens is er zelfs een klein betekenisverschil: in het eerste geval krijgt de eenheid van het aantal iets meer nadruk en in het tweede geval de veelheid van de mensen. Voelt u geen verschil tussen ‘in de kelder ligt nog twee kilo andijvie’ en ‘in de kelder liggen nog twee kilo andijvie’? Met ‘twee kisten andijvie’ kunt u niet zo'n paar maken. Blijkbaar hebben groepen met ‘kilo’ dus andere regels dan groepen met ‘kisten’.

De krant

Wij hebben een oprechte bewondering voor muzikrecensenten. Zij luisteren tijdens een concert met spitse oren en zijn daarna in staat te schrijven hoe ze het vonden. Wij luisteren ook, maar hebben daarna geen grotere keuze dan: niefeelan, ging wel, mooi, bijzonder mooi (hoge klemtoon op de o van bijzonder) en fan-tas-tisch. Geen enkele keer slaan we dan ook een muzikrecensie over omdat we onze armetierige muzikale woordenschat willen verrijken. Daarom willen we u een paar zinnen uit een recensie in Het Vaderland van 12 maart niet onthouden.

De gehele avond trouwens heeft de Italiaanse pianiste twijfel opgeroepen, zelfs stille protesten, maar tenslotte heeft men toch het hoofd moeten buigen voor een eerlijk zeer zuidelijk geaard kunstenaarschap en voor een grote pianistiek. Zij speelde zeer poëtisch het eerste deel en geraffineerd uitge-

balanceerd en tegelijk ‘draufgängerisch’ het derde deel van Beethovens ‘Mondschein-sonate’ en zette alle remmen los in de Ballade opus 23 van Chopin, die een maximum aan gevoel en tegelijk de hoogst mogelijke hoeveelheid pathetiek kreeg en van het begin tot het eind een boeiende muzische aangelegenheid werd.

Ook het tweede gedeelte van het programma: ‘Pour le Piano’ van Debussy en de ‘Valses nobles et sentimentales’ plus ‘Ondine’ van Ravel, kregen een vertolking die naar orthodoxe maatstaven gemeten, minstens aanvechtbaar waren, maar het bleek dat deze pianiste in wezen zó groot is, dat men wetten die men voor anderen stelt, wetten op het terrein van tempo, ritmiek, agogiek en kleurengamma, op haar dooereenvoudig vergeet toe te passen. Zij heeft in alles het overrompelende van een zuidelijke vrouw, zij heeft een ietwat barokke zin voor klankenkleuren in ieder stuk, zij spreekt ook op het klavier graag superlatieven en alles aan haar is even zuidelijk tot op het onbeheerste toe.

Een best brok proza, flink van stilistiek en ruig van barok, geraffineerd to-the-point. Dat hadden we zelf ook willen zeggen met ons fan-tas-tisch. In hetzelfde avondblad troffen we aan een speelse gedachte van Hendrik Hagenaar (Mr. Elias). Hij geeft een aardig lesje over sociale taalkringen:

Wat gaat het u aan of de prinses huwt (prinsessen trouwen nimmer, zij h u w e n ; zij hebben ook nooit een man, maar altijd een e c h t g e n o t en als zij groeten, doen zij dat - geheel anders dan u of ik - bij uitsluiting m i n z a a m ; evenmin bewonen zij kamers, doch v e r t r e k k e n ; zij dragen geen jurk, doch een k l e e d en zij praten n ó ó i t met iemand, want zij o n d e r h o u d e n zich) - ik herhaal: wat gaat het u aan of prinses Margaretha huwt met die Engelse lord?

Aangenaam!

We weten nu zo langzamerhand wel dat Engelsen en Amerikanen bij een begroeting zeggen ‘How do you do’ of korter nog ‘How do’. Ook tegenover mensen die ze nog nooit ontmoet hebben. In dat laatste geval is het een Nederlandse gewoonte, menen we, te zeggen ‘Aangenaam met u kennis te maken’ of korter ‘Aangenaam’. Het valt op dat ‘hoe maakt u het?’ bezig is ons ‘aangenaam’ te verdringen. Men moet daarbij niet alleen denken aan invloed van het Engels. Onze manier van zich voorstellen is wat schutterig, we mompelen maar wat. ‘Aangenaam’ heeft wellicht een beetje burgerlijke bijmaak gekregen van opstaan en handje geven. De ‘hogere’ kringen hebben zich daarvan ‘gedistancieerd’ en nemen het zoveel sjiekere ‘hoe maakt u het’. Zodra het echter tot de ‘lagere’ kringen is doorgedrongen, zullen de ‘hogere’ ten tweeden male van uitdrukking moeten veranderen. Als ze dan maar niet zonder vertaling how-do-you-do gaan zeggen...

I am afraid

In februari schreven wij over de Engelse uitdrukking I am afraid en de verkeerde vertaling in het Nederlands: ik ben bang. Toch zijn we met onze kritiek zelf ook op een foute weg gekomen. De vertaling die wij voorstelden ‘ik hoop niet dat enz.’ is onjuist. Kenners van Engeland en van de Engelse taal hebben ons daarvan overtuigd. In de meeste gevallen is I am afraid een eufemistische vervanging van I am sorry but... Als u in Engeland in een winkel naar een artikel vraagt en de bediende

antwoordt: 'I am afraid it is out of stock', dan betekent dat eenvoudig dat hij het niet meer heeft. Dus niet, zoals wij veronderstelden, dat hij hoopt dat het nog aanwezig is. Naar ons lezers verzekerden, zijn uit deze misvatting dikwijls onaangename ruzies voortgekomen. In onze oren klinkt de uitdrukking als 'ik weet het niet zeker'. Wij verwachten dan dat de spreker zich om onzentwille zekerheid zal gaan verschaffen en dat doet hij niet! Conclusie, de man is lui, onhebbelijk, verwaand, eigenwijs.

Wie veel met vreemde talen te maken heeft, zal herhaaldelijk merken dat de vertaling-met-woordenboek een verkeerd resultaat kan opleveren.

U vraagt

of woonkamer een germanisme is. Koenen neemt het op. Het staat wel niet op één lijn met, laten wij zeggen: voorbuigingsmaatnamen, maar toch... wij zijn thuis gewend geweest aan de h u i s k a m e r . De woonkamer doet het wel goed tussen de woonlaag, de woonkelder, de woonwagen, het woonhuis en het woonschip, maar wij vinden het beslist jammer als het nu net on-Duitse huiskamer het voor woonkamer moet afleggen. Of het moest zijn dat (achteraf?) een architect een verschil ziet tussen de huiskamer en woonkamer. □ 'Vermocht' hebben wij vroeger verouderd gevonden en daarvoor 'kon' voorgesteld. We moeten er evenwel aan toevoegen dat 'vermocht' in een bepaald verband aardig ironisch klinkt. Zo lasen we in een weekblad: 'Een oude mandoline met twee snaren was de enige bijdrage die ons huishouden voor dit edele doel v e r m o c h t op te brengen'. Misschien kun je dit alleen maar met het Nederlands doen: humor door eenvoudige zaken met plechtige woorden te beschrijven. Als Carmiggelt wil vertellen dat de ouwe man naar de kroeg in de buurt stapte, zal hij bij voorkeur zeggen: de grijsaard richtte zijn schreden naar de nabijgelegen tapperij. We kunnen dit stijlmiddel eigenlijk niet missen. □ Of we 'snachts' en 'swinters' en 'savonds' mogen schrijven? Er is eigenlijk niets op tegen want dat weglatingsteken met de s, dus 's, is maar een vreemde manier van spellen. Maar we moeten gehoorzame onderdanen van het koninkrijk zijn en ons houden aan regel 2 van hoofdstuk VIII van de Woordenlijst. □ Wij willen niets te maken hebben met vragen over 's-G r a v e n h a g e . Ja, op de borden aan de stadsgrens staat D e n H a a g en onze niet genoeg te prijzen Spoorwegen kennen alleen die laatste naam op de stations en in het spoorboekje. Zij die wensen dat Den Haag afstand doet van zijn zondagse naam, gelieven zich te wenden tot het Hoofd der afdeling Publiciteit dezer gemeente, Burg. De Monchyplein 12. Het bureau Voorlichting kent een maandblad 's-Gravenhage' en een personeelsorgaan 'Den Haag en wij'. Op Onze Taal staat het eerste. U gelieve zich daarover niet meer tot ons te wenden. De zaak wordt reeds lang onderzocht. □ 'Voorliggende brief' is een lelijk Duits geval. Moet zijn 'onderhavig'. □ Het is namelijk zó, dat...

Boeken

Prakke, Dr. H.J. De samenspraak in onze samenleving. Uitg. Van Gorcum. Assen 1957.

Hoewel dit werk niet onmiddellijk het taalgebruik tot onderwerp heeft, is het ook voor ons van belang. Met talloze voorbeelden voert Dr. Prakke ons binnen in de wereld van de pers, film, radio en televisie, kortom in wat de schrijver noemt: tussenmenselijke communicatie. Die communicatie bedient zich hoofdzakelijk van

de taal waardoor de ene mens de andere kan doen delen in wat zijn geest bezighoudt, hem deelgenoot kan maken van eigen avonturen, gedachten en gevoelens.

Het Geschreven Woord, onder redactie van W.J. Simons. Handboek ten dienste van redacties en medewerkers van bedrijfs-, personeels- en verenigingstijdschriften en aankomende journalisten. Uitg. De Bussy, Amsterdam.

Degene - leek of vakman - die te maken heeft met de redactie van tijdschriften vindt in deze bundel uitstekende adviezen over compositieer, opmaak, vertalingen, auteursrecht, vrije-meningsuiting en nog talloze andere zaken die met het bedrijf van de journalistiek samenhangen. De samensteller van de bundel, W.J. Simons, heeft zelf het hoofdstuk Verantwoord Taalgebruik voor zijn rekening genomen. Dit stelt, ondanks de goede bedoelingen waarmee het geschreven is, wat teleur. Van de negen bladzijden zijn er maar liefst vijf gevuld met lijsten vreemde woorden met hun Nederlandse vertaling. En hoe klein is zo'n lijst eigenlijk nog! De ruimte had beter gebruikt kunnen worden voor een aantal pittige terechtwijzingen aan het adres van die journalisten die het met hun taal niet zo nauw nemen.

[Nummer 4]

Hoe noemen we dat?

Pessimisten beweren dat voorschriften aangaande het taalgebruik tot onvruchtbaarheid gedoemd zijn. Een spelling is van hogerhand nog wel te regelen, maar men kan zoveel goede, eigen woorden voor een buitenlands woord voorstellen als men wil, het volk gaat zijn gang, zijn onvoorspelbare, onverklaarbare, grillige gang.

Laten we deze bewering voor wat zij is. Eén gebied evenwel is er waarin men voor het woordgebruik wel voorschriften kan opstellen waarvan men redelijkerwijs kan veronderstellen dat ze opgevolgd zullen worden. Dat is in de wetenschap en van de wetenschap vooral in de techniek. In de techniek gaat men van rationele principes uit, ook in het taalgebruik; men wil niets aan het toeval overlaten. Daarbij komt nog dat hier sprake is van een betrekkelijk kleine taalgemeenschap die zelf vraagt om normalisatie van haar vaktaal omdat slechts door precieze begripsvorming, definiëring en naamgeving een heilloze verwarring in de terminologie is te voorkomen.

De technici voelen dringend de behoefte om orde te brengen in de duizenden woorden die reeds in hun vak bestaan, want wat A onder X verstaat, is niet hetzelfde als wat B daaronder verstaat. Tegelijkertijd komen er met de stormachtige groei van de techniek jaarlijks talloze nieuwe woorden van over de grenzen. Wat verstaat men onder die woorden? Is er een Nederlands woord voor? Moet er een vertaling komen? Dekt die vertaling wel precies het begrip?

Hoe betrekkelijk jong de techniek ook moge zijn, zij heeft uit de ervaring geleerd dat een gebrekkige nomenclatuur de overbrenging van de ideeën vertraagt of zelfs geheel verstoort en dat verwarring in de naamgeving tot internationale misverstanden leidt. 'De taal', schrijft dr. ir. A. Mayer, de secretaris van de C.T.T., 'verschafft ons het gereedschap voor het denken. Dit gereedschap dient, zoals ieder gereedschap, deugdelijk te zijn; het moet verzorgd gereedschap zijn. Het ontstaan van dit gereedschap aan het toeval over te laten en af te wachten welk stuk gereedschap in de praktijk ondeugdlijk zal blijken en als gevolg van een soort natuurlijke selectie zal uitsterven, is een voor de wetenschap en de techniek verwerpelijke gedragslijn'.

De meeste niet-technici stellen zich de methode van de naamgeving zeer eenvoudig voor. Een stuk of tien mensen zitten rondom de tafel, vragen zich af 'hoe zullen we dat ding noemen', denken diep na en het moet wel gek gaan als een van die tien na zekere tijd niet een heldere ingeving krijgt, waarna de andere negen opgelucht kunnen knikken: 'ja, zo noemen we dat ding'. In de werkelijkheid is de grootste moeilijkheid gelegen in de periode vóór de naamgeving. Het begrip moet bepaald worden. Het moet zijn plaats krijgen in een systeem. Het moet afgebakend worden; het moet gedefinieerd worden naar inhoud, naar omvang, naar het gebruik. Onvermijdelijk is het dikwijls een hiërarchisch overzicht op te stellen van begrippen die boven, naast of onder het nieuw gevormde begrip hun plaats innemen.

Pas dan komt de naam aan de beurt. Ook hier moeten soms tegenstrijdige beginselen worden afgewogen: een term moet nu eenmaal aan vele eisen voldoen. Men moet overwegen of een bestaande naam zonder verdere correctie kan worden overgenomen. De vraag komt ter sprake of een reeds lang en ver ingeburgerde term mag worden veranderd. Is er een buitenlands woord aanwezig, dan moet men zich terdege afvragen of het om verschillende redenen moet worden vernederlandst. Als er een nieuwe naam gemaakt moet worden, staat men voor de inpassing in het eigen taalsysteem: zelfstandige naamwoorden moeten gemakkelijk in het meervoud gezet kunnen worden, er moeten afleidingen en samenstellingen mee gemaakt kunnen worden, werkwoorden moeten handig vervoegd kunnen worden. Daarnaast moeten de makers zich rekenschap geven van de kenmerken die uit de definitie van het begrip genomen moeten worden om voor de naamgeving van dienst te zijn. Van groot belang is het verschil tussen de intrinsieke kenmerken, in het bijzonder de kenmerken van de uitvoering als

vorm, maat, materiaal, hardheid, kleur en de extrinsieke kenmerken, als bestemming, gebruik, plaats, oorsprong, producent, uitvinder. Het ligt voor de hand dat intrinsieke kenmerken geschikter zijn dan extrinsieke kenmerken omdat ze vastgesteld kunnen worden aan het object zelf. Een keukenvoorbeeld: ‘Leidsekaas’ is een onhandig woord omdat deze eetwaar even goed in Doetinchem gemaakt kan worden; het materiaal biedt ons een duidelijker woord: ‘komijnekaas’.

Geval voor geval moet bekeken worden. Zo kunnen machines beter naar het gebruik gedoopt worden: voor een ‘verpakkingsmachine’ zijn de kenmerken vorm, materiaal en maat van weinig belang. De plaats waar de machine komt te staan, is meestal ondergeschikt, maar in ‘scheepsmotor’ geeft de eerste lettergreep de doorslag omdat het ding alleen maar voor een schip gebouwd is. Hoewel men het erover eens is dat de persoon van de uitvinder bijkomstig is zodat een naam als ‘woodruffsleutel’ veel beter ingeruild kan worden tegen het doorzichtige ‘schijfsleutel’, komt het een enkele keer toch voor dat de eigennaam bewaard blijft. Ieder die voor het scheppen van een nieuw woord komt te staan, moet ervan doordrongen zijn dat het woord niet het ding is, m.a.w. dat het woord niet alle inlichtingen behoeft te geven over het ding, de toestand, de handeling, de eigenschap. Duidelijk is in dit verband misschien weer een niettechnisch voorbeeld, de naam ‘Wind- en Stormwaarschuwingsdienst voor de Scheepvaart’ is veel te lang. ‘Stormdienst’ zou genoeg geweest zijn, want zelfs met een omschrijving uit twintig woorden bestaande is men nog niet volledig.

Lang niet altijd staat men voor de opgave de aanwezige nationale woordenschat te normaliseren of een woord te scheppen. Er is nog een andere moeilijkheid: de wetenschap is internationaal. Ver ligt de tijd achter ons dat een man als Simon Stevin, geheel alleen, de Latijnse taal der toenmalige technische wetenschappen kon vernederlandsen. Nu is dat aantal woorden verduizendvoudigd en de noodzaak van internationale samenwerking dwingt ons tot een internationale terminologie. Een internationale taal voor wetenschappelijke doeleinden zal voorlopig wel een illusie blijven, maar we moeten niettemin vaststellen dat zo'n taal, in woordvorming althans, stilaan groeiende is. Het Engels maakt, ondanks zijn zeer lastige en verouderde spelling, een goede kans de internationale wetenschappelijke voertaal te worden. Steeds meer worden proefschriften in het Engels geschreven en een wetenschappelijk artikel in een vaktijdschrift zonder tenminste een ‘summary’ raakt in de vloed van publikaties volkomen verloren.

Bij de woordvorming maakt men meestal gebruik van Latijns-Griekse stammen. De internationale nomenclatuur-commissies trachten dit gebruik te normaliseren. Zo wordt bij de Latijns-Griekse stam een uitgang genomen die telkens aan de nationale taal aangepast kan worden.

Engels	Frans	Duits	Ned.
-or	-eur	-or	-or
-ation	-ation	-ation	-atie
-ance	-ance	-anz	-antie

-ity

-ité

-ität

-iteit

De uitgang -or geeft het toestel aan, -atie de handeling, -antie de passieve eigenschap van een geheel, -iteit de passieve eigenschap van een stof. De zaak blijft evenwel ingewikkeld omdat de bestaande verdeling van de uitgangen niet altijd consequent is en omdat ook nog andere uitgangen gebruikt worden. De Romaanse talen hebben het voordeel dat de nieuwe woorden beter in de algemene woordenschat passen, doch daartegenover staat dat sommige woorden reeds op de een of andere manier in het dagelijks gebruik belast zijn en daarmee minder geschikt voor wetenschappelijk gebruik, bijv. 'reactantie' en 'conductantie' zijn in het Nederlands veel vreemder en daarmee nauwer omschrijfbaar dan in het Italiaans 'reatanza' en 'conduttanza' zijn. Voor het Engels geldt dit nadeel minder, hoewel ook in die taal een overvloed aan Romaanse woordstammen aanwezig is. Bij het maken van nieuwe internationale woorden gaat men om te vermijden dat een reeds belaste stam gebruikt gaat worden, dikwijls liever uit van zuiver Griekse woorden: elektron, isotoop, proton, meson. Doch ook ontstaan vormingen uit verschillende talen: positron = lat. posi(tivus) + gr. (elek) tron. Een mooie bastaardvorm is de Amerikaanse naam 'precipitron', gemaakt van to precipitate + -tron. De oorspronkelijke betekenis kan daarbij geheel verloren gaan, gelijk in isotron waarin iso- niet meer 'gelijk' maar 'isotoop' betekent en '-tron' de functie heeft van een achtervoegsel om een toestel aan te geven.

De niet-Romaanse talen hebben voor een groot gedeelte de Latijnse woorden, aangepast aan hun eigen systeem, overgenomen, maar bekijkt men de aanwezige voorraad dan merkt men dat sommige begrippen toch in een eigen woord zijn opgevangen; zo is 'saturation' ons 'verzadiging', 'saturatie' is ongebruikelijk, hetzelfde geldt voor bijv. 'resistance - weerstand, solubility - oplosbaarheid, rigidity - stijfheid, attenuation - verzwakking' en voor een woord uit de keuken 'refrigerator - ijskast'. Er is een sterke neiging in de wetenschappelijke wereld om ook deze soort woorden het internationale kleed te geven. Sterk gevoelt men deze neiging tot internationaliteit bij nieuwe woorden volgens Latijns-Grieks model: ze worden maar heel weinig vertaald. Toch kan er om allerlei redenen de noodzaak van een vertaling zijn. Bijv. in de reactorkunde bestaat de *s t r a l i n g s v e r k l i k k e r* (area-monitor), het *z w e r f g e b i e d* (migration area); in het ultrasone materiaalonderzoek komt het *u i t z e n d p u n t* (probe index) voor, in de techniek van de rekenmachine de *v e r d e l e r* (distributor).

In de laatste jaren dringt een stroom woorden de technische wetenschappen binnen die veel moeilijker een plaats in de nationale taal kunnen krijgen dan de woorden van Latijns-Griekse oorsprong die alleen maar in spelling en uitgang aangepast moeten worden. Het zijn de Engels-Amerikaanse woorden die direct uit de werkplaats van de onderzoeker stammen. In de vrij jonge takken van techniek, als de reactorkunde, de wetenschap van de rekenmachines, komen zij veel voor. Ze zijn soms sterk beeldend van karakter, met een tikje humor uit het dagelijks leven gegrepen en blijven gemakkelijk in het geheugen hangen. Hieronder volgt een keuze. De omschrijving van de betekenis hebben we achterwege gelaten omdat ze teveel plaats

zou vergen. De woorden worden in de technische wetenschap gebruikt voor toestellen, toestanden, handelingen enz.

breeder	grave yard
hot lab	rabbit
orange peel	bit
tracer	glove box
burnups	curtain
flip flop	casket

Ieder die wel eens in Engels-Amerikaanse technische vaktijdschriften bladert, weet dat hij daarin dozijnen van die pittige woorden kan aanstrepen. Vroeger

fronste hij de wenkbrauwen over die lange Duitse woorden die alles zeiden: Tonaufnahmediktiergerät. Nu glimlacht hij over die korte Engels-Amerikaanse woorden die niets zeggen maar honderdmaal handiger zijn. Hoe moeten echter deze woorden in de nationale taal worden opgenomen? Aan de klank en de spelling kan men niet veel doen. Houdt men het origineel - wat de technici in hun dagelijks gebruik toch meestal doen - dan verliezen ze een groot deel van hun beeldende kracht en vertaalt men ze letterlijk - wat om verschillende redenen toch wenselijk kan zijn - dan breidt men de technische terminologie met een aantal woorden uit die gevaarlijk onduidelijk zijn omdat ze niet voldoen aan de eisen van precisie en ondubbelzinnigheid. Bij het ultrasone geluidsonderzoek kent men het Engelse woord 'grass' (een bepaald trillingseffect op het scherm); de vertaling 'gras' ligt voor de hand. In de optiek kent men een 'coat' op de lens (een stof, op de lens aangebracht om de weerkaatsing tegen te gaan); de vertaling 'mantel' gaat moeilijk omdat dit nu juist niet de doorzichtigheid uitdrukt. De Engelse taalschepper ging uit van de plaats en nam een beeld uit het dagelijks leven, de Nederlandse vertaler wil het doel uitdrukken en kan de beeldspraak dus niet gebruiken: 'coat' als nieuw woord handhaaft zich. Maar het ongeluk wil dat Engelse zelfstandige naamwoorden zonder moeite tot werkwoorden gemaakt kunnen worden: to coat. Nemen wij nu 'coaten' over? Moeten we spreken over 'gecoate lenzen' of zullen we het tenminste in de spelling vernederlandsen? Het resultaat zou dan zijn 'koten' en 'gekote lenzen'.

Het maken van nieuwe woorden, het vertalen van vreemde woorden, een beslissing te nemen over het aanvaarden van internationale woorden is geen gemakkelijke opgave. Veel knopen moeten worden doorgehakt en in lang niet elk geval kan succes worden bereikt. De C.T.T. heeft vruchtbaar werk verricht en nog steeds zijn tientallen commissies van deskundigen bezig met normalisatievraagstukken waarin ook telkens kwesties van naamgeving worden besproken en moeten worden opgelost. Het is ons bekend dat vele bedrijven en ondernemingen eveneens aan dit werk van naamgeving en vertaling meedoen voor hun privé-gebruik. Wij zouden hun dankbaar zijn als zij ons de resultaten van hun werk toezonden. Het komt meermalen voor dat er bij onze lezers vraag is naar de vertaling van een buitenlands woord in de techniek. Niet alle woorden zijn te vinden in de normen van de Hoofdkommissie voor de Normalisatie en de gespecialiseerde woordenboeken en nomenclatuurlijsten laten ons ook dikwijls in de steek. Geen wonder, want niet elk half jaar kan er een nieuwe druk verschijnen. De taal van de techniek in goede banen leiden is van het hoogste belang. Ons Genootschap is bereid om voor het gehele Nederlandse taalgebied de helpende hand te reiken waar het daartoe in staat is. Eenheid met België op taalkundig gebied is een dwingende noodzaak.

Belgisch Nederlands

(J.V.) Ik ken uw strijd voor een beter Nederlands en ik weet dat u nauw samenwerkt met een beweging in Vlaanderen die voor het Algemeen Beschaafd Nederlands in België ijvert. Uit hoofde van mijn beroep moet ik veel Belgische kranten lezen.

Onlangs las ik een bericht (de Volksmacht 1-3-58) over een dokter die in plaats van in Veurne voortaan in Oostende spreekuur zou houden. Er stond:

We houden er aan de leden hieromtrent in te lichten teneinde hen gebeurlijk toe te laten schikkingen te nemen om van meet af op raadpleging te komen te Oostende.

Een voortreffelijke rij Nederlandse woorden... in een door-en-door Frans gewaad. Wij moeten onze Vlaamse broeders helpen! Er zullen in de komende maanden scheepsladingen Nederlanders naar Brussel gaan om de Expo (waarom niet Wereldtentoonstelling?) te gaan zien. Kunnen wij niet een pamflet laten drukken waarop wij al die mensen bezweren in Brussel goed en beschaaft Nederlands te spreken? De Vlamingen zullen er plezier aan hebben. Die pamfletten laten we uitreiken in alle reisbureaus, in alle kantoren van autobusondernemingen, aan de stations waar de extra-treinen vertrekken enz. (Red.) Een uitstekend plan! Stuur ons een paar duizend gulden en wij zullen het verwezenlijken. Geestdrift is aanwezig, werklust ook, geld niet.

Langzaam

(Prof. dr. P.) Ik vind het spijtig dat in het februari-nummer 'langzaam' in een adem wordt genoemd met zeventig. De uitspraak van langzaam is een van de gevallen waarin Z.-N. het Noorden moeilijk kan volgen. Hier wordt algemeen langzaam (met z) gezegd, wat volkomen in overeenstemming is met verbindingen als lang ziek, lang zijn, lang zo enz. Na de velare nasaal ng behoudt z normaal stem. De uitspraak lankszaam is een archaïsme uit de tijd toen lang nog als 'lank' werd gesproken (vgl. koninklijk, koninkrijk, waarin de uitspraak konink nog te 'zien' is). Lank + zaam werd natuurlijk lankszaam. Nu echter lang nooit meer als lank wordt gesproken, is langzaam normaal. De Zuidnederlander zegt lank als hij dialect spreekt, maar lang in het ABN, dus ook langzaam. Verschueren in zijn Mod. Wdb. geeft de uitspraak langzaam op, al is hij erg noordelijk georiënteerd! Blancquaert vermeldt de s-uitspraak alleen voor zestig en zeventig. 'In de andere woorden', zegt hij, 'beantwoordt aan de spelling z steeds de uitspraak z'.

Koppensnellen

Op Nieuw Guinea gaat onze regering het koppensnellen met alle macht tegen, hier laat zij het oogluikend toe. Er is zelfs een firma die dit lugubere werk aanneemt! Ik zag op een Dordse singel een machine bezig bij het slopen van een oude villa. Aan het toestel was een bord bevestigd waarop geschilderd stond:

Firma Bakker, Aannemer van koppensnellen en sloopwerken. Zwijndrecht.

Op mijn verontruste vraag wat hier gebeurde, vertelde een werkman mij dat koppensnellen hier betekende: het op snelle wijze verwijderen van de koppen van betonnen palen!

Dr. G.v.M.

Hilversum

Het artikel ‘Hilversum’ in het vorige nummer was als een antwoord bedoeld op de vele vormen van kritiek op het taalgebruik in de radio. Helaas, moeten we erbij zeggen, is de kritiek meestal te algemeen: een kleine verspreking, een foute uitspraak van een enkel woord, mogen ons niet tot de conclusie brengen dat ‘de radio alles verknoeit’. Wij hebben ons ook tegen deze onwaardige zienswijze verzet en een aantal punten genoemd waarop men in het taalgebruik voor de radio dient te letten. Tot onze vreugde ontvingen wij van de AVRO een vouwblaadje ‘Wenken voor Sprekers’ dat aan elk radiospreker vóór zijn microfoonrepetitie wordt uitgereikt. Onze vage veronderstelling ‘dat er achter de schermen aan het probleem gedokterd wordt’, is juist gebleken. Ten gerieve van onze lezers nemen wij daaruit een vijftal voorname raadgevingen over.

1. Bereid uw causerie terdege voor, het is zeker alle moeite waard. Schrijf voor de radio geen artikel, maar leg vast hoe u het ‘de ander’ wil zeggen. Met andere woorden: spreek geen schrijftaal, maar schrijf spreektaal. Formuleer uw gedachten in korte zinnen, eenvoudig, direct, concreet, doordacht. Bondigheid bij het taalgebruik is een dwingende eis voor een gesproken uitzending. Wijdlopigheid irriteert. Zeg alleen wat strikt gezegd moet worden, vat uw bedoelingen samen in een sprekend beeld, in een pittige uitspraak. De korte zendtijd, die aan het gesproken woord wordt toebedeeld, kan heilzaam werken voor het effect van de causerie. De spreker wordt er door gedwongen zich tot kernen te bepalen. Wanneer die korte zendtijd gebruikt wordt voor het zeggen van legheden, dan wordt de uitzending waardeloos. De radio kan een voorbeeld zijn voor de spraakmakende gemeente, wanneer zij de klaarste eenvoud van zegging in acht neemt en zich van alle overtolligheid bevrijdt. Overtolligheid immers is een eigenschap waaraan zich de menigte van nature bezondigt. Streef naar de korte volzin, waarin ieder woord weegt en die toch terstond voor ieder begrijpelijk is.

Een voorbeeld van een voor de radio te ingewikkelde zin is: ‘De jeugd, die de nieuwe tijd niet meebeleeft, maar maakt, wil, wanneer wij eenmaal hun vertrouwen gewonnen hebben, ons, als we achter zijn, wel uit de sleur trekken’. Vermijd woorden als ‘echter’, ‘thans’, ‘reeds’, ‘indien’, enz. Het betrekkelijk voornaamwoord ‘welke’ in zinnen als ‘de zaak, welke...’ kunt u altijd vervangen door ‘die’.

2. Vereenzelvig uw luisterpubliek vooral niet met een kring van collega's en deskundigen. Het zijn juist vaak de ondeskundigen, die naar u luisteren en die willen begrijpen wat u zegt. Gebruik niet onnodig vreemde woorden of al te abstracte beelden. Eenvoud is het kenmerk van het klare.

3. Wanneer u uw tekst op schrift hebt gesteld - niet ‘geschreven’ - oefen u dan deze tekst te spreken in plaats van te lezen. Al uw moeite voor een levensecht betoog zou anders tenslotte nog tot een averechts resultaat kunnen leiden.

4. Spreek met de grootste ongedwongenheid. Een te nadrukkelijke verzorging van elke lettergreep leidt evenzeer tot mislukking als een ineenvloeiing van woorden,

die niet worden verstaan. Geaffecteerd spreken is even verwerpelijk als vulgair spreken. Sla niet een te gemeenzame toon aan. Uw opzet zal gehoord en veroordeeld worden. Plaats u echter ook weer niet boven uw toehoorders. De afstand tussen u en hen wordt dan onoverbrugbaar.

5. Zorg, dat u zo vertrouwd bent met de tekst, dat elke toch nog gemaakte vergissing als een natuurlijke verspreking klinkt en niet als een hinderlijk verkeerd lezen.

Fouderen.

(Ir. M.) Er dreigt weer een nieuw werkwoord in omloop te geraken: ‘fouderen’. Tot voor kort hoorde je dat wel gebruiken door minder ontwikkelden, maar tegenwoordig duikt het op bij meer beschaafde lieden; en dat lijkt me wel een bedenkelijk verschijnsel. Het is een woord van ongeveer hetzelfde kaliber als ‘attenderen’, waarover mèt mij al anderen in dit blad zijn gevallen.

Ik geloof, dat we dergelijke misbaksels niet kunnen (en zéker niet mógen) verklaren met te wijzen op woorden als ‘frauderen’, ‘arqueuseren’, ‘ponjarderen’ enz. In de eerste plaats zijn dit al geen fraaie vormen in onze taal, vormen, die we zéker niet als voorbeeld zouden moeten nemen, maar bovendien zijn ‘frauder’, ‘arqueuser’, ‘poignarder’ tenminste nog bestaande Franse woorden, wat we noch van ‘fauder’, noch van ‘attender’ kunnen zeggen (want met ‘attendre’ heeft ‘attenderen’ niet te maken).

En wat ‘fouderen’ (of moest ik schrijven: ‘fauderen’?) betreft, naar mijn overtuiging is dit ontstaan als verbastering van ‘frauderen’ of verwarring daarmee.

Hoe het zij, het ene woord is niet veel beter dan het andere en geen van beide behoren ze, dunkt mij, aan de mond van een beschaafd Nederlander te ontsnappen.

Boeken

Jonghe, Hugo de. Goed Nederlands op het kantoor. Uitg. Brepols, Brussel.

Goed Nederlands op het kantoor vergt taalvaardigheid, bekwaamheid in het opstellen en kennis van de administratie. Het boekje van De Jonghe biedt ons goede raad om tot de vereiste taalvaardigheid te geraken en geeft ons een aantal aanwijzingen voor het opstellen van brieven en verhandelingen. Hoewel het werk speciaal voor Zuidnederlanders bedoeld is, vinden ook Noordnederlanders er nog voldoende hulp bij het schrijven in. Wij hadden het graag wat vlotter van stijl gezien en wat minder voorzien van allerlei opmerkingen bijv. over gelegenheidsbrieven, zodat er wat meer plaats vrij was gekomen voor de bespreking van taalmoeilijkheden.

Paardekooper, Dr. P.C. ABN-Spraakunst. Voorstudies, Tweede deel, 1958, Uitg. Malmberg, Den Bosch.

Als eerste deel van dit werk geldt ‘Syntaxis, spraakkunst en taalkunde’, besproken in O.T. augustus 1956. Voor de algemene principes van zijn onderzoekingen kunnen wij naar die bespreking verwijzen. Dit werk gaat diep in op allerlei zeer lastige detailkwesties. Het munt uit in heldere opbouw en scherpe formulering. De enige basis van zijn taalbeschrijving vormen de taalfeiten, onverschillig of die in vroegere tijden als goed dan wel fout werden beschouwd. Paardekooper werpt alle traditionele

theorie terzijde en begint geheel met een schone lei. Voor lezers die geoefend zijn in moderne taalkunde, van harte aanbevolen.

Oproep tot de jaarlijkse ledenvergadering

Deze zal gehouden worden op zaterdag 26 april e.k., des namiddags te 3.30 uur, in café-restaurant Den Hout, Bezuidenhout 11-13 te 's-Gravenhage. Aan de orde zijn de jaarlijkse mededelingen en verslagen. Daarna zal de redacteur een voordracht houden over 'Vreemde woorden in het Nederlands'.

[Nummer 5]

Het genootschap

Op zaterdag 26 april hield ons Genootschap zijn jaarvergadering in Den Haag. De bijeenkomst was druk bezocht. De voorzitter gaf een kort overzicht van het voor Onze Taal zo belangrijke jaar 1957. In dat jaar immers is het bureau gesticht. Veel werk dat voorheen in de avonduren door vrijwilligers moest worden verricht, kan nu door het bureau gedaan worden, op een doelmatige en aan onze tijd aangepaste wijze.

Kringen die wij vroeger nauwelijks konden bereiken, worden nu in een uitgebreide propagandaactie opgenomen. De resultaten van de eerste maanden zijn bevredigend. Ruim 700 leden zijn op die manier reeds geworven. Op 4 oktober van dit jaar zal, evenals drie jaar geleden, een groot congres over een actueel taalvraagstuk worden gehouden.

De secretaris en de penningmeester lazen daarna hun jaarverslagen voor. Zoals het in de jaarvergaderingen langzaamaan gebruik is geworden, hield de redacteur een voordracht over een taalkundig onderwerp. Deze keer over 'vreemde woorden in het Nederlands'.

De aanwezigen gingen tijdens een langdurige en belangrijke discussie op zijn stellingen in.

Wij hebben gemeend deze maand de voornaamste gedeelten uit deze voordracht te moeten opnemen. Het nummer is daardoor uitgebreider geworden dan anders, maar zo kunnen ook de leden die niet op de jaarvergadering aanwezig konden zijn, kennis nemen van het onderwerp dat ter gedachtenwisseling was aangeboden. Mensen die het werk van het Genootschap maar oppervlakkig kennen, verwijten ons wel eens dat wij alle vreemde woorden willen uitbannen. Een vreemd en onverdiend verwijt! Vreemde woorden betekenen menigmaal een verrijking van de eigen taal. Zou men door een of andere, eigenlijk onvoorstelbare kunstgreep in staat zijn, de vreemde woorden te verwijderen, dan zou men tot de ontstellende ontdekking komen dat de mogelijkheid om onze gedachten in taalvormen onderdak te geven, aanzienlijk was verkleind.

Het feit dat de taal leeft en, met de taalgebruikers en de wereld waarin zij leven, aan verandering onderhevig is, moet richting geven aan ons werk. Woorden die een halve eeuw geleden als onbeschaafd en aanstellerig werden gevoeld, zijn nu gemeengoed geworden. Andere zijn totaal vergeten. Smaak, beschaving en gevoel voor schakering moeten de weg wijzen.

Meer en meer ziet men, ook in andere landen, hoe aandacht wordt besteed aan de verzorging van het instrument van de geest: de moedertaal. In onze veeleisende tijd is een vaardig taalgebruik een noodzaak geworden.

Moge ons Genootschap erin slagen, alle Nederlands sprekenden in dit streven behulpzaam te zijn.

Vreemde woorden in het Nederlands

U kent natuurlijk het bekoorlijke verhaal van Herodotus over de Egyptische koning die wilde achterhalen welke taal de oudste ter wereld was. De farao liet daartoe een pasgeboren kind in alle eenzaamheid, zonder omgeving van menselijke spraak, opvoeden en wachtte in spanning af welk woord het kind voor 't eerst zou zeggen. De koningin, een slimme Frygische, bakte haar man een vaderlandslievende poets. Ze liet in het diepste geheim een Frygische slaaf bij het kind komen; deze gaf het kind telkens brood te eten en zei daarbij zólang 't Frygische woord voor brood 'b e k ' dat het kind, als een hond die kwispelstaart, bij het zien van brood b e k zeide, Toen de farao de resultaten van zijn experiment naging, moest hij vaststellen dat op Egyptische bodem de Frygische taal de oudste was...! De eerste taalkundige onderzoeker was op het probleem van het vreemde woord in zijn eigen land gestoten!

Misschien is u minder bekend dat een Antwerpenaar in de 16e eeuw dit voor de farao onverklaarbare woord gebruikt heeft als bewijs dat de Nederlandse taal... de oudste ter wereld was. Het was Johannes Goropius Becanus die in zijn wonderlijke boek *Origines Antverpianae* dat oudste woordje b e k - brood uitlegde als de stam van het werkwoord bakken. Dus... Of B e c a n u s zelfs zijn eigen naam in verband met deze 'vondst' heeft verzonnen, weet ik niet. Er zit nog een bijzonderheid aan deze merkwaardige taalijveraar: hij was namelijk - om in moderne termen te spreken - een Noord-Nederlandse arts, geboren in Hilvarenbeek, met een drukke praktijk in Antwerpen en gestorven in Maastricht. Men kan die tijd beschouwen als de o n t d e k k i n g van de m o e d e r t a l. In alle Europese landen schudt men het Latijn van zich af en streeft men ernaar de moedertaal tot een schitterend instrument te maken voor de menselijke geest die in die jaren verrast staat voor een onafzienbaar nieuw veld, dat wij op onze latere landkaarten maar de gebrekkige naam van Renaissance hebben gegeven.

Er worden nieuwe woorden gesmeed, spraakkunsten en woordenboeken uitgegeven, ja de taalgeleerde gaat aan taalpolitiek doen. De eerste Spaanse grammatica van de grote geleerde N e b r i j a komt uit in 1492 - het jaar van de ontdekking van de nieuwe wereld - en hij schrijft erin dat het Spaans van de conquistadores, van de soldaten, zeelui, en missionarissen moet worden de companera del imperio de mee oprukkende en veroverende metgezel van het rijk!

We zijn nu een vier, vijfhonderd jaar later. Er is veel gebeurd, ook met die moedertalen. We zijn bezig met een tweede ontdekking van de moedertaal. Niet alleen de taalgeleerde schuift zich wat meer af van de teksten uit de vroegere jaren en wendt zich tot de levende gesproken taal van het ogenblik. Ook de leek gaat inzien hoe belangrijk het voor hem is dat hij dat instrument van de geest verzorgt. Immers, voor de tweede keer staan wij verrast voor een onafzienbaar nieuw veld dat wij nu op onze landkaarten nog niet met één naam kunnen noemen.

Het woord 'moedertaal' heeft een innige klank, het heeft iets vertrouwds, iets van de beslotenheid van het gezin waarin wij ons veilig voelen, waarmee anderen niets te maken hebben.

Maar misleiden wij ons zelf niet door wat romantisch te mijmeren over die haard waarbij wij op moeders schoot gevlijd liggen.

Dat gezin is zo besloten niet meer. De radio moet aan. De televisie moet aan. De vader moet naar een bespreking toe, de zoon moet zijn Franse onregelmatige

werkwoorden leren, de dochter schrijft een Engelse brief aan haar penvriend in Rodesia.

En moeder zit alleen bij die haard. 'Ze wordt wat oud', zeggen we, 'ze kan niet helemaal meer mee'. Ik weet niet wat u van mij verwacht. Een felle aanval op onze landgenoten omdat we zo graag geuren met een vreemd woord? Ik geloof dat voor ons noch de verdediging, noch de aanval op het ogenblik van belang zijn, eerder de oorzaken en de middelen ter verbetering.

Ons Nederlands is een mooie taal. Dit is een hoogst onwetenschappelijke uiting, ik weet het. Een taal is een taal. Voor ons moet de moedertaal de mooiste en de beste taal zijn. Dat moet voor iedereen overigens zo zijn, ook voor een Griek, een Spanjaard en een Rus. Als dat niet zo is, dan klopt er iets niet. Voor het schriftelijk gebruik van die moedertaal kan een woordenboek ons uitstekende diensten bewijzen. Wij nemen voor ons bijv. Van Dale, Nieuw Handwoordenboek der Nederlandse taal en die bewondering, die liefde voor onze mooie taal kan bij ons afnemen, naarmate we langer bladeren en tot de ontdekking komen hoeveel, hoe ongelooflijk veel vreemde woorden in zo'n woordenboek der Nederlandse taal voorkomen. En een woordenboek is nog maar een woordenboek! Het vangt maar een gedeelte op. Hoeveel zouden er daarbuiten wel niet zijn? Gesteld dat we alleen maar zouden willen lezen en met was in onze oren door de sirenen-verlokkingen van bijv. de Haagse winkelstraten, de Passage, zouden willen lopen: we lezen op de winkelruiten.....

Hebt U dat wel eens gedaan? We kopen wat kranten. Ik verzeker u dat u met een rood potlood kunt gaan klaarzitten en dan moogt u zelfs de advertentiepagina's overslaan.

Het vreemde naast het eigene

In uw gezelschap behoef ik niet de algemene beweegredenen uitvoerig te behandelen waarom een taalgebruiker van tijd tot tijd zijn toevlucht neemt tot een vreemd woord: hij omsluiert er onaangename dingen mee, arbeids r e s e r v i s t e n is het nieuwste woord

voor werkelozen (het sluit aan bij een andere Nederlandse omschrijving voor iets onaangenaams: bestedingsbeperking voor armoede). Hij denkt er een betere schakering naast een synoniem mee te bereiken: lucide naast helder, hij vindt dat hij er iets kenmerkends voor een land in kan leggen: esprit voor Frankrijk, Gründlichkeit voor Duitsland, fair play voor Engeland, money-making voor Amerika, enz. Hij neemt met het vreemde ding het vreemde woord over: scooter, bulldozer.

Hij is vakspecialist en houdt zich aan zijn eigen internationale terminologie: het logaritme van de concentratie van H-ionen wordt berekend in gram-equivalenten. Hij vindt dat 't Nederlandse woord afgesleten is en zoekt naar iets nieuws: de scope van mijn research. Hij voelt dat 't vreemde een zekere standing weergeeft: de public relation officer. Hij trekt de koper van zijn artikel met een vreemde naam, gedachtig aan 'wat je verhaalt, haal je lekker'; kantboek is voortaan candystrips en stijfjes is crack-free. Een flesje met een of andere koele drank is niet alleen verfrissend maar vooral: non-filling. En nog vele, vele andere beweegredenen.

Kortom: hij wil iets anders dan anders. De muzikrecensent heeft 10 maal geschreven dat de solist met vaart speelde; nu schrijft hij dat hij met entrain speelde. Het verschijnsel gaat in sommige gebieden ook in golven van een paar jaren. De veel gebruikte vreemde woorden - succes, resultaat, theorie, 'odeklonje' - zijn al zo in klank en nu al in spelling zelf vernederlandst dat ze ook weer... Nederlands worden en op den duur tot op de draad verslijten. Vindt U ook niet dat 'bijval oogsten' méér betekent dan 'succes hebben'? Een ander sociaal verschijnsel ernaast: er is een tijd geweest dat Ned. ouders hun kleine kinderen dure buitenlandse namen gaven: Engelse: Ronald, Reginald, Richard; Franse: Jean, Pierre, Louis.

De namen dalen uit de hoogte af naar alle mogelijke andere kringen en... de gewone namen keren terug, eerst bij de z.g. hogere kringen: zo oer-Hollands mogelijk: Dirk, Henk, Jaap, Gerrit of een tikje Fries erbij: Duko, Anne, Tjeert, Makko, Siebe.

Zo heeft de taalgebruiker het recht zich in zijn woordkeuze te laten leiden door eigen invallen, smaak, maar ook door massagewoonte, tijdsomstandigheden e.d. En wij moeten ons ervoor hoeden hem dat recht te ontzeggen, gesteld dan dat dit ontzeggen mogelijk zou zijn.

Meer dan in andere talen?

Dit opnemen en afstoten van vreemde woorden is altijd zo geweest en overal. U kent de uitspraak van de Vooyts: niet het vreemde woord is afkeurenswaardig, maar het motief om een vreemd woord te gebruiken kan afkeurenswaardig zijn. Slechts sterk geïsoleerde talen zijn totaal verstoken van leenwoorden. Ze komen in onze tijd uit de aard der zaak maar betrekkelijk weinig voor. Ik weet niet zeker of 'kleine' talen meer leenwoorden hebben dan grote talen, ik vermoed van wel, hoewel bijv. het Hongaars, met zijn voor Europeanen zo uitzonderlijke structuur, zo'n geweldige behoefte aan internationale woorden zou hebben en ze in werkelijkheid maar... heel weinig heeft.

Hoe dan ook, het behoeft wel geen twistpunt te worden als ik beweer dat het Nederlands een buitengewoon groot aantal vreemde woorden, bastaardwoorden als u wilt, internationale woorden in zich heeft opgenomen. Ik neem eenvoudig aan dat u het met me eens bent. Zelf weet ik althans in Europa geen gelijkwaardig voorbeeld van een andere taalgemeenschap te noemen.

Het valt me nooit méér op dan bij lessen Nederlands voor buitenlanders hoe wij - buiten alle noodzaak van internationaliteit, specialisatie, nuancering e.d. om - verkleefd zijn aan vreemde woorden voor doodgewone dingen: arriveren, succes, cadeau, etiket, conditie, feliciteren. Het zijn toen-barbarismen, zou een bekend modern taalkundige zeggen, wij voelen er weinig vreemds meer in: ze leveren de grootste moeilijkheden op als bijv. de Vlaming ABN wil gaan gebruiken, want vele van deze toenbarbarismen zijn voor hem nu-barbarismen waarvoor hij gewend is een goed, oud en vertrouwd Nederlands woord te nemen.

Oorzaken

Veronderstellen we dat we het met elkaar erover eens zijn dat de Nederlanders méér dan andere taalgemeenschappen leenwoorden in hun taal hebben opgenomen, waarin ligt daarvan de oorzaak? Een antwoord mogen we niet ontwijken... Ik zelf zoek het in drie richtingen.

De Nederlandse cultuur is door zijn geografische en historische bepaaldheid op en voor buitenlandse culturen. Wij zitten in een soort tochtthuis, van minstens drie kanten komt de wind erin: in de 18e eeuw de Franse, in de 19e eeuw de Duitse, in de 20e eeuw de Engelse. Dat is een schone eigenschap. Het is ook de eigenschap die Huizinga aanzette tot zijn beroemde, nu wel dood geciteerde uitspraak: een overmatig purisme is een zonde tegen de cultuur. Ons volk behoort niet tot de grote taalgemeenschappen, vele nieuwe dingen en stromingen moesten wel van buiten komen en onze openheid - van de handel moesten wij leven - nam ze met de woorden gretig op. De sterkte van de buitenlandse beschavingen vindt u weerspiegeld in de leenwoorden van diverse tijdperken. Het is, in zekere andere zin, ook het lot van onze letterkunde.

De Nederlander lijdt, ook weer door een complex van historische en psychologische oorzaken, aan een drang tot deftigheid, tot gewichtigheid, aan prestigekramp. Zijn gedrag naar buiten (zijn 'officiële' taalgebruik) is niet in overeenstemming met de eenvoud van zijn ziel. U vindt dit ook in de geschreven uitingen van de eigen taal. We drukken ons op papier wat stroef, wat stijf en vormelijk uit. Uit angst een woord of een zin neer te schrijven die de ontspannen glimlach verraadt, uit angst ons *f a t s o e n* (ook al een vreemd woord!) te verliezen, klampen we ons vast aan een al te verouderde taal: u gelieve, niettemin, zulks, ook op ogenblikken waarop eigenlijk een spontaan, hartelijk woord onze voorkeur verdient. Zo vinden we dat het gewone Nederlandse woord alle gewichtigheid wegneemt en de ernst moet U tegemoet fronsen uit de vreemde woorden. Als u eens een redevoering van een ambtsaanvaarding van een pas benoemde hoogleraar bijwoont, liefst van een

jong vak dat zijn bestaansrecht aan de Universiteit pas heeft bewezen, tien tegen een dat u bestookt wordt met vreemde woorden, waarvan een groot gedeelte b u i t e n het terrein der internationale terminologie ligt: adequaat, contemplatie, presentie, procédé, symbolisatie, semi-imaginaire existentie, een essentieel assortiment van formatieve aard, impliceren, usurpatie.

Een derde reden is: het gros van de Nederlanders voelt zijn taal als m i n d e r w a a r d i g tegenover de grote Europese talen vooral het Frans. Ik weet wel dat deze stelling onbewijsbaar is, meer lijkt op een betwistbare veronderstelling dan op een slotsom van een redenering, meer weg heeft van een overdreven, teleurgestelde kritiek op eigen landgenoten dan op een weloverwogen objectief oordeel. Ik kan er evenwel niets aan doen: laat het dan maar onbewijsbaar, aanvechtbaar, overdreven en teleurgesteld zijn. Ik zou u een paar verschijnselen kunnen noemen, maar waarschijnlijk weet u nog betere voorbeelden dan ik.

Minderwaardig?

Minderwaardig is een groot woord, ik schrik er zelf ook wel wat van, ik wil er mee zeggen dat zeer velen andere talen ‘beter’ vinden. Men moet, geloof ik, óók denken aan een cultuurhistorische verklaring. De Germaanse volken zijn nooit geheel zelfstandig in hun eigen taal cultureel ‘uitgegroeid’, ze zijn betrokken geweest bij het Romeinse imperium, ze zijn gekerstend, de kerk en de diplomatie, de letteren, de wetenschap hadden een Latijnse basis.

Er is verder voor de koude Noorderling met zijn minimum aan zon en zijn geslotenheid van karakter een romantische bekoring voor alles wat ‘van het Zuiden, Romaans’ is. Of ga ik nu teveel fantaseren? Wij houden van Italië, van Spanje, van Frankrijk.

Multatuli heeft een paar schone bladzijden gewijd aan de bevallige vrouwen van Arles. Het werk van Couperus is zonder het Romaanse Zuiden ondenkbaar. Zou er voor ons allen aan het Franse woord ook niet een soort sex-appeal (geslachtsroep) verbonden zijn? En zou het Engels Amerikaanse woord ons niet een gevoel van ruime, wereldwijze expansie geven dat wij in onze ‘benepen woorden van de knusse huiskamer’ missen: join the Navy and see the girls! Ziet u, dat is andere taal dan ‘heb je wel gehoord van de zilveren vloot...’

U kunt het ook in het woord verlegenheid zoeken. Ik verklaar er altijd maar mee de goedwillende Nederlandse dames (vooral dames) en heren die op de Brusselse stations in hun beste schoolfrans de conducteur aanspreken, en de vele Nederlandse toeristen in de Duitse en Oostenrijkse bergen die met hun mond vol tanden staan als een vriendelijke bebrilde Oberstudienrat hun mededeelt dat Holländisch doch eigentlich ein deutscher Dialekt is.

En nu we toch het terrein van de bewijsbare dingen verlaten hebben, nog even de volgende gedachte. Een Nederlands dichter heeft mij eens gezegd dat onze taal zich zo slecht leent voor het pathos, voor de barok. Onze taal heeft een gezellig karakter, onze taal is bloemrijk in het alledaagse, met onze taal kun je zo heerlijk beschrijvingen maken, je kunt er humoristisch mee zijn, ironisch, nuchter, maar geestdriftig, mystiek,

hartstochtelijk, wijsgerig, nee dat kun je beter niet zijn in het Nederlands. De paar grote uitzonderingen in de lyrische literatuur, beweerde hij, geven geen maatstaf. Mensen als Vondel en Boutens waren taalkunstenaars ondanks hun Nederlands. Een vreemde tegenspraak... Ik geef die dichter niet zo graag gelijk! Ik zelf ben geen dichter, maar ik voel wel wat hij bedoelt. En als ik hem gelijk zou moeten geven, zou ik in zijn gedachten een van de oorzaken willen zien van de vlucht in het vreemde woord.

Tegenmaatregelen

Is er iets tegenover te stellen, tegenover die drie richtingen waarin wij misschien de oorzaken moeten zoeken van de overmaat aan vreemde woorden in onze taal? Ik geloof het stellig.

De openheid van de Nederlander tegenover buitenlandse culturen is een groot goed. Wij zouden versmallen, verdorren achter een Chinese muur. Toch kunnen we op dit punt hier en daar wat eerlijker zijn. De ontwikkelde Nederlander verbeeldt zich graag dat hij de drie moderne talen goed verstaat en spreekt.

Het is wellicht beter in plaats van ontwikkelde... half-ontwikkelde te zetten. Wie weet is het beter twee moderne talen goed te kennen dan drie maar half. Op het gymnasium leeft het Latijn als een erfenis van de Middeleeuwen, het Grieks uit de Renaissance, het Frans uit de 18e, het Duits uit de 19e en het Engels uit de 20e eeuw. Er is steeds wat bijgekomen, nooit wat afgegaan. Op de H.B.S. worden de drie moderne talen geleerd. Nu worden zelfs officiële stemmen gehoord die pleiten voor een gedeeltelijke afschaffing van de leerplicht van één van die talen. Maar de openheid voor buitenlandse culturen, liever voor buitenlandse talen wordt een last, als we ons geen beperking kunnen opleggen; men kan nu eenmaal niet alles leren. Wellicht ziet men in de toekomst kans wat meer uren vrij te krijgen voor onderwijs in de moedertaal die op onze scholen een stiefmoedertaal is geworden.

We moeten leren langzamerhand over te gaan tot een natuurlijke geschreven taal. Natuurlijk is er in elke taal een zekere spanning tussen 'wat je kunt zeggen' en 'wat je moet schrijven'.

Of die spanning natuurnoodzakelijk aan het leven van een taalgemeenschap verbonden is, durf ik niet met zekerheid te bevestigen. Wel, dat de scheiding tussen gesproken en geschreven taal in het Nederlands te sterk is. U kent een van de oorzaken daarvan: in de taalboekjes krijgt o.a. 'de val van Antwerpen' daar de schuld van. Hoe dan ook, als we de stijfheden in ons schriftelijk taalgebruik van ons weten af te schudden, zullen we minder onze toevlucht gaan nemen tot de schijndeftigheid van het vreemde woord, zal de journalist zich drie keer bedenken voor hij schrijft: de controverse die te dien opzichte deze problematiek regardeert.

Het zal heel moeilijk zijn dat 'minderwaardigheidsgevoel' van 'de' Nederlander tegenover zijn taal te vernietigen. Voor een gedeelte moeten we er ook nog onze schouders over ophalen. De puber kauwt graag een mondje Amerikaans en talloze volwassenen zijn in hun puberteit, op dit punt althans - begrijpt u mij goed! - blijven steken. We kunnen het jammer vinden, het betreuren, ons erover erge-

ren dat de handel speculeert op deze pubermentaliteit en Happy New Year rondstuurt, alle cigarettens in 't Engels verspreidt, gewone of King Size; gaat u maar eens in een groot Nederlands warenhuis lopen. Het feit veranderen we toch niet. Wel kunnen we proberen het nationale zelfbewustzijn van deze pubers tussen de 15 en de 75 te verbeteren, daarmee zal hun gekke Engels vanzelf ophouden.

Voorlichting nodig

Wat ik in heel deze beschouwing over richting en tegenrichting van het grootste belang acht, heb ik nog niet genoemd: de noodzaak van een voorlichting in zaken die onze taal betreffen.

‘Voorlichting’ is een modewoord, ik weet het, voor de oorlog had ‘voorlichting’ iets te maken met de pijnlijke vraag waar de kleine kindertjes vandaan kwamen... tegenwoordig zijn er allerlei bureaus en commissies en bladen en regeringspersonen en ministeries en verenigingen die de anderen in iets voorlichting geven; er is in Nederland een Contact-centrum (= vereniging), dat voorlichting geeft over de voorlichting.

Denk niet dat dit allemaal onzin is. Het tegendeel is waar. Het publiek dat in onze veeleisende tijd met zoveel uiteenlopende dingen te maken krijgt, moet inderdaad geholpen worden met inlichtingen en goede raad!

Als ik mij tot een tuinbouwdeskundige om voorlichting wend om te weten te komen met welk materiaal ik mijn aardbeiplanten in de winter moet bedekken om de schadelijke invloed van de vorst tegen te gaan, neem ik de raad van een vakman graag aan.

Wat weet ik meer van aardbeien dan dat ze moeten groeien tot ze rood en lekker zijn?

Anders in taalzaken. Ieder weet er wel iets van, want hij spreekt toch zelf die taal. En zo is er náást de geboorte en de dood - want ieder wordt geboren en ieder gaat dood - geen terrein waar zoveel bijgeloof en folklore bestaat als de taal.

Dat opruimen van die bijgelovigheden is een dankbare taak maar kan ook zeer ondankbaar zijn. Denkt u eens aan de hoon en de spot die een tijd lang in Nederland door de goegemeente over de zg. Nieuwe Spelling is uitgestort.

Ook bij het zo moeilijke kiezen tussen vreemde woorden en eigen woorden kan de taalvoorlichting en - schrikt u niet, het een roept het ander op - de taalpoliticus niet gemist worden.

Een paar voorbeelden:

Hij moet er, geloof ik, op aandringen dat de bastaardwoorden een zo Nederlands mogelijke spelling krijgen. Hij hoeft dat niet van vandaag op morgen klaar te krijgen maar hij moet in elk geval luid van de daken verkondigen dat een skoeter een scooter blijft ook al spel je het met sk en oe. Dat hij hier en daar te maken krijgt met een tere gevoelswaarde zelfs in de spelling:

charmant met sj? chique met sjiek?, kan hem alleen maar prikkelen zijn uiterste best te doen om naar eer en geweten zijn landgenoten een verantwoorde spelling aan te bieden.

Hij moet zijn landgenoot wat meer inzicht geven in het gebruik van het vreemde woord. Waarom is het er? Wat is ervan de waarde? In welke omstandigheden? Hij kan beginnen te zeggen dat puur theoretisch elk vreemd woord vertaald kan worden. Weinig mensen geloven dit. Ze komen met voorbeelden aanzetten waar u inderdaad even van staat te kijken. Maar u kunt u altijd redden met te zeggen

dat de vertaling de kans moet krijgen door het gebruik dezelfde betekenis te krijgen, dat een vertaling niet altijd met één woord moet, en toch een vertaling blijft.

En om uw tegenstander naar de wanhoop te brengen, u kunt synthetische woorden voorstellen, naar open plekken zoeken. U weet natuurlijk dat een taal zuinig is met haar vormen: van de honderdduizenden mogelijke klankverbindingen wordt maar een klein gedeelte gebruikt. Welnu 'scope' is onvertaalbaar? goed, riem, raam, roem, ruim, rem, ram zijn bezet: laten we r e e m pakken! U voelt de grote b e z w a r e n tegen deze werkwijze wel aan. Maar ik durf u er toch op te wijzen dat er gevallen zich zouden kunnen voordoen waarin de taalpoliticus een bescheiden gebruik van dit middel zou kunnen maken. Deze methode is wel eens bij woordenzoekende technische commissies ter sprake gebracht - technici die zo beu werden van al die samenstellingen: omzetterregeling, oppervlakte-verklikker, stijgsnelheidsmeterijkinstallatie - dat ze een dergelijk middel gerust eens wilden proberen.

Vooroordelen

De taalvoorlichter moet talloze vóóroordelen wegnemen. Hij moet ongeveer aldus tegen een 'ongelovige' optreden. Goed, bulldozer is een vreemd woord dat jij niet zou willen vernederlandsen. Geen enkel Ned. woord kan dat uitdrukken volgens jou. Weet je wat bulldozer 'eigenlijk' betekent? Moet je eens opzoeken... heel interessant. In Zuid-Afrika noemen ze zo'n ding een olifantskraap - aardig woord hè? Maar wij leven niet in een land met zo'n spanning van tweetaligheid. Stel je eens voor dat Nederland in het begin van deze eeuw het woord 'avion' had overgenomen. Best mogelijk, auto, locomotief zijn er ook ingegaan. Stel je dan ineens voor dat ik op mijn eentje dat avion een naar woord zou vinden en dat ik ging zoeken: werktuig, vaartuig, voertuig, rijtuig - wel: vliegtuig. Zou je eerst niet daverend lachen om dat gekke woord: man, 'vliegtuig' dat drukt niet uit wat je in 'avion' zegt, gewoon a-vi-on!

Vertalen

Misschien zit in een dergelijk gesprek een stukje demagogie, maar een politicus heeft dat kleine stukje volksmennerij toch wel nodig! Als men wil overgaan tot een vertaling van een aankomend nieuw vreemd woord, nog jonger dan een nu-barbarisme zelfs, dan moet men de eisen voor een geslaagde vernederlandsing voor ogen houden. Het woord moet

1. zo vroeg mogelijk gevonden worden,

2. algemeen bekend gemaakt worden,
3. geen concurrentie betekenen van andere bekende vernederlandsingen,
4. kort zijn,
5. maar één betekenis hebben,
6. als het kan, dezelfde beginletter hebben als het vreemde woord,
7. Nederlands geschreven kunnen worden,
8. in het Ned. stelsel passen: vervoeging, afleiding enz.
9. door de pers, de betrokken wetenschap aanvaard worden.

Ja, en wat dan nog? Aan een tafel kunnen tien mensen ernstig nadenken over een gewenste vertaling, meestal is het resultaat onbevredigend. Een van hen heeft een inval als hij 's morgens in bed nog even na ligt te luieren... Bij de rekenmachines, de digitale technieken, komt de *i n p u t* voor:

wat je er in stopt: het Engels is toch heus een bijzonder prettige taal: weinig uitgangen, korte woorden, het is duidelijk dat men zo graag een Engels woord behoudt. *I n p u t*: Nederlands? Allerlei voorstellen, vrij abstracte, kleurloze woorden. Tot iemand, géén taalkundige, zegt: *v o e r*! Wat je 't beest te eten geeft. Of dit woord er door is, weet ik niet, ik vermoed van niet: er is namelijk ook nog een *o u t p u t*. U ziet, de leek, de veel gesmade leek heeft net zo veel te zeggen, soms zelfs nog meer want de taalkundige wikt en weegt en de taalpoliticus weet soms helemaal niets meer.

De vraag die men ten aanzien van ons onderwerp vaak hoort: 'in hoeverre zijn vreemde woorden aanvaardbaar' is wat vreemd gesteld. Wat betekent dat 'aanvaardbaar'? Voor wie? We doen er beter aan, ons de vragen voor te leggen:

1. Welke aanvaarde vreemde woorden zouden we kunnen vernederlandsen en waarom zouden we dit moeten doen?
2. Welke nieuwe vreemde woorden kunnen we aanvaarden en waarom?
3. Hoe kunnen we zowel bij de aanvaarde als bij de nog te aanvaarden vreemde woorden tussen Noord en Zuid een zekere eenheid bereiken en is dit altijd nodig? Vragen waarop niet een-twee-drie een antwoord te geven is. Wij kunnen zoveel regelen als we willen op papier, en in commissies, we moeten het volk echter meehebben. Om dat volk mee te krijgen moeten we het opvoeden, het voorlichten, het raad geven. Als rechtgeaarde politici moeten we daarbij niet te bescheiden zijn: als we tien dingen willen bereiken, moeten we er twintig vragen.

De techniek

Het zou verkeerd zijn onze landgenoten alleen maar als de grote schuldigen, de grote zondebokken voor te stellen. Er zijn o.a. tekenen die de goede kant op wijzen.

Ik noem u eerst: het verwende kind van onze eeuw: de techniek. Niet alleen de C.T.T. heeft een taalzuiverend werk ondernomen dat zijn weerga niet heeft, maar ook allerlei normalisatiecommissies werken aan een nauwkeurige technische terminologie. De wetenschap van de kernenergie, de regeltechniek, de automatisering (om maar eens een paar nieuwe vakken te nemen) nemen heus niet *a l l e s* zonder kritiek uit het Engels-Amerikaans over. Er is veel beleid voor nodig: de vakman is

gehecht aan de woorden uit de originele vakliteratuur, nieuwe Nederlandse woorden kunnen verwarring brengen. Desondanks wordt er ernstig naar gezocht.

De laatste woorden zijn des te plezieriger omdat ze in een Ned. commissie zijn uitgezocht die een Belgisch ingenieur uit Mol tot haar leden telde. De Internationale Commissie voor Standaardisering heeft er in alle Europese landen op aangedrongen toch vooral internationale termen onvertaald te laten (dit komt neer op Engelse en Franse woorden aanvaarden), de Nederlandse normalisatiecommissie voor Terminologie nr. 96 heeft alle begrip voor dit verzoek: inderdaad is in onze wereld internationalisering van termen nodig, maar dat betekent niet dat zij niet woord voor woord zal overwegen of tenminste voor het dagelijkse, nationale gebruik geen vertaling, geen eigen woordschepping mogelijk is. Ik weet ook dat in de grote Ned. industrieën ongeveer hetzelfde wordt gedacht. Ik ken van sommige bedrijven aparte commissies voor Taalzorg. En nu kunt u wel honen, dat dit allemaal verloren tijd en weggegooid geld is, zeggen dat hier op dit gebied alle remmen zijn losgelaten, kunt u beslist niet.

De landbouw

Is Delft de broedplaats van de techniek, in Wageningen zetelt de Landbouwkundige Hogeschool. Meer nog wellicht dan in Delft is in Wageningen de noodzaak gevoeld Nederlandse woorden te hebben voor nieuwe landbouwkundige (= agrarische) begrippen. Veelvuldig immers moeten deze woorden worden doorgegeven aan boeren en tuinders.

Na de oorlog is in Wageningen gesticht een Studiekring voor het Taalgebruik in de Landbouw. Deze kring bemoeit zich o.a. met het probleem van de nieuwe vreemde woorden. Zelfs een internationaal woord als *t r a c t o r* begint nu te wijken voor het goede Nederlandse *t r e k k e r*.

Daarnaast moet ik noemen de voortreffelijke werkzaamheden van de afdeling Voorlichting van het Ministerie van Landbouw. In tienduizenden brievenbussen van gezinnen van boeren en tuinders glippen wekelijks, maandelijks de voorlichtingsbladen, de vouwbladen, de korte adviezen. Deze afdeling organiseert doorwrochte cursussen, telkens van drie dagen lang, waarin landbouwschrijvers, landbouwambtenaren en de boeren zelf terdege onderwijs en oefening krijgen in het gebruik van goed Nederlands: goed d.w.z. dat in het Nederlands het speciale onderwerp voor het speciale publiek volledig tot zijn recht komt. De opmerkingen van de boeren worden wel degelijk ter harte genomen. Ik herinner me een klacht van een boer, dat hij een bepaald artikel wel goed vond, maar niet inzag dat die vreemde titel 'P e r s p e c t i e f' er boven stond, terwijl daar toch heel gewoon v o o r u i t z i c h t mee bedoeld was.

Het bedrijfsleven

Klachten over slecht taalgebruik zijn in het bedrijfsleven in Nederland aan de orde van de dag. Er zijn veel oorzaken van dit slechte taalgebruik te noemen. Maar we moeten er toch tegenover stellen dat dit bedrijfsleven geregeld studiedagen organiseert om met de verantwoordelijke personen uit het onderwijs maatregelen ter verbetering te beramen. Ze zijn geweest in Vlaardingen, in Tilburg, in Arnhem en Nijmegen. Nu komt daar het probleem van de vreemde woorden wel niet direct ter sprake, maar geloof u mij: beter taalgebruik houdt in meer smaak en meer beschaving ten opzichte van de vreemde woorden!

Het buitenland

Of wij in onze cultuurverbreiding wat krachtiger de richting naar het buitenland zoeken, kan ik niet beoordelen. Ik weet daarvan te weinig. Wel weet ik dat van officiële zijde boekjes worden uitgegeven die een inleiding tot de Ned. letterkunde voor buitenlandse belangstellenden beogen te zijn. Er is zelfs een commissie die tot taak heeft tot vertaling en uitgave van letterkundige werken in het buitenland te prikkelen. Een uitstekend vertaler van moderne Ned. poëzie in het Frans, Dolf Verspoor, heeft onlangs de Nijhoffprijs gekregen. Dr. W. Thijs, uit Antwerpen, heeft kort geleden een voordracht gehouden over de Nederlandse cultuurpolitiek in het buitenland.

U weet natuurlijk dat er aan vrij veel buitenlandse hogescholen Nederlands wordt gegeven, in West-Duitsland reeds aan negen universiteiten. Van groot belang is ook het aanzien dat de Nederlandse taalkundigen in het buitenland genieten. Via hun werk, waarin uit de aard der zaak veel voorbeelden uit het Nederlands staan, stijgt ook het aanzien (prestige) van onze eigen taal. Ik weet wel dat er nog veel wensen zijn. Waarom wordt er in een publikatie van de Wereldtentoonstelling voor de Fransen gesproken van:

La Belgique connaît deux langues officielles, le français et le flamand? En in de Nederlandse uitgave: Er worden in België twee officiële talen gesproken, Nederlands (5.250 mil.) en Frans (3.750 miljoen)? Een Noordnederlander kan bij deze wederzijdse vertaling allerlei vragen stellen; o.a. bestaan er in het Frans geen telwoorden?

U weet wel dat er in Duitsland een wijd en zijd verbreide mening bestaat dat Holländisch eigenlijk Duits had moeten zijn, d.w.z. dat het een soort taal-per-ongeluk is, een soort platduits, dat een officieel karakter gekregen heeft. We behoeven ons daar nu niet bepaald druk om te maken, maar in een onbezonnen ogenblik kan men er toch wel eventjes kwaad om worden. Moeten we daar wat tegen doen? Het hele jaar door komen tienduizenden Duitsers de Nederlandse grenzen over om er koffie te kopen en in Scheveningen te zwemmen. Men zou haast in de verleiding komen om al deze lieden bij de grens een papier in de hand te drukken waarop staat dat die niederländische Sprache keine kindliche Mundart der hochdeutschen Sprache ist.

Wat heeft dit met vreemde woorden in het Nederlands te maken, zult u zich geërgerd afvragen, maar met vreemde woorden heeft nog veel meer te maken dan alleen maar een keuze tussen het een en het ander!

‘Officiële’ taal

Ik geloof ook dat de ambtenaren, althans een gedeelte van hen, eerlijk hun best gaan doen, het voorbeeld te geven om goed Nederlands te schrijven. Ik kan niet anders dan in voorzichtige algemeenheden spreken. In cijfers uit te drukken is het aantal dat lid is van O.T.: van de Nederlandse gemeentebesturen is ruim een vierde lid van ons Genootschap en onder die ambtenaren wordt ons blad verspreid en - ik kan u dat verzekeren - gelezen.

Onze regering zelf heeft door geldelijke steun ons in staat gesteld ons werk breder aan te pakken. Wij kunnen haar niet dankbaar genoeg daarvoor zijn. Nu kunnen kniesoren wel beweren dat een Ned. departement er een *ch e f* van de afdeling *r e s e a r c h e n d o c u m e n t a t i e* op nahoudt, zij kunnen meesmuilen als in onze Eerste Kamer de minister een felle aanval te verduren krijgt van een hooggeleerde afgevaardigde die de taalverbastering en verknoeiing door het gebruik van vreemde woorden in departementale stukken hekelt, een feit blijft dat de regering op dit punt van goeden wil is. En dat is heel veel!

Doe nou maar gewoon

En dan - wat wij zo liefdevol plegen uit te drukken - ‘het gewone volk’. Dit volk is zo gemeen dat het een kernachtig gezegde heeft voor ieder die wil opvallen: doe nou maar gewoon dan doe je al gek genoeg! Dit gewone volk staat voor 't merendeel beslist buiten de vreemde woorden. Mij overkomt het, na een wetenschappelijke vergadering waarin ik ben bestookt met secundair, teamwork, frequent, qua talis, überhaupt, Gestalt, dat die rauwe, platte, onvervalste stadstaal van de straat, de tram, het veerpontje, de broodjeswinkel, me als de schoonste verzen in de oren klinkt.

Taalcentrale

In het begin had ik het over een nieuwe ontdekking van de moedertaal. U vindt die neiging tot een herwaardering van de eigen taal niet alleen in ons land. In Duitsland werkt de *S p r a c h d i e n s t*. U zult daarover niet verwonderd zijn omdat U onze oosterburen al zo lang verwijt dat ze de gemakkelijke internationale woorden verduitsen: Telefon - Fernsprecher. Maar ook in dat land nemen de vreemde woorden hand over hand toe. En de Sprachdienst moet zich niet alleen verzetten tegen de drang der Fremdwörter maar ook tegen... al te ijverige, gründliche verduitsingen.

In Frankrijk is de Office du Vocabulaire Français opgericht. Duhamel is de voorzitter. Deze office verzet zich bijvoorbeeld tegen het nieuwe Franse woord: parking. En in Engeland? Kan in de Engelse taal een vreemd woord binnenkomen? Laat ik U iets

voorlezen uit de Manchester Guardian Weekly van 2 jan. 1958. Een bericht dat de oprichting van de Franse office bespreekt: It is too much, perhaps, to hope that an English society should arise to do the same service for our own language, which suffers from the same invasion of foreign bodies! (Het is misschien te veel te hopen dat een Engels Genootschap zal ontstaan dat dezelfde dienst bewijst aan onze taal die ook overspoeld wordt door vreemde woorden.)

En onze Nederlandse taalgemeenschap? Het is het ideaal van ons Genootschap mee te werken aan een gemeenschappelijke taalcentrale voor Noord en Zuid. Van zo'n lichaam zou een heilzame invloed kunnen uitgaan in allerlei netelige taalkwesties die het grote en het kleine publiek beroeren.

Noord en Zuid

Er is een veelomvattend, zenuwslopend werk nodig om tot een ABN voor Noord en Zuid te komen. Dat werk bestaat niet uit congressen en feestmiddagen, maar uit een moeizame inspanning, soms zelfs over pietluttigheden. Er zijn mogelijkheden om tot elkaar te komen in het gebruik van vreemde woorden die aanvaardbaar zijn voor beide delen. Laten we ons vooral richten tot de grote middelen van de massacommunicatie. Zo is bijvoorbeeld nodig:

voortdurend overleg van de pers uit N. en Z., met of zonder behulp van taalkundigen: uitzoeken waar de wrijvingspunten zijn, praktische voorstellen doen: ophouden met elkaar uit te lachen of verwijten te doen.

Als ons tussen Noord en Zuid geen eenheid gelukt is in de vreemde woorden van vroegere jaren, laat ons die dan verwezenlijken voor de woorden die gaan komen en die wij toch niet zullen missen.

Het is een uitgebreid werkprogram, ik zei u al: het zal soms een zenuwslopende strijd worden om pietluttigheden, want bij weinig dingen voelt de mens zich zo in zijn eer aangetast als bij kritiek, op zijn bloedeigen, persoonlijk van moeder geleerde en aan de kinderen doorgegeven moerstaal.

En dat is alleen maar een sprekend bewijs ervan hoe wij met vezel en al met die moerstaal verbonden zijn. Vanuit die moedertaal wordt ons beeld van onszelf, van onze omgeving, 'de dingen' gevormd.

Ja ze bestaan in zekere zin alleen maar bij de gratie van de taal waarmee ik ze kan aanduiden. Het is daarom iets vanzelfsprekends als wij een vreemd woord een 'indringer' noemen.

Wij moeten ze aanvaarden en wij zullen ze aanvaarden, omdat wij die taal niet alleen als een onschatbaar nationaal bezit beschouwen, maar ook als een onmisbaar communicatiemiddel in de uitgebreide terreinen van ons leven.

O m d a t wij in die eigen taal de mogelijkheid bezitten vreemde woorden op te nemen en te verwerken, is ze voor ons een echte levende taal en het echter levende communicatie-middel, niet par excellence, maar.... bij uitstek.

Drs. J. Veering

Verslag over het jaar 1957

Het afgelopen jaar heeft ons een stap verder gebracht op de weg die tot grotere bekendheid van ons Genootschap moet voeren. Toen op het einde van 1956 de toekenning van een subsidie een feit was geworden, was de tijd rijp om naar een vaste secretaris om te zien, zoals de titel aanvankelijk luidde. Het bestuur heeft ervaren dat het kiezen van deze functionaris buitengewoon moeilijk is. Er hebben zich vele kandidaten aangemeld, doch bij nadere kennismaking met de taak dan wel met de persoon liepen de besprekingen telkens op niets uit.

Nadat de eerste langdurige pogingen werkelijk geheel waren uitgeput, heeft de redacteur het plan geopperd dat hij zelf met het werk een begin zou maken om het tenminste in beweging te kunnen zetten. Dit plan is met graagte aanvaard, waarbij zich de gelukkige omstandigheid voordeed dat er in het kantoor van het A.N.P. een combinatie mogelijk bleek met het persagentschap Belga. Dat wilde zeggen dat het Genootschap en Belga samen het lokaal voor dit agentschap huren en de typiste van Belga tevens voor het Genootschap werkt en door ons voor een evenredig deel wordt bezoldigd.

Nadat aldus het schip was uitgerust, zijn we op 15 september van wal gestoken onder de naam: Bureau van het Genootschap 'Onze Taal', met aan het hoofd een directeur bijgestaan door een secretaresse.

Hiermede is de mogelijkheid geopend om op stelselmatige wijze leden te werven en het Genootschap op een meer doelgerichte wijze onder de aandacht van het publiek te brengen.

Het eerste resultaat van deze nieuwe opzet mag verblijdend worden genoemd. Door de gevoerde propaganda zijn er in het laatste kwartaal van 1957 een goede 400 lezers en leden bijgekomen. De netto toeneming voor het gehele jaar 1957 bedraagt 572 lezers; de bruto toeneming belooft evenwel 983 lezers, daar er 411 opzeggingen hebben plaatsgehad.

Ons orgaan had aan het einde van het jaar een oplage bereikt van 6000 exemplaren. Uit de geregeld binnenkomende brieven van de lezers blijkt dat het zich bij voortduring in grote belangstelling mag verheugen. Ten einde de inhoud zo breed mogelijk te doen zijn, hebben wij voor hoofdartikelen de medewerking van anderen verkregen. Meer dan eens wordt naar oude jaargangen en oude nummers gevraagd, hetgeen voor het bestuur aanleiding werd de prijs per nummer op 10 cent te bepalen.

Voor de 5 jaargangen 1952-'56 zijn de banden weer aangemaakt. De Raad van Deskundigen en enkele bijzondere leden ontvingen de gebonden jaargangen als geschenk (in het geheel 13).

Met het samenstellen van de klapper zijn moeilijkheden gerezen, die in 1958 tot oplossing zullen komen. Aan degenen die een exemplaar wensen te ontvangen, zal een bijdrage in de kosten worden gevraagd op basis van vrijwilligheid.

Het bestuur vergaderde vijf maal om te bevestigen wat achter de schermen met veel tijdrovend overleg

was voorbereid. Het werd van nut geoordeeld een vice-voorzitter aan te wijzen, voor welke functie de heer Muller zo goed was zich beschikbaar te stellen. De heren Krul en Wehrens werden als bestuursleden herkozen. De leden wezen voor de kas-commissie aan de heren v.d. Boon en Beerman.

Ofschoon dit jaar met de Ver. voor Besch. Omgangstaal geen gemeenschappelijke vergadering heeft plaatsgehad, blijft de wederzijdse belangstelling zeer levendig. Prof. Krul hield in Brussel en Antwerpen een voordracht tijdens de propagandaweek, die jaarlijks in het Nederlands sprekende land wordt georganiseerd. Verder zijn we uitgenodigd om deel te nemen aan een congres dat in juni 1958 op de Wereldtentoonstelling zal worden gehouden. Ook is in oprichting een Bureau voor Taaladvies, waarin ons een aandeel is toegedacht.

Tenslotte zijn de eerste stappen gedaan om tot een tweede taalcongres te komen in het najaar van 1958. De plannen zijn nog te vaag om daarop in dit jaarverslag reeds verder in te gaan.

Uit het bovenstaande moge blijken dat de mogelijkheden, die in het voorafgaande jaar geopend zijn, niet ongebruikt zijn gebleven en voor een groot deel werkelijkheid zijn geworden en tevens moge daaruit blijken dat ons Genootschap met onverflauwde ijver voortgaat het ideaal na te streven dat het zich - nu 27 jaar geleden - ten doel stelde.

Ir. J.P. Smits, secretaris

Financieel verslag

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 5 van het Huishoudelijk Reglement, breng ik U hierbij verslag uit van de financiële aangelegenheden van het Genootschap over het boekjaar 1957.

De rijksbijdrage (subsidie van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen) in de uitgaven over 1957 werd nog niet definitief vastgesteld. Vooralsnog werd aangenomen dat het definitieve subsidie (waarop een voorschot van f 9.000, - werd ontvangen) f 5.942,84 zal bedragen. In dat geval sluit het jaar 1957 zonder nadelig saldo, na vorming van een reserve ad f 2.175, - ten behoeve van het Tweejaarlijks Taalcongres.

De opbrengst van Contributies en Abonnementen was over 1957 f 9.245,01 of ruim f 200, - meer dan over het voorafgaande jaar (f 9.023,98).

Het aantal leden en lezers bedroeg per

	1 Januari 1957	1 Januari 1958
Leden	964	1.043
Lezers	587	799
Groepslezers	3.779	4.060
	—————	—————
Totaal	5.330	5.902

De uitbreiding van het totaal aantal leden en lezers was grotendeels het gevolg van de activiteit van het vaste secretariaat van het genootschap. Dit secretariaat begon zijn werkzaamheden eerst medio September 1957.

De kosten van het secretariaat (over de periode 15 september - 31 december 1957) omvatten:

Salarissen	f 1.316, -
Administratie- en propagandakosten	f 1.990,79
Reis- en verblijfkosten	f 64, -
	—————
	f 3.370,79

De kosten van het Tijdschrift waren in 1957 f 9.708,55 (1956 f 9.469,43). Deze kosten zullen in 1958 een stijging ondergaan, niet alleen als gevolg van de toegenomen oplage van het maandblad, doch ook in verband met de - noodzakelijke - verhoging van de vergoeding aan de uitgever. Daar ook de kosten van het secretariaat in 1958 hoger zullen zijn (in 1957 hadden zij immers slechts betrekking op een periode van 3½ maand), zijn bij het bestuur maatregelen tot verhoging van inkomsten in studie. De Intrest-bate was in 1957 f 258,67 (1956 f 249,39). De kosten van Administratie, Vergaderingen en Diversen bedroegen f 198,95 (vorig jaar & 168,04).

Drs. M.J.F. Donkers, penningmeester.

Wijnen en limonades

Naar aanleiding van ons artikeltje over het meervoud van stofnamen schrijft de voorzitter van de C.T.T.-commissie Algemene Woorden ons het volgende. ‘Waarom in het ene geval een stofnaam wel, in het andere niet een meervoud heeft, behoort misschien tot de geheimen van onze taal. In onze lijst Algemene Woorden hebben wij om voor de hand liggende redenen het woord ‘stalen’ voor ‘staalsoorten’ afgekeurd, maar daarmee zeker niet alle meervoudsvormen van stofnamen veroordeeld. Waar zou het bovendien met onze scheikundeboeken naar toe moeten, als we niet meer konden spreken over ‘zuren, basen, zouten’, geen hoofdstukken meer konden opnemen met de opschriften ‘koolwaterstoffen, alcoholen, ethers’?’

Brussel I

In Brussel is de verfransing toch wel heel ver gegaan, te oordelen naar de winkelschrijftjes die bijna allemaal Frans zijn. Ja, maar die opschriften bepalen de taal van de stad niet. Brussel is officieel tweetalig: door sterke inwijking van Waalse elementen is de positie van het Frans daar veel sterker geworden dan in de andere Vlaamse steden, waar de kleine eilandjes van Franstaligheid binnen enkele tientallen jaren verdwenen zullen zijn.

Bijna iedere Brusselaar is tweetalig. Was Frans zijn moedertaal, dan heeft hij op de Middelbare School ABN geleerd (geen plat-Brussels natuurlijk, ook geen gekuist Antwerps of iets dergelijks). Misschien heeft hij een paar maanden vakantie doorgebracht in Nederland om toch maar vooral zuiver ABN te leren. Omgekeerd:

de dialekt-sprekende Brusselaar heeft min of meer zuiver ABN al op de lagere school leren spreken.

Een Nederlander zal dus van jongere Brusselaars in het Nederlands antwoord kunnen krijgen, als hij de weg vraagt.

Maar nu komt er een heel onplezierig ding. U weet dat de vier officiële talen in Zwitserland eerlijk op voet van volkomen gelijkheid behandeld worden. Alles wordt gedaan om zelfs de miniatuurcultuur van het Romaans te ontwikkelen, al telt dat nauwelijks enkele duizenden sprekers.

Er zijn veel eerlijke Brusselaars die openstaan voor de rijkdommen en de schoonheden van de Nederlandse cultuur, die trouwens eenderde omvat van het aantal Franssprekenden. Maar daarnaast zijn er ook

Brusselaars die vijandig staan tegenover het Nederlands. Het kan een enkele keer voorkomen dat zo'n Brusselaar weigert om u in het Nederlands te antwoorden, ofschoon hij die taal heel goed spreekt. In zo'n geval is het zaak om niet boos te worden. Blijf vooral vriendelijk en beleefd. Bent u in een winkel waar u zoiets overkomt, zeg dan dat het u spijt dat de winkelier u niet kan helpen, en ga direkt weg. Er zijn winkels genoeg in Brussel waar beleefd personeel staat.

Bent u op het station, op het postkantoor of in gesprek met een kondukteur of een agent, dan moet u bedenken dat zulke mensen volgens de wet verplicht zijn om u in het Nederlands te antwoorden als hun in die taal iets gevraagd wordt. Dring dan rustig aan dat u ook in het Nederlands geholpen wordt. Bega in geen geval de lafheid dat u uw moedertaal verloochent. Het is nooit nodig, in Brussel Frans te spreken, tenzij misschien als u voorgesteld wordt aan de Franse gezant.

Bedenk ook dat het kostschool-Frans van de Nederlandse toerist erg op de lachspieren werkt. Zulk onbeholpen stotteren wekt vaak zóveel medelijden dat de verstokte Franskiljon erdoor zou ontgooien. Maar dat neemt niet weg dat de arme Nederlandse toerist een enorme flater geslagen heeft.

Spreek ook geen Amsterdams of ander onwelluidend dialect in de Belgische hoofdstad: het klinkt daar echt niet mooier dan bij ons. Integendeel: het is om je dood te schamen, als je zoiets van een landgenoot hoort.

De WT is een prachtige gelegenheid voor honderdduizenden Nederlanders om het ABN in Brussel het prestige te geven dat het zo broodnodig heeft. Bedenk dat veel Walen nog het onderscheid moeten leren tussen plat-Brussels (dat verachten ze) en ABN (dat klinkt hun mooi in de oren).

Dr. v. E.

Brussel II

In het nummer van 'Onze Taal' van de vorige maand komt een artikeltje voor onder het opschrift Belgisch Nederlands, waarin weer eens een lans wordt gebroken voor het 'goed en beschaafd Nederlands spreken' in België en inzonderheid in Brussel.

Hoe goed een dergelijk pleidooi ook bedoeld is, het houdt zonder meer een miskennis in van de werkelijkheid. Een verblijf in Brussel en omgeving - aan de zogenaamde Vlaamse zijde nog wel - heeft mij nog onlangs geleerd dat men met Nederlands in de Belgische hoofdstad niet terecht kan, zeker niet in de omgang en slechts gedeeltelijk in het maatschappelijk verkeer. Bij de tweetaligheid der officiële instellingen ligt de verplichting daartoe er maar al te dikwijls duimendik op: zij wordt als een inbreuk op de persoonlijkheid, zowel van Walen als van Vlamingen, gevoeld.

Afgezien echter van mijn gesprekken in postkantoren, banken, trams en andere nuttige instellingen ben ik in het algemeen met mijn voornemen in de eerste plaats Nederlands te spreken slecht gevaren.

Van de tien Brusselaars die ik op straat om de een of andere inlichting aanklampte bleken zeker negen slechts Frans te verstaan.

Begon ik bij de tiende om tijdverlies en vermoeienis te voorkomen in het Frans, dan ontmoette ik juist op dat ogenblik de Vlaming die mij mijn gebrek aan gevoel voor taalgemeenschap verweet.

Inmiddels heeft de Brusselse correspondent van Het Parool in een artikel over het taalvraagstuk in België deze ervaringen gestaafd: Brussel is verfranst en dat zal men hebben te aanvaarden.

J.H.B.

Noot van de redactie

De heer B. vertelt van zijn ervaringen in de praktijk, terwijl Dr. v. E. een idealistisch standpunt inneemt. Dat ideaal bekoort ons uiteraard het meest. Als alle Nederlanders in Brussel hun moedertaal zouden hoog houden, zou de houding van de Brusselaars gauw veranderen. Overigens heeft de Belgische Koning de Wereldtentoonstelling in het Nederlands geopend...

Dat is geen stijl!

‘Indien wij van een droog pigmentdeeltje uitgaan en ons dan afvragen wat het zegen wil dat dit deeltje wanneer het in contact wordt gebracht met een vloeistof die in kamertemperatuur is gehouden, door deze vloeistof wordt bevochtigd, dan kan het antwoord luiden dat een vaste fase en een vloeibare fase met elkaar in contact komen en wel zodanig dat daarbij verdwijnen het grensvlak vaste fase-lucht en het grensvlak vloeibare-fase-lucht, terwijl ontstaat een nieuw grensvlak vaste fase-vloeibare fase.’

Eenentachtig woorden in één hoofdzin met negen bijzinnen. Het ontbreekt ons aan moed om deze zin te verbeteren. Wie een wetenschappelijke uitleg wil geven, moet kunnen schrijven, d.w.z. moet zo kunnen vertellen dat zijn lezer hem begrijpt. De bovenstaande zin is een typische alleenspraak. Denk niet dat wij gekant zijn tegen de lange zin op zichzelf. Een opeenvolging van telkens korte zinnen (hamerstijl) vermoeit de lezer misschien nog meer dan de reeks schier eindeloze zinnen. De schrijver van wetenschappelijke proza moet de informatie zoekende lezer in zijn betoog kunnen meetrekken. Hij had bijv. in het boven staande fragment gemakkelijk een vraag kunnen gebruiken: ‘Wat wil het zeggen dat... wordt bevochtigd?’ Het antwoord zou dan eenvoudiger zijn geweest.

In literair proza heeft de volzin een andere taak. De schrijver heeft een veelheid van gevoelens en gegevens die voor hem één geheel is. Een verknipping in gedeelten zal dan eerder schade dan verbetering brengen. Ten voorbeeld volgt hieronder een lange zin uit het opstel van A. Roland Holst over Shelley.

‘Het gevolg is, dat zijn edele liefde, hoewel zij onvergetelijk blijft, geen vaste woning vindt in het menselijk hart, dat zijn Idee der Geestelijke Schoonheid, hoezeer vervoerd, geen wortel schiet in menselijke aarde, dat zijn rythme, hoewel voortdurend en onvermoeid bewogen door de liefde der natuur - die wellicht toch zijn meest onmiddellijke liefde was - maar zeer zelden zich verdiept tot die bewogenheid, waardoor het stromend hartebloed zich onderscheidt van de rivier, en dat zijn onuitputtelijke fantasie, die zich door de natuur met al hare geluiden en verschijnselen doorvaren liet, al te zelden door strenge binding en hartstochtelijke keuze zichzelf overwint, overtreft en vervult van de bijzondere beschrijving tot de scheppende verbeelding.’

Zei Marilyn

Sinds enige tijd worden enkele Nederlandse bladen ontsierd door zinnen als: Zei Marilyn: ‘Goed Nederlands kan ik niet meer schrijven, sinds ik zoveel Amerikaanse boulevardblaadjes lees.’

We hebben geen goed woord over voor die constructie, in geen geval en onder geen voorwaarde. Onze lezers vragen vaak een duidelijke uitspraak in gevallen waarin we die niet kunnen geven, maar hier is geen spoor van twijfel. Dit is een vorm van ergerlijke taalverwaarlozing.

Dit is Hilversum

‘Is dit werkelijk Hilversum? Ik dacht eerlijk gezegd, dat het Hilvarenbeek was, maar ik geloof u op uw woord. U bent niet voor niets televisie-commentator. Hilversum heb ik eerlijk gezegd nog nooit gezien.’

Maar wat een TV-man mag zeggen, klinkt heel raar in de mond van een radio-omroeper. Als hij ons mee wil delen, welke zender we aan hebben staan, dan kan hij zeggen ‘Hier is Hilversum’. Dat is onze goede Nederlandse gewoonte. Maar ‘This is Hilversum?’

Set

Set is een afgezaagd woord voor toestel of stel of soortgelijke dingen. Het hoort voor ons gevoel thuis in de buurt van OK. Ook dat woord zouden we iedereen willen ontraden die enige smaak en wat beschaving heeft.

Gymnasiasten die het gebruiken, wijzen we altijd op de kulturele groep waar ze later bij zullen gaan horen. Dat helpt uitstekend: in de kortste tijd beginnen ze zich over zulke Amerikanismen te schamen.

P.C.P.

Board

Feitelijk behoorde iedere bouwkundige de avontuurlijke geschiedenis van het simpele woord bord te kennen, want hij kent het op velerlei wijzen. In de moderne zogenaamd onvertaalbare boardplaten (hardboard, softboard), in binnen- en buitenboeiboord, in uilenbord, zal hij niet een-twee-drie het Duitse Brett of het Zweedse... bord(!) herkennen.

Toch is ons bord (ook het schoolbord) oorspronkelijk een plank, daarna (en in het Zweeds nòg) een tafel, dus een plank op schragen: kloostertafel, of een drijvende plank: aan boord gaan (in 't Zweeds ook: gå om bord). In die dikke tafelp plank zaten plat-komvormige uithollingen om uit te eten: de borden. De plank van de tafel werd dunner en de borden van hout, metaal of aardewerk kwamen òp, inplaats van in de tafel. Op dat moment, omstreekt laat-Gothiek en vroege Renaissance, hebben de Duitsers zich van onze tafel meester gemaakt: Wandtafel = schoolbord. Sindsdien hebben ze de tafels (tabula, Latijn, table, Fr. en Eng.) nog alleen verdere toegang verleend tot de boeken, voor datgene wat wij tabellen noemen. Verder kent het Duits het woord Bord in de betekenis boord, scheepsboord, rand en plank. De drie eerste

komen overeen met de Franse betekenissen van bord: boord, schip, rand, kant, zoom. Vergelijk ook: bordure, trottoirband, Bordstein (en Vlaams: borduursteen). Komt dit Franse bord nu van de boorden van de Rijn af, of zijn de Hollanders de Fransen ermee aan boord gekomen, of beide?

Nog grappiger wordt het, als men het Engelse woord board te berde (= ter tafel) brengt. Het kan heel wat verschillends betekenen: plank of deel, bord (blackboard), tafel, kost, kostgeld, boord, bestuurtafel, raad, commissie, bestuur, college, departement, ministerie, bordpapier, karton.

In het meervoud: the boards = de planken = het toneel, en in Amerika; to go on board = sloop gaan òf in de trein stappen (vgl. Fr. embarquer).

Maar nu in gemoede: is het Engelse woord board nu zo'n keurige uitdrukking voor harde of zachte houtvezelplaten, of verdient het nauwkeurige Nederlandse woord onze voorkeur? Wie wil er voor 't bord komen?

Ir. C.v.M.

Dirk hoorde letterliên, die met elkander spraken van nieuwe woorden in hun moedertaal te maken, en zei: schei eruit, het is een zot bedrijf waarmee gij bezig zijt, dat zweer ik bij mijn wijf haar tomeloze tong; die maakt wel zoveel woorden, gij zocht er niet een nieuw te maken, als gij 't hoorde.
Huygens

U vraagt

ons wat bij een 'driedubbel overgehaalde domoor' nu eigenlijk 'overgehaald' is. Het woord 'overhalen', dat verschillende betekenissen heeft, wordt (werd?) in de scheikunde ook gebruikt voor 'distilleren'. Welnu, als je iets een paar keer distilleert, wordt het, zo denkt men, nog pittiger, nog echter. Vandaar de zo dikwijls overgehaalde domoor en schurk. □

Aan 'een motor overhalen' dat, blijkens verkregen inlichtingen, in sommige bedrijven gebruikt wordt voor 'reviseren', moeten we nog wennen. Opmerking voor kritikasters: wij hebben 'overhalen' nooit voorgesteld. □

'De machines zijn van huis uit al met verlichting uitgerust.' Waarom niet? Onze taal heeft juist van huis uit zoveel beeldende kracht in haar alledaagsheid Houwen zo. □

Het woordje 'stel' heeft een goede kans om op den duur tot een inleidend bijwoord te worden. We willen het niet afkeuren in 'Stel er zijn twee vlakke platen enz.' Zelfs zonder komma achter 'stel'. □

De man is ziek - de zieke man. Nu ook: het huis is klaar - het klare huis? 'Klaar', in de betekenis van 'gereed', komt in de positie van 'het klare huis' zo goed als nooit voor. Dat is onze schuld niet. Het is als bijvoeglijk naamwoord nog niet volwassen. 'Gereed' in 'het gereede produkt' gedraagt zich ook nog wat schutterig. Niet in vaste uitdrukkingen als 'gereede ingang vinden, gereed geld'. □

Van 'zich verjongende zuilen' nog nooit gehoord. Moet het niet zo iets als 'smaller, spitsier wordend' zijn? □

De gieterij-arbeiders kennen een 'vlakstamper'. Goed woord: het ding stampet vlak, net als de langslaper lang slaapt en de hardloper hard loopt. De 'spits-stamper' stampet niet spits maar heeft een spits, een punt. 'Puntstamper' hadden we derhalve liever gehoord, maar wij gieten niets. □

Wij houden wel van een kort woord en daarom zouden wij ‘het zandmodel wordt gegravet’ niet willen vervangen door ‘wordt met grafiet bestreken’. □

Een mooie zin van onze knipseldienst: ‘De ideeënbus is een instelling die de mogelijkheid biedt om langs de weg van de ideeënbus ideeën ingang te doen vinden’.

□

Nog eens de knipseldienst: ‘Sommerend hebben wij moeten besluiten op te merken dat voor ons het werken vruchtdragend is geweest’. □

‘Vurehout, eikehout, grenehout’. En alle andere hout. □

Dat ‘alle(n)’ in zinnen als ‘de meubels en de kle-

ren zijn alle verbrand' vinden we maar boekachtig. Waarom toch niet 'allemaal'? Voor 'helemaal' hebben we ook zo'n zwak. 'De verpakking was geheel onvoldoende.' Waarom toch niet 'helemaal onvoldoende'? □

Over 'de zwakte der draad' en 'de lengte der stroom' en 'de voordelen dezer gravimeter' moesten we maar zwijgen. □

Het merkwaardige 'zo'n' moet toch gehandhaafd blijven, ook in ons schriftelijk Nederlands. Vervanging door 'zulk een' of 'een zulke' is soms zo Duits. Daarbij heeft het nog andere betekenissen ook: 'over de hele wereld zijn zo'n 30.000 personen in dit bedrijf werkzaam'. En in 'één zo'n machine kost een ton' loopt u met 'één zulk een' toch wel vast. Dat zegt namelijk geen sterveling. □

'Brosbreken' is een goede uitdrukking uit de lastechniek. Niet aan knoeien. □

Vervoegd worden deze werkwoorden toch niet. Zou het ooit zo ver moeten komen, dan 'gebrosbreekt'. Heel normaal. □

Derde keer knipseldienst: 'Met ongeveer 7000 werknemers tot een der grootste scheepswerven behorende is echter reparatie van zeeschepen het voornaamste werkobject.' □

Nee, niet 'één of meermalen' maar iets anders, bijv. 'eens of meermalen'. □

'Gietelingen' zijn ijzerbroodjes bij de Hoogovens. □ De vertaling van 'Dachverband' is 'overkoepelend orgaan'. We vinden het Duits hier tekenender. Dat heije nu eenmaal. □

'Zitten' en 'staan' zijn vrij loze werkwoorden. Wij lazen in een verslag: aan de draaibank staan jongens die op de school zitten. □

Nog een noodzakelijke aanvulling bij een oude opmerking over 'het grote aantal buitenlanders.' Men kan dan in het vervolg beter spreken van 'ze' + meervoud, want anders vervallen we tot stijfheden als 'het kwam over de grens, wij zagen het rijden'. □

In België is een neutrale partij een 'onzijdige partij' en een restaurant een 'spijshuis'. □

Dat is heel schoon, maar van vele Vlamingen in het spijshuis is de snor een 'moustache' en de das een 'cravate'. Nou zij weer. □

Denk niet dat er in de klank van 'voorruit' en 'vooruit' verschil is. Laat u niet misleiden door de dubbele r. Het enige verschil is dat het tweede woord meestal de klemtoon op de laatste lettergreep krijgt. U hebt toch ook wel de driftige politiedienaar gehoord die ons befobbelt toevoegt: Fruit, fruit! Fedder! □

En probeer ook niet in 'afval' een f en dan een v te laten horen. Dat is geen Nederlands. Gewoon: 'affal' In het streven naar automatisering is elke lettergreep goud waard; voor het eerst schrokken we van 'geautomedeerde bedrijven'. □

Knipseldienst voor de vierde keer. 'Het ontstaan van het Hoogheemraadschap Schieland heeft niet lang daarna plaats gehad.' □

Ha, ha, elk vreemd woord vertaalbaar! Gaat eens uw gang met: 'effectieve longitudinale diffusiecoefficient'. □

Een tikje Latijn maakt onze barbaarse cultuur wel wat cultureler, maar 'nonia' als meervoud van 'nonius' is minder dan potjes. □

Voor 'space velocity' is 'ruimtelijke doorvoersnelheid' voorgesteld. Gebruik het vanavond nog als u de peuters naar bed jaagt. □

Bij de loonbepaling van arbeiders zijn ons twee nieuwe werkwoorden opgevallen: 'bijprijzen' en 'aanlonen'. Het eerste schijnt 'bijbetalen' te betekenen en het tweede

moet omschreven worden als ‘langzamer werken om niet binnen de gestelde tijd klaar te zijn.’ Zo helpt de taal zichzelf. □

De taal helpt zich zelf ook aan synthetische woorden. De technicus spreekt over een ‘sipboor’. De Zwitserse firma S.I.P. vervaardigt deze coördinaten-boormachines. Liever twee dan negen lettergrepen. □ Voor het laatst deze maand de ijzergieterij: ‘bratsen’ ziet er gek uit maar de brave gieters bedoelen ermee ‘scheuren in de vormwand’. □

Een ‘carensdag’ is volgens een doorgaans welingelichte persoon een wachtdag bij ziekte. Wij vermoeden dat er iets verduist Latijns achter zit, maar kunnen het helemaal mis hebben. □

Ja, er is verschil tussen ‘of’ en ‘oftewel’. Het eerste kan een keuze betekenen: Jan of Piet. Het tweede geeft een nadere verklaring: Jan oftewel de Slome. Nee, wij vinden ‘ofwel’ beslist niet netter, want ‘ofte’ is een keurige oude vorm naast ‘of’; men denke aan ‘nooit ofte nimmer’. P.T.O. oftewel Power Take Off, een duur woord, is een ding aan een versnellingsbak, geloven we simpelweg. Is er een Nederlands woord voor? □

Opvallend is de snelheid waarmee ‘meest’ populair wordt ten koste van de overtreffende trap: de meest fraaie oplossing, de meest prettige tijd. We vinden het maar een voluveratisch insordinisme. □

Dit laatste a.u.b. niet opzoeken in Van Dale. Het is een synthetisch woord voor: heel goed begrijpelijk maar daarom in de ogen van taalminnaars nog niet vergeeflijke, eigenlijk toch wel dwaze taalfout. □

Als een N.V. werk geeft, hoeft ze zich geen ‘werkgeefster’ te noemen. □

Gelezen in gedrukte veiligheidsvoorschriften, dat helmen gedragen moeten worden ‘als beveiliging tegen naar beneden vallende voorwerpen’. □

De samensteller had zeker in de Max Havelaar gelezen over de bij gebrek aan gewicht omhoog gevallen resident. □

Hoe het niet moet, leest u in de volgende zin. ‘Aan het naar wens laten circuleren van de vloeistof zitten vele haken en ogen verbonden.’ □

Jammer dat we geen klank hebben voor een streepje, want een ‘priesterstudent’ is heus wat anders dan een ‘priester-student’. □

Als u met de hand op uw hart kunt verklaren dat u deze twaalf bladzijden in één ruk hebt uitgelezen, dan moet u eigenlijk één jaar een gratis abonnement op O.T. krijgen. Maar wij nozigen nog altijd de schiekels van de gejoorde wiften (U kunt natuurlijk wel horpen wat dit voor ons in de munst errelt...!) Daarom gaat dat gratis abonnement niet door.

[Nummer 6]

Onze Taal op de Wereldtentoonstelling

Er is op de Wereldtentoonstelling in Brussel veel te zien. Niet alleen de moderne paleizen waarin de nieuwste veroveringen van wetenschap en techniek en de heerlijkste voortbrengselen van de veelzijdige beschaving van tientallen volkeren worden uitgestald op een vindingrijke, de toeschouwers telkens weer tot bewondering dwingende manier, maar ook en vooral.. mensen. Honderdduizenden mensen die over de brede lanen drentelen, paviljoen in en paviljoen uit slenteren, vol heilig ontzag staren naar de raadselachtige bouwsels in het groot en in het klein, verzadigd naar de geest maar dorstig naar het lichaam neerzijgen op de banken en stoelen, zich het zweet van het voorhoofd wissen en, als de loomheid van rug en lendenen is overwonnen, zich weer in beweging zetten om een nieuwe aanval te wagen op wat de wereld van negentienhonderd achtenvijftig aan verbijsterends te bieden heeft.

Er is daar ook veel te horen. Alle talen van West-Europa klinken rondom u: het ratelende Frans, het droge Engels, het soepele Italiaans, het sissende Duits, maar géén taal hoort u zoveel en in zulke bonte afwisseling om u heen als het Nederlands. Een stalenkaart van dialecten: het Zeeuws en Westvlaams, het Achterhoeks en het Gronings, het Antwerps en het Zuidbrabants: daartussendoor ons aller moerstaal, het Nederlandse Nederlands. Als er een statistiek gemaakt zou kunnen worden van de bezoekers naar hun taal gegroepeerd, dan zou blijken dat het hoogste percentage in een of andere vorm Nederlands spreekt.

Dit was gemakkelijk te voorspellen, gezien de ligging van Brussel, maar is er ook voldoende rekening mee gehouden? Worden wij in onze taal, een van de twee talen van België, te woord gestaan en krijgen wij haar op die tienduizenden tentoonstellingsopschriften te lezen? Het antwoord daarop is n i e t een volmondig ja. Laten wij de taaltoestand in Brussel voor wat hij is. Steekproeven, door verschillende personen ondernomen, hebben doen blijken dat de bekoorlijke, behulpzame ‘hostesses’ en de onverstoorbaar gemoedelijke suppoosten lang niet allen onze taal kunnen spreken. Het kan u overkomen dat u, met een ontwapenende hartelijkheid overigens, geantwoord wordt in het... Duits: Bitte, gehen Sie gerade aus und dann nach links..

De opschriften op de tentoonstelling - ze zijn ontelbaar en na enige uren sjouwens bent u volslagen ‘doof’ voor alle letters - zijn een studie op zichzelf waard. Voorop sta: alle eer aan het ontvangende land dat met strikte tweetaligheid in officiële en onofficiële letters zijn gasten ontvangt. De andere landen vertonen in hun teksten geen eenstemmigheid. Er zijn er die nonchalant of hoogmoedig of zelfbewust alleen hun eigen taal voorschotelen aan de drommen. Argentinië met zijn Spaans. Van Frankrijk, ondanks zijn spreekwoordelijke beleefdheid tegenover gasten, kan men evenmin anders verwachten. Andere doen hun best om Frans en Nederlands te geven; sommige zelfs met letters van gelijke grootte: Amerika, Engeland, Duitsland, Zwitserland, het Vaticaan, de Protestantse kerken. Op de spelfoutslakken mag men in zo'n grote dierentuin geen hatelijk zout leggen. De gebeurlijke rariteiten als ‘help aan den gang voor jonge bomen’ of ‘boeren aan zondag’ worden u met het origineel

wel duidelijk: ‘giving young trees a start in life’, ‘Bauern am Sonntag’. In veel buitenlandse paviljoenen echter overweegt het Frans. Hier en daar, volstrekt systeemloos, is een stukje in het Nederlands vertaald, als toevallige extra-dienst aan die paar drentelaars die geen Frans verstaan: met een kleine letter zijn ze al best tevreden.

We vinden het jammer dat het Nederlands toch niet de plaats op de Wereldtentoonstelling heeft gekregen waarop het krachtens zijn positie in België recht zou hebben. Jammer ook voor het aanzien dat het Neder-

lands juist in Brussel zo broodnodig heeft. Jammer ook voor de honderdduizenden Vlamingen en Nederlanders, grotendeels eenvoudige mensen zonder enige talenkennis, die langs de wetenswaardigheden schuifelen, pet in de ene hand, tas met eet- en drinkwaar in de andere.

De Vlaming is echter aan die toestand gewend en de Nederlander... laten we eerlijk zijn, als we de grens over zijn, willen we allemaal dat ook zien in een vreemde taal rondom ons, anders is het toch niet ècht! Loop daarom niet met een somber, beledigd gezicht rond. U zult het trouwens ook niet kunnen. Er is zoveel verbluffends dat u zich ervoor wel zult wachten ongeduldig en geërgerd naar een Nederlandse vertaling te zoeken van de zoveelste tekst die u in de schittering van staal en aluminium niet eens meer opvalt. De wereld van ruimtevaart, kernenergie en automatisering dringt zich aan u op. Een schijnwereld misschien van enige vierkante kilometers, maar een die u de illusie zou kunnen geven mijlen en mijlen ver van huis te zijn, ware het niet dat u vóór u en achter u en naast u uw eigen taal hoort spreken in haar bonte afwisseling.

De plaats van die eigen taal in de wereld was het onderwerp van het voortreffelijk congres dat de V.B.O. op de Wereldtentoonstelling op 7, 8 en 9 juni georganiseerd heeft. Een congres dat geslaagd mag heten, naar het aantal bezoekers, het gehalte van de voordrachten, het peil van de gedachtenwisseling en de waardigheid waarmee het congres gehouden werd. Niet alleen waren er vertegenwoordigers van wereldlijke en geestelijke overheid, ambassadeurs en parlementsleden, maar ook de Belgische Koning zelf had een persoonlijke boodschap gezonden waarin hij de grote waarde van het Nederlands voor een land als België onderstreepte.

In dit nummer geven wij u een, uiteraard, kort verslag van de spreekbeurten. Een overzicht van de voordracht van Prof. Erlank over de plaats van het Afrikaans geven wij in het volgende nummer. Daarmee valt deze maand onze discussie over vragen van taalgebruik weg. Maar aan de voet van het Brusselse Atomium, 102 meter hoog, 9 bollen van elk 18 meter doorsnee, kan men niet meer gaan twisten over wat fout en wat goed is.

De sociale betekenis van het taalgebruik in België

Dr. M. van Haegendoorn, voorzitter van de Stichting Lodewijk de Raet.

Het taalgebruik kan men beschouwen als communicatiemiddel, als middel tot uiting van de persoonlijkheid en als middel om de volkscultuur vorm te geven.

1. Groot is de moeilijkheid bij de communicatie in het tweetalige België. Numeriek zijn de Vlamingen het sterkst, sociaal-psychologisch het zwakst. Belangrijker dan de geografische taalgrens is de sociale. In de hogere regionen heerst het Frans. De kaders van de Belgische maatschappij zijn in hoofdzaak Frans. Dit brengt een gevoel van meerderwaardigheid voor het Frans en van minderwaardigheid voor het Nederlands. De Franssprekenden voelen zich door het in cultuurpolitiek sterk staande Frankrijk geruggesteund. Deze verwrongen vorm van tweetaligheid is voor het maatschappelijke leven in België nadelig. De Vlaming voelt zich nooit geheel

geaccepteerd. Daar hij uit economische noodzaak een vreemde taal voor de communicatie moet spreken, wordt hij in de communicatie belemmerd.

2. De taal geeft een innige uitdrukking van de persoonlijkheid. De tweetaligheid is in België niet echt. De Walen vinden het normaal dat het Vlaamse kind Frans leert, dat de Vlaming goed Frans spreekt, zelf leren zij de taal van hun Vlaamse landgenoot niet. De grote massa van de Walen haalt er zijn schouders over op. De ontwikkelde Vlaming is in zijn taalgebruik gespleten: thuis zijn vertrouwde dialect, in de hogere sferen het Frans. Vlaamse families uit gegoede standen schakelen over op het Frans. De hofkringen, de hogere geestelijkheid, de industrie zijn Frans. De Vlaamse mens loopt niet het gevaar zijn moedertaal te verliezen, maar wel het gevaar zich nooit gelijkwaardig aan zijn Waalse landgenoot te kunnen uiten. Door het gebruik van zijn moedertaal wordt hem de toegang tot de leidende kringen afgesneden.

3. De cultuur van een volk krijgt haar vorm in de taal. Voortdurend lijdt de Vlaamse cultuur verliezen omdat jonge Vlamingen in de toonaangevende posities de Franse kant opgaan, ja zelfs moeten opgaan. De verfranste bovenlaag van de Vlaamse burgerij heeft zich verwijderd van haar eigen beschaving en ondergaat de gevolgen van een lagere ontwikkelingsgraad.

Conclusie

1. Het contact met Nederland moet op grote schaal bevorderd worden. Het Vlaamse minderwaardigheidscomplex moet overwonnen worden door culturele binding met het Nederlandse volk dat geen taalprobleem kent. Wederzijdse kritiek moet er blijven bestaan, maar de wrijvingsvlakken tussen beider taalgebruik moeten verminderd worden. De Vlaming moet er uit alle macht naar streven ABN te leren; dat zal hem het tegenwicht tegen de Walen geven.

2. De Belgische overheid zelf moet ABN spreken. Van overheidswege moet die taal beschermd en bevorderd worden. De bestaande taalwetten zijn niet voldoende, ze worden trouwens nog tegengewerkt. De massamens zal alleen ABN gaan spreken als hij er economisch belang bij heeft. De overheid moet daarom in haar benoemingspolitiek op de beheersing van het ABN een premie stellen.

Het Nederlands in Belgisch Kongo

Dr. O.V. Spitaels, directeur-generaal van Economische Zaken in Belgisch Kongo.

Het Nederlands is in Belgisch Kongo niet meer de armste der armen. Hoewel de toestand soms ontmoedigend is, kan men van een zeker gematigd optimisme spreken. De situatie is ingewikkeld: de Belgische ge-

meenschap kent er Frans en Nederlands, de inlandse bevolking heeft talloze talen waaruit zich nu een verkeerstaal bezig is te ontwikkelen.

Het talenprobleem heeft een heel andere historische achtergrond dan dat in het moederland. De pioniers waren Fransen en Walen. Men moet daarom van het feit uitgaan dat het Frans van het begin af als enige taal gebruikt werd. De koloniale keur van 1908 gaf aan het Nederlands dezelfde rechten als aan het Frans en schreef voor dat binnen vijf jaar uitvoeringsdecreten moesten worden uitgevaardigd. Tot nu toe is dat (pas in 1957!) alleen maar voor de rechtsspraak gebeurd. Feitelijk is het Frans de regeringstaal, al worden alle officiële bekendmakingen in twee talen gegeven. Een wettelijke regeling bestaat er nog steeds niet. Het leger, de industrie is Frans. Het leger en middelbaar onderwijs bieden in principe gelijke mogelijkheden, maar in de praktijk zijn de mogelijkheden voor Vlaamse kinderen beneden peil. Men moet evenwel in zijn beoordeling rekening houden met de grote spreiding van de blanke bevolking. Het middelbaar onderwijs heeft hetzelfde programma, als België, maar de voorkeur gaat uit naar het Frans. Ook in de twee universiteiten is het Frans in de praktijk de enige voertaal. Deze voorkeur voor het Frans moeten we aanvaarden, maar tegelijk moet er aan gewerkt worden dat aan het Nederlands redelijke kansen worden gegeven en dat de toestand zich zo snel mogelijk in gunstige zin wijzigt.

Natuurrechtelijk moet de eerste taal de inheemse verkeerstaal zijn. Daarover bestaat echter bij de Kongolese gemeenschap zelf nog geen eenheid van opvatting. Op den duur zal dan die taal ook het Frans verdringen en zal een wereldtaal als het Engels in het onderwijs meer op de voorgrond komen. Het is te begrijpen dat de Kongolezen geen prijs stellen op een ongelukkige tweetaligheid als die van het moederland. Daarom verzetten zij zich tegen invoering van het Nederlands. Met het Frans komt men nu eenmaal verder.

Een lichtpunt is het Vlaamse culturele leven in Belgisch Kongo. In de grote steden zijn z.g. Vlaamse Vriendenkringen die elk hun eigen blad hebben. Het gedrukte woord is voor het aanzien van de taal nodig! In 1941, in de moeilijke oorlogsjaren toen verbinding met België onmogelijk was, werd het culturele tijdschrift *B a n d* opgericht. Het typeerde de situatie dat er bijna geen drukker te vinden was die zijn reputatie voor dit Nederlandstalige blad op het spel wilde zetten! Nu zijn er meer bladen, o.a. het weekblad *D e W e e k* en het Vlaams-Afrikaanse literaire tijdschrift *Z u i d e r k r u i s*. Nog één wens is er: een dagblad. Vlaamse schrijvers, dichters en voordrachtskunstenaars komen geregeld in Belgisch Kongo. Zij hebben over het land belangwekkende werken geschreven o.a. Gerard Walschap met zijn *Opstand in Kongo*. Het Vlaamse lektoneel bloeit er.

Hoewel de verlanglijst nog groot is, heeft de toestand zich in de laatste jaren verbeterd. Het grote doel blijft de Vlaming voor ogen houden: geen talendiscriminatie in Belgisch Kongo waarvan het Nederlands het slachtoffer zou worden.

Het Nederlands in het Europa van de zes
Pater Ant. Verleyne, mede-oprichter en beheerder van het
Europacollege te Brugge.

In het Europa van de Zes, Frankrijk, Italië, Duitsland en de Benelux, is het Nederlands in de minderheid: slechts 10% heeft het als moedertaal. Men kan ervoor vrezen dat de geestesgesteldheid van Parijs, Bonn en Rome, die in gebreke blijven wat de cultuur-en-taalrechten van de minderheden in eigen gebied (Frans-Vlaanderen, Elzas, Sleeswijk-Holstein, Zuid-Tirol) ook zal doorwerken in het internationale verkeer. Het Nederlands wordt daarvan de dupe als de Nederlandssprekenden lijdelijk blijven toezien.

Door de Euromarkt wordt de intra-Europese migratie bevorderd. Fransen en Italianen handhaven het Frans in ons taalgebied, Duitsers idem, maar de Nederlanders en Vlamingen zullen zich de taal van hun nieuwe woongebied eigen maken. Dit gebrek aan wederkerigheid is rampzalig voor het Nederlands.

We moeten ons verzetten. Vooral de Nederlander zal de verdediging van eigen taalrechten kleingeestig vinden maar ook hij zal moeten meehelpen. Onze taal zal aan uitstralingskracht winnen als onze economische positie verbeterd wordt. De nieuwe verdragen bieden onze zwakkere gewesten een kans. De grenzen verminderen in betekenis en de taaleenheid van België en Nederland moet ons een ruggesteun geven.

In de E.K.S.G. is het Nederlands een officiële taal. De Nederlandse en Vlaamse ambtenaren van deze gemeenschap mogen hun rechten op hun eigen taal niet prijsgeven. De opzettelijke achteruitzetting van een cultuurtaal is een aanslag op ons Europese erfgoed.

Met vier talen is een taalpluralisme in een ambtelijke gemeenschap nog wel mogelijk. Zouden echter meer landen, bijv. de Scandinavische landen of Spanje, tot de gemeenschap toetreden, dan moet men naar een verkeerstaal zoeken. Er ontstaat dan een probleem want het zuidelijke deel zal het Frans wensen en het noordelijke deel het Engels, terwijl men het Duits, alleen al door zijn veelheid van sprekers, niet kan verwaarlozen.

Het Nederlands in de Nederlandse rijkdelen overzee

Prof. dr. W.Gs. Hellinga, hoogleraar in het Nederlands te Amsterdam.

In de 17e eeuw werd het Nederlands in de verschillende werelddelen gehoord. Men kon er mee terecht. Waar is het gebleven in Noord-Amerika, in Azië? We moeten bij het beschouwen van onze plaats in de wereld niet bij ons hart te rade gaan, maar met ons verstand denken. 'Men komt nu eenmaal met het Nederlands niet zo ver'. Wie zich met deze kwestie bezig houdt, moet niet het belang van de Nederlandse moedertaal-gemeenschap voor ogen houden, maar het economische belang van de mens in de verre landen die onze taal zal gebruiken of verwerpen. Het gaat er niet om wat voor onze taal het beste is, maar wat voor de mens het beste is.

In Nieuw Guinea wordt aan de Papoea's hier en daar onderwijs in het Nederlands gegeven. Zullen zij daar op den duur in hun cultuurgroei werkelijk mee gediend zijn? Zij komen daarmee later in een isolement tegenover hun geografische omgeving te staan. Dat de bahasa Indonesia niet als schooltaal is gekozen, is begrijpelijk. Dat men het Engels (Australië!) niet gebruikt, is echter bevreemdend. Natuurlijk vertegenwoordigt het Nederlands taalkundige aansluiting aan de rest van de wereld.

Op de Antillen is het Nederlands de officiële taal en de schooltaal, maar zeer onlangs is het Papiamentu als eerste taal erkend. Deze taal sluit aan op het Spaans en bedt de Antillen taalkundig in in het Zuidamerikaanse gebied. Het Engels als tweede taal biedt dan de mogelijkheid tot samenwerking met het verdere, staatkundig ingewikkelde, Caraïbische eilandenrijk. De tegenwoordige toestand is een gezonde basis voor de verhouding met het moederland. Het Nederlands is er de cultuurtaal van een kleine groep die zich juist door die taal handhaaft.

Een bont gekleurd beeld geeft Suriname. Het wordt wel 'het meest Nederlandse' van de overzeese rijkdelen genoemd. Inderdaad krijgt men bij een oppervlakkig bezoek ook die indruk. Het Nederlands is er echter een historisch relict. Van de 80.000 Creolen spreken slechts 10.000 Nederlands als moedertaal, van de 60.000 Hindostanen niet meer dan 2.000 en van de 35.000 Javanen vrijwel niemand. De taal van de leidende groep is het Nederlands, trouwens de enige schooltaal in Suriname. Voor die leidinggevende kringen is het Nederlands een wapen in de culturele en politieke strijd. Zij handhaven zich door het exclusieve gebruik van onze taal.

Toch zijn reeds de eerste tekenen van tegenstand merkbaar. Hindostaanse onderwijzers gaan les geven in het Hindostaans, groepen Javanen beginnen met het bahasa Indonesia, een kleine groep houdt zich intensief bezig met de uitbouw van de Creoolse mengtaal, het serenan, vroeger minachtend het taki-taki genoemd.

De mens heeft recht op eigen geest, eigen hart, eigen taal. Onze taal zal bij de aanpassing van de rijkdelen in het Zuidamerikaanse en Caraïbische gebied geen moedertaal van alle inwoners kunnen worden. Zij mag ook geen wapen blijven in een kleingeestig gevecht om de leidinggevende plaatsen. Zij moet er de cultuurdragende en cultuurvormende factor zijn. 'Als dan het einde van het Nederlands in dit gebied moet komen, zal het ten minste een rechtvaardig einde zijn.'

Alfa en omega van een beschaafde omgangstaal

Prof. dr. L.C. Michels, hoogleraar in het Nederlands te Nijmegen.

Alfa en omega, de eerstheid en de laatstheid, het een bestaat niet buiten het andere. De terminologie is in zekere zin nog vóórwetenschappelijk, want wat is algemeen, wat is beschaafd, wat is omgangstaal? Men kan toch onder omgangstaal bezwaarlijk alleen spreken verstaan; immers, schrijven is in de omgang op een ander, meestal hoger peil veel belangrijker. De grenzen van gesproken en geschreven taal zijn geen andere dan die voortvloeien uit de aard van het spreken en schrijven zelf.

Het beschaafd-zijn is een netelig ding. Ook hier is de term misleidend. Er zijn nu eenmaal allerlei verschillen, die aanvaard worden binnen de grenzen van de beschaafde taal. Is er misschien alleen een persoonlijk beschaafd? Over de draagwijdte van het woord algemeen is men het wel eens. Zo is het algemeen beschaafde afgebakend tegen de provincialismen en de vulgarismen. Het is een

‘limietverschijnsel’, een ideaal. Ondanks de algemeenheid en de beschaafdheid moet men aan de term standaardtaal de voorkeur geven. Er is geen reden om het bestaan van die standaardtaal in twijfel te trekken.

Er is in de standaardtaal een zekere ruimte; een speling is toegelaten op verschillende punten. Van deze ‘latitude’ zijn verschillende voorbeelden te noemen. Misschien is de specifieke slot-n van het noorden en oosten zo'n voorbeeld.

Teveel aandacht is er besteed aan verschillen tussen de taal van het zuiden en die van het noorden. Er is veel en veel meer gemeenschappelijks en juist van dat gemeenschappelijke moet men uitgaan. Nederland heeft met zijn taalprobleem noord-zuid heus geen uitzonderingspositie in de wereld. In Frankrijk kent men evengoed dat zoeken naar een norm, in Engeland eveneens en in de Duitse Bühnensprache hoort men allerlei verschillen.

De omega van de beschaafde omgangstaal is ‘het optreden naar buiten’, het spreken in het openbaar. Dit publieke spreken, deze ars dicendi is wel op de gesproken omgangstaal gebouwd, maar heeft zijn aparte eisen. Het karakter van de Nederlandse taal komt tot uiting in een dynamisch en centraliserend accent. De spreker in het openbaar moet luid en krachtig articuleren. Door een slechte, slappe accentuatie verliest de taal haar pittigheid. Sprekers geven eer een gemurmel dan een welluidende taal. De woorden die in de zin geen bijzondere nadruk krijgen, zoals lidwoorden, voegwoorden, voorzetsels, worden in de accentuering stiefmoederlijk bedeed en worden onverstaanbaar. Zó is het Nederlands als openbaar gesproken taal lelijk. In ons land is een weinig bevrediging gevende spreekcultuur. Daarmee hangt samen de onverzorgde zinsbouw, de herhaling van eenmaal genoemde woorden, de uitloop met het aanwijzend voornaamwoord (‘de burgemeester, die heeft 't gisteren gezegd heeftie 't’). In deze toestand moet verbetering komen. De taalkundige zijde van de in het publiek gesproken standaardtaal heeft men nog te weinig belicht. Verzorging van de spraak zal het aanzien van onze standaardtaal ten goede komen.

HET TELEFOONNUMMER VAN DE REDACTIE IS SINDS 1 JUNI:
DEN HAAG 66 44 25

[Nummer 7/8]

Een natuurtaal met kunstwoorden

Er zijn kunstbenen, kunstarmen, kunstogen en kunsttanden, die uitstekend dienst doen. Ook kunsttalen kennen we: Ido, Esperanto, Volapük, Novial en noem maar op. Op beperkte schaal hebben die zich verbreid, ondanks de bezwaren die er wel tegenin te brengen zijn. Wie gewend is om met natuurtalen om te gaan, kijkt onwillekeurig een beetje sceptisch tegen die kunstprodukten aan. De hoogten en de diepten, de fijnste haarvaten en de laatste raadsels van de natuurtaal zijn nog lang niet ontdekt, maar wat we ervan weten, geeft ons het diepste ontzag ervoor.

Een natuurtaal is een ontzaglijk rijk instrument met een soepel aanpassingsvermogen en een heel groot aantal ongebruikte mogelijkheden. Het is nergens en nooit nodig om een woord uit een andere taal te ontlenu; laten we ons dat heel diep en heel goed bewust maken.

Die natuurlijke rijkdom treft ons bijzonder bij een taal als het Nederlands, dat zo ongewoon gezegend is met het vermogen tot woordsamenstelling. Het Frans kent deze mogelijkheid bijna niet en moet bv. *veekoopman* met *marchand de détail* vertalen.

Daar komt nog iets bij. We kunnen lange samenstellingen inkorten. De *akte voor hulp onderwijzer* heet geen *hulp onderwijzersakte*, maar *hulpakte*. Een *proef met een atombom* heet geen *atombomproef* maar *atoomproef*. Zo spreken we niet over een *atoomwapenvrije zone* maar over een *atoomvrije zone*.

Hier en daar duikt soms de vreemde gedachte op dat een woord een soort definitie zou moeten zijn van het ding dat het aanduidt. Zo zou bv. het woord *duikboot* onbruikbaar zijn, omdat dat vaartuig niet alleen onder water duikt, maar daar bovendien ook vaart. Daarmee werd vroeger het gebruik van het lelijke Germanisme *onderzeeboot* wel verdedigd.

Ook bij de ingekorte samenstellingen komt dat onjuiste idee soms bij de mensen op. We zullen er nu niet uitvoerig over spreken, maar volstaan met de conclusie dat het kant noch wal raakt: een *tafel*, een *kat* en een *olifant* zijn toch evenmin definities?

Terug naar de samenstellingen. Kunnen we daar nu onbeperkt mee doorgaan? In theorie en zeker met behulp van ingekorte samenstellingen wel. Maar in de praktijk?

Hoe is de verhouding tussen enkelvoudige en samengestelde woorden in het Nederlands, hoe zijn de percentages? Dat is heel moeilijk te schatten, maar ik vermoed, dat die grof gezegd hierop neerkomen: de enkelvoudige woorden vormen $\pm 10\%$; samenstellingen en afleidingen de rest.

(Om uw geheugen nog even op te frissen: een woord als *broodpap* bestaat uit twee delen die elk ook een woord kunnen vormen: *brood* en *pap*. Daarom is *broodpap* een *samenstelling*.

Maar *domheid* of *gortig* bevatten allebei één element dat nooit op zichzelf een woord kan zijn: *heid* en *ig*. Daarom zijn *domheid* en *gortig* dus *afleidingen*.)

Waarom zijn al onze woorden geen samenstellingen? Dat is heel simpel: een samenstelling bestaat tenslotte immers altijd uit enkelvoudige woorden.

Waarom zijn al onze woorden niet enkelvoudig? Dat had wèl gekund; ik zal u laten zien, hoe.

We hebben heel wat klinkers in onze taal: a, e, i, o, u, aa, ee, ie, oo, uu, oe, ui, ei, au, eu en de ‘stomme’ e. Neem nu twee medeklinkers: p en k. Hoeveel eenlettergrepige woorden kun je nu van die twee mede-

klinkers maken, als je alle klinkers gebruikt? Dat zijn er heel wat; kijkt u maar:

pa	<i>pap</i>	<i>pak</i>	ka	<i>kak</i>	<i>kap</i>	a
pe	<i>pep</i>	<i>pek</i>	ke	<i>kek</i>	<i>kep</i>	e
pi	<i>pip</i>	<i>pik</i>	ki	<i>kik</i>	<i>kip</i>	i
po	<i>pop</i>	<i>pok</i>	ko	<i>kok</i>	<i>kop</i>	o
pu	<i>pup</i>	<i>puk</i>	ku	<i>kuk</i>	<i>kup</i>	u
<i>paa</i>	<i>paap</i>	paak	<i>kaa</i>	<i>kaak</i>	<i>kaap</i>	aa
<i>pee</i>	peep	peek	<i>kee</i>	<i>keek</i>	<i>keep</i>	ee
<i>pie</i>	<i>piep</i>	<i>piek</i>	kie	<i>kiek</i>	<i>kiep</i>	ie
<i>poo</i>	poop	<i>pook</i>	koo	<i>kook</i>	<i>koop</i>	oo
puu	puup	puuk	kuu	kuuk	kuup	uu
poe	<i>poep</i>	poek	<i>koe</i>	<i>koek</i>	<i>koep</i>	oe
pui	puip	<i>puik</i>	kui	kuik	<i>kuip</i>	ui
pei	<i>peip</i>	peik	<i>kei</i>	<i>keik</i>	keip	ei
pau	paup	<i>pauk</i>	<i>kau</i>	kauk	kaup	au
peu	peup	<i>peuk</i>	<i>keu</i>	keuk	keup	eu
pə	pəp	pək	kə	kək	kəp	ə

In totaal hebben we dus met 16 klinkers en twee medeklinkers $7 \times 16 = 112$ éénlettergrepige woorden kunnen vormen. Over de twee-, drie- en vierlettergrepige spreken we nog niet eens. De wiskundigen onder onze lezers kunnen vlug uitrekenen hoe groot het totale aantal woorden wordt, dat dan met die klanken gevormd kan worden. Ze moeten daarbij dan niet vergeten dat we vanaf de tweelettergrepige woorden bovendien nog verschil in klemtoon als vermenigvuldigingsfactor moeten behandelen. Denk aan voornáám tegenover vóórnaam of aan kánon tegenover kanòn.

Maar we blijven verder nu bij onze eenlettergrepige. De schuin gedrukte geven aan welke woorden werkelijk bestaan in het ABN. Van de 112 zijn dat er dus in totaal maar 50 ofwel 45%. Ik verzeker u dat dit een ongewoon hoog percentage is. Als u dezelfde proef zou nemen met de medeklinkers z en ng, dan zou u van de 112 mogelijkheden maar 12 verwerkelijk vinden, ofwel 11%. Bovendien kunt u die proef doen met twee medeklinkers die samen in het ABN een groepje kunnen vormen aan het begin of aan het eind van een woord, bv. de s en de p. U zou dan veel meer rijtjes gekregen hebben als zoëven; kijkt u maar:

pa	<i>pap</i>	<i>pas</i>	sa	<i>sas</i>	<i>sap</i>	a	spa	psa	aps	asp
pe	<i>pep</i>	<i>pes</i>	se	<i>ses</i>	<i>sep</i>	e	spe	pse	eps	esp
pi										
po										

(spsa asps)

(spse esps)

Ik heb de laatste twee rijtjes tussen haakjes gezet, omdat die medeklinker - groepen in het ABN vrijwel uitgesloten zijn binnen een eenlettergrepig woord.)

Alles door elkaar genomen, kunnen we dus gerust zeggen dat verreweg het grootste aantal mogelijkheden tot woordvorming nooit werkelijkheid wordt. Er is dus nog een reservevoorraad, als we dat zo mogen uitdrukken. Rekenen we die van de meerlettergrepige woorden erbij, dan bedraagt die reserve waarschijnlijk meer dan 90%!

Is het dan niet de moeite waard om die te gaan aanspreken? Waarom hebben de talen dat tot dusver zo weinig gedaan? Vooral bv. het Frans dat wemelt van de homoniemen, van woorden dus met dezelfde klanken, maar met verschillende betekenis. Zijn soldaten en die soldaten klinken daar allebei gelijk: s è solda. Dat lijkt een bijzonder verwarrende toestand. In andere gevallen is het nog een graadje erger: h o n d e r d , b l o e d , z o n d e r , r i c h t i n g e n z i c h e r worden allemaal uitgesproken als s a met de neusklank a. Ligt het hier dan niet voor de hand om een aantal synthetische woorden te hulp te roepen? Om kunstmatig in te grijpen, waar de taal in vroeger eeuwen de moeilijkheid soms oploste door ontlening? En nog meer lijken synthetische woorden een aangewezen oplossing als we nieuwe begrippen een naam moeten geven. Stel, we krijgen als opgave: namen te geven aan duizend onderdelen van een intercontinentaal ballistisch raket. Met duizend synthetische woorden zouden we binnen één of twee dagen klaar zijn. En dat terwijl het nu soms maanden kost om goede namen te vinden voor 20 nieuwe dingen!

Elk synthetisch woord voldoet immers aan die grote eis dat een woord zich van alle andere moet onderscheiden, desnoods maar door één ding: één klank, één accent kan voldoende zijn. Wat let ons dan toch om de hele nieuwe woordvorming synthetisch te maken? Kunstwoorden zijn immers bovendien nog minimaal kort? Waarom noemen we een straaljager dan geen b u , een straaljagerpilot geen l u , een straaljagermotor geen z u , een straaljagerlesvliegtuig geen t u en een straaljagerlespilot geen m u ?

We zouden dan niet meer hoeven te zeggen: 'De straaljagerlespilot zette de straaljagermotor in het straaljagerlesvliegtuig te vroeg aan'. Dat zou simpelweg worden: 'De m u zette de z u in de t u te vroeg aan'.

Natuurlijk zou daar in het begin wat om gelachen worden, maar de mensen wennen vlug aan het nieuwe, vooral als dat praktisch is zoals hier.

Is het werkelijk in alle opzichten praktisch? De ouderwetse taalkunde vond de taalkundige veel knapper dan de taal zelf. De moderne taalkunde heeft door veel diepere onderzoeken een diepe eerbied gekregen voor de taal, zoals we al opmerkten.

Is het werkelijk zo dwaas dat bv. het ABN zoveel samenstellingen kent en zo weinig enkelvoudige woorden? Zou verstoring van het bestaande evenwicht ernstige gevolgen hebben?

Natuurlijk. Het geheugen zou immers op een ondraaglijke manier belast worden! Stel u voor dat appelboom, appelschil, appelvla, appelmoes, appeltaart, appelbeignet en appelbol respectievelijk flu, moek, ron, slui, taan, krij en gno zouden heten. Dat pereboom, pereschil enz.,

pruimeboom, pruimeschil enz., kerseboom, kersepit enz. allemaal zo'n korte, synthetische naam hadden, dan was dat immers niet meer te onthouden?

Denk u hetzelfde eens in voor onze getallen. Met veertien woorden, een enkel achtervoegsel en een enkel tussenvoegsel komen we tot diep in de miljarden: één, twee tot en met tien; dan honderd, duizend,

miljoen en miljard. Met -ig vormen we de tientallen, met en plakken we andere delen aan elkaar, en klaar zijn we.

Natuurlijk krijg je dan bij 187.543 wel een heel lang woord, en lange woorden zijn onhandig. Maar hoe vaak hebben we in ons leven dat getal nodig, vergeleken met 3 of 9? Vooral de frequentste woorden moeten kort zijn.

Daarmee komen we aan de conclusie. De bestaande verhouding tussen enkelvoudige en samengestelde woorden bevat een wijze les: een samenstelling belast het geheugen bijna niet, zelfs niet als het een ingekorte samenstelling betreft. Dat een woord bovenal kort moet zijn, geldt op de eerste plaats voor erg frequente woorden.

Stel nogmaals dat we de taak van zoëven te volbrengen hadden: nieuwe woorden zoeken voor een intercontinentaal ballistisch raket met duizend onderdelen. In dat geval zou ons eerste werk zijn: een synthetisch woord te maken voor de raket zelf, want dat is een vaak gebruikt begrip (zeker bij de militairen). Daarna zouden we voor de onderdelen vrij zeker uitsluitend samenstellingen maken.

De naamgeving is vooral bij technische voorwerpen een wetenschap geworden die een eigen weg gaat en eigen middelen gebruikt. Laten we hier zo weinig mogelijk dilettantistisch te werk gaan: de heliport is nog altijd naast het rijwiel een afschuwelijk voorbeeld waartoe zoiets kan leiden. Mag ik dat eerste nog even uitwerken?

Toen we konden voorzien dat het hefschroefvliegtuig een dagelijks 'gebruiksvoorwerp' zou gaan worden, lag het voor de hand dat het een korte naam zou krijgen. De Amerikanen hadden hun oorspronkelijke heli co p t e r al verkort tot 'c o p t e r (natuurlijk het apostrofje niet vergeten!), maar het leek gewenst om een eenlettergrepig woord te kiezen. Er zouden immers samenstellingen komen als hefschroefvliegtuigvliegveld, hefschroefvliegtuigpilot, hefschroefvliegtuigpassagier enz. Zo lag voor hefschroefvliegtuig een synthetisch woord voor de hand, met name een dat direct aansloot bij het oude woord: hef dus. En nu zijn de samenstellingen heel kort geworden: hef v e l d , hef p i l o o t , hef p o s t , hef p a s s a g i e r enz.

Bezwaren van het publiek verdwijnen binnen drie weken zodra een officiële instantie zulke wetenschappelijk verantwoorde termen resoluut invoert.

Wordt het deskundig gebruikt, dan kan het synthetische woord ons grote diensten bewijzen!

Dr. P.C. Paardekooper

Het Afrikaans als moderne cultuurtaal

De commerciële stichting van Jan van Riebeeck in 1652 is de oorzaak geweest van het ontstaan van een volk. Dit volk spreekt een eigen taal, ten nauwste verwant met het Nederlands. Zou het eenmaal verdwijnen uit Afrika, dan zou het laatste spoor van 'Groot-Nederland' uit dit geweldige werelddeel weggewist zijn.

De ontwikkeling van het Afrikaans is bekend. Op het einde van de vorige eeuw moesten de Boeren hun eigen taal verdedigen tegen het Engels en het Hollands. Het is hun gelukt, niet zonder verguizing en wanbegrip van vele kanten. In 1933 komt de grote Afrikaanse bijbelvertaling tot stand.

In de laatste vijftig jaar kan men niet meer spreken van een geleidelijke cultuurevolutie in Zuid-Afrika maar van een stormachtige revolutie. In 1900 was het percentage Afrikaanders dat op het platteland woonde, negentig, in 1955 was dat al tot nauwelijks twintig gezakt. De Afrikaanssprekenden zijn ver v i j f voudigd, de Engelssprekenden ver t w e e voudigd. Steeds verder wordt het land geïndustrialiseerd: de verstedelijking heeft een 'juke-boxcultuur' tot gevolg. In Europese landen gebeurt dat eveneens, maar daar grijpt men toch altijd weer terug op een bestendig cultuurbezit van eeuwen. Het land van Rubens en van Rembrandt kan zich permitteren over de juke-box te lachen.

De Afrikaander staat nog vreemd tegenover de stad. Hij heeft een bij uitstek boerencultuur, in de diepte gericht als verhouding tussen schepsel en Schepper, maar niet in de breedte als verhouding van mens tot massa. Groot is het gevaar van een culturele en zedelijke verwildering. Toch kan de Afrikaander de stad niet ontvluchten, hij moet er een kweekplek van beschaving van maken. Dit is de grootste uitdaging in zijn geschiedenis: de tweede Grote Trek.

Zijn taal biedt hem houvast in de nivellering. Bewust is hij erop uit die om te smeden tot een schitterend instrument van de geest, ook in de moderne wetenschappen. Hard is er gewerkt aan een eigen vaktaal. In enige jaren zijn 200.000 vaktermen verafrikaanst en nu is men bezig die in het openbare leven in te voeren.

De Afrikaanse stadsmens leeft in twee werelden: in zijn vertrouwde, huiselijke omgeving spreekt hij zijn Afrikaans, in de industrie wordt hij opgezogen door het internationale Engels. Het probleem van de stadsmens is hoe hij zijn cultuurwereld, tot uitdrukking gebracht in zijn eigen taal, kan integreren in de arbeidswereld. Slaagt hij daarin niet, dan zal zijn beschaving de oorspronkelijke dieptedimensie verliezen. Maar de tekenen wijzen erop dat hij daarin zal slagen. De Afrikaanse letterkunde wijst niet langer, in een romantische vlucht naar de onwerkelijkheid, de stad af. In de nieuwe Afrikaanse poëzie nemen de trein en het vliegtuig de plaats in die vroeger de 'ossewa' had.

Prof. dr. W.J. du Erlank, hoogleraar aan de Universiteit van Stellenbosch.

Brussel III

Is het me als Vlaamse Brusselaar veroorloofd enkele kanttekeningen te maken bij de stukjes BRUSSEL I en II in *Onze Taal* van mei 1958?

Ik aarzel geen ogenblik om te zeggen dat dr. v. E. dicht bij de waarheid is dan de heer J.H.B. Er wordt vaak al te luchthartig en te subjectief over de Brusselse taaltoestanden gesproken en geschreven en wellicht kan het geen kwaad voor uw lezers eens de koele taal van de cijfers te laten spreken. Wij beschikken inderdaad

over officiële statistische gegevens betreffende het gebruik der talen in België en Brussel. De laatste talentelling dateert van het jaar 1947. Hieruit blijkt dat de toestand in wat hier genoemd wordt de ‘Brusselse agglomeratie’ (d.w.z. de stad Brussel en haar 15 voorsteden) er als volgt uitzag: Van de ongeveer 1.300.000 inwoners spraken 37,56% alleen Frans, 8,72% alleen Nederlands, 43,74% Nederlands en Frans, 5,19% Nederlands, Frans en Duits (dit zijn de drie Belgische landstalen). Een samenstelling van de laatste drie percenten geeft dus 57,65% van de Brusselse bevolking die Nederlands spreekt. Vergelijk hiermede wat de heer J.H.B. schrijft: ‘Van de tien Brusselaars die ik op straat om de een of andere inlichting aanklampie bleken zeker negen slechts Frans te verstaan’. Volgens de officiële statistiek moet zijn cijfer (één Nederlands-spreekende op tien) dus met nagenoeg zes worden vermenigvuldigd!

Het beeld is zelfs nog gunstiger voor de Vlamingen als men de stad Brussel zonder de voorsteden neemt: 35,29% spreekt alleen Frans, 60,84% spreekt Nederlands. In de twee meest Vlaams gebleven voorsteden is de verhouding als volgt: Molenbeek - alleen Frans: 19,10%, Nederlands: 77,41%; Koekelberg - alleen Frans: 21,37%, Nederlands: 74,83%. Dit is dan bedoeld voor de heer J.H.B. die schrijft dat hij ‘aan de zogenaamde Vlaamse zijde in Brussel en omgeving heeft verbleven’. Van de tien Brusselaars in die voorsteden spreken dus ongeveer acht Nederlands, volgens hun eigen verklaring.

Er dient tenslotte op gewezen te worden dat tienduizenden Vlamingen uit de omgeving van Brussel of zelfs uit verder afgelegen plaatsen dagelijks in de hoofdstad komen werken, zodat bij het begin en het einde van kantoor- en fabriekstijd het aantal Vlamingen in de Brusselse straten nog aanzienlijk toeneemt.

De totale Belgische bevolking bestaat op dit ogenblik uit ongeveer 57,7% Vlamingen en 42,3% Walen. Het feit dat de Vlaamse gezinnen over het algemeen meer kinderen hebben dan de Waalse, doet zijn invloed in het leger gevoelen. Uit het verslag van de minister van Landsverdediging over de toepassing van de wet betreffende het gebruik der talen bij het leger blijkt dat 60% van de in 1956 ingelijfde dienstplichtigen tot het Nederlands taalstelsel behoren.

J. Verhasselt

Aardrijkskundige namen

(C.M.) Wat moeten we met de spelling van onze aardrijkskundige namen beginnen? In België is men ons een stuk voor: Essen is daar Esschen en terwijl de Belgen gewoon ‘Zelzate’ schrijven, zie je in Nederlandse kranten ‘Selsaete’ en soortgelijke dure vormen. Zutphen handhaaft zijn pseudo-griekse afkomst, Monnikendam zien we soms verrijkt met een c. In Usquert houdt men de naburige - werd-namen op een eerbiedige afstand. De vorm Acquoy is de Topografische Dienst te gek geweest, althans op zijn kaarten staat Akkoï. Is er een officiële instantie die dit probleem regelt?

(Red.) Een officiële lijst van aardrijkskundige namen bestaat er in ons land (nog) niet. Dit is droevige waarheid, maar telefoongesprekken met officiële instanties hebben ons dat duidelijk gemaakt. Er is een ‘Lijst van aardrijkskundige namen’, uitgegeven in 1937 door het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap, maar deze lijst was te ‘modern’, zodat diverse gemeenten hem niet hebben aanvaard. De Topografische Dienst moet intussen voor kaarten blijven zorgen en daarop moeten

namen staan. Deze dienst gebruikt, om uit de moeilijkheden te komen, verschillende bronnen, o.a.

1. de uitgave over de Volkstelling 1947, Centraal Bureau voor de Statistiek,
2. de districtsbeschikking van het Min. van Binnenlandse Zaken,
3. de Gids voor de Binnenscheepvaart, uitgave van de Rijkswaterstaat,
4. de zg. polderboeken, uitgave van de Rijkswaterstaat.

Het is eigenlijk een onhoudbare toestand. We moeten er dan ook op aandringen dat het werk van de spellingcommissie voor de aardrijkskundige namen zo gauw mogelijk zijn beslag krijgt. Over de kwestie van de modernisering hebben al meer geschreven. Juist aan de spelling van de eigennamen zijn zoveel kwesties van gevoelswaarde verbonden. Maar men moet ook wat durven! Je kunt beter in Aerdenhout dan in Aardenburg wonen... Aerdenhoudt zou nòg mooier geweest zijn.

Merit-rating

Voor wie thuis is in de leer en de praktijk van de bedrijfsorganisatie, zal *merit-rating* niet alleen een vertrouwde klank maar ook een vertrouwd begrip betekenen. Wie woord noch begrip kent, zal ons niet euvel duiden dat wij maar één zin als uitleg geven: ‘Merit-rating is een methode van beoordelen waarbij de prestaties van de werker in zijn functie periodiek, systematisch en - voor zover menselijk mogelijk is - op objectieve wijze worden bepaald’. (L.A. Schuurmans in Arka-Weekblad, 22-2-58, blz. 51) Als we naar een Nederlands woord voor dit begrip zoeken, zou men geneigd kunnen zijn, daarvoor een ‘synthetisch’ woord te nemen, zoals P.C.P. die in het hoofdartikel van deze maand beschrijft. Houden we het voorlopig maar op een vertaling: *merit* is verdienste, *to rate* is schatten, waarderen: ‘waardering van de verdienste’. Nu is ‘verdienste’ al wat dubbelzinnig en ‘waarderen’ geeft niet aan dat het resultaat klinkende munt moet zijn.

In een een Publikatie nr. 322 van het N.I.v.E. geeft P. Burger als vertaling ‘*prestatiebeloning*’ aan. Men kan daar vrede mee hebben. In zekere zin is het gewone loon eveneens een beloning voor de prestatie, maar dit gewone loon gaat gewoon door ook als men om een of andere reden niets presteert. De *merit-rating* geeft juist het extraatje om de speciale waarde van iemand voor een bedrijf te belonen. De werker heeft een werkstuk van bijzondere kwaliteit afgeleverd en heeft uitgemunt in zijn gedrag ten opzichte van medewerkers en gereedschappen.

Wij zouden eigenlijk een stap verder willen gaan. Waarom niet *prestatieloon*? Het ‘loon’ geeft het zakelijke, het contractuele aspect weer en het feit

dat men werkelijk iets presteert, dus verdienste heeft voor het bedrijf, wordt extra-aangeduid met ‘prestatieloon’. Graag horen wij hierover de mening van deskundigen.

In aansluiting hieraan het volgende. In de bedrijfsorganisatie komen zeer veel Engels-Amerikaanse woorden voor: marketing, follow-up, mental training, manager. Het aantal groeit angstwekkend. Wij hadden graag van de bedrijven lijsten met dergelijke termen die vooral in de praktijk van de bedrijfsorganisatie gebruikt worden. Hier en daar in ons land wordt aan een vertaling gewerkt. Zouden wij tezamen niet veel meer kunnen bereiken? Het wordt hoog tijd dat de bedrijfsorganisatorische terminologie en de verschillende vertalingen geordend worden.

Bestand - bestendig

(P.G.) Als men een grote firma attent maakt op verkeerde uitdrukkingen, dan krijgt men meestal het antwoord: dat gaat ons niets aan, want dat is werk van het advertentiebureau. Zo zijn er warme-stralers in de handel die ‘spatwater-bestendig’ zijn. De firma bekende dat het b e s t a n d t e g e n s p a t w a t e r had moeten zijn, maar dat ze het niet wilde veranderen omdat dan het hele cliché opnieuw gemaakt moest worden! Zo leest men veelvuldig advertenties over horloges die ‘schokvrij’ zijn. Deze horloges kunnen even goed schokken als alle andere, ze zijn evenwel b e s t a n d t e g e n s c h o k k e n of korter s c h o k v a s t.

Carensdag

(J.V.) Uw vermoeden dat achter dit woord verduits Latijn zit, lijkt me volkomen juist. Het Duitse Karenzzeit is een synoniem van Wartezeit. In het Frans spreekt men ook van ‘jours de carence’ (van het Latijn ‘carentia’). Sommigen vertalen dat klakkeloos door ‘carentiedagen’, terwijl hier toch ‘wachtdagen’ voor de hand ligt.

Drukpan

Een onzer leden wijst ons, naar aanleiding van de beschouwing in het nummer van mei, op het gebruik van Engelse woorden in het huishouden. Zo is daar sinds enige tijd ‘pressure cooker’ bezig zich in de keukentaal te wringen. Waarom wil ons volk zelfs in die vertrouwde omgeving van potten en pannen niet een gewoon eigen woord? D r u k p a n drukt het begrip duidelijk en voor ieder uitspreekbaar uit! ‘Volledige terzijdestelling van de moedertaal is schering en inslag; menige Nederlandse winkelstraat zou de bezoeker doen wanen in een Engelse stad te zijn. Ik heb enige malen in de Scandinavische landen gereisd en bij mijn bezoeken aan deze landen viel mij telkens op hoe men daar veel meer eigen taal hoog houdt dan in Nederland.’

Frans I

(C.) Onlangs ontving ik hier in Vlaanderen omslagen van de Stichting Openbaar Kunstbezit die allemachtig kras waren: ‘do not fold, please, ne pas plier’. Geen Nederlands! Als u weet welke strijd wij d a g e l i j k s voor ons taalrecht moeten

voeren, zult u het met mij eens zijn dat het voor een Nederlandse instelling beschamend is, dat zij zo onze taal miskent.

Frans II

(C.) In aansluiting aan uw opmerkingen over onze taal op de Wereldtentoonstelling nog het volgende. Is u de Franse ééntaligheid van het ‘poème électronique’ opgevallen? Ook de vrouwbladen daarover zijn eentalig Frans. Présence néerlandaise...

Logische taal

(M.) Wij moeten in onze brieven wendingen gebruiken als ‘de weduwe van de overleden wethouder’ en ‘de weduwnaar van de overleden vrouwelijke ambtenaar’. Er zijn tegenstanders die dit dubbel vinden en het woord ‘overleden’ schrappen. Je kunt immers alleen maar weduwe zijn als de man overleden is. Bent u het daarmee eens?

(Red.) Het is bepaald onmogelijk, in dergelijke gevallen logisch te zijn. Schrijft men ‘logisch’ en vermijdt men dus dubbel zeggen, dan is ‘de weduwe van de wethouder’ even afkeurenswaardig. De ‘wethouder’ kan immers geen ‘wethouder’ zijn als zijn vrouw ‘weduwe’ is geworden. Zo zou men komen op: de persoon van het vrouwelijk geslacht die weduwe genoemd wordt omdat zij de echtgenote geweest is van de persoon van het mannelijk geslacht die tot het ogenblik van zijn sterven wethouder geweest is. Dit zal nog wel niet logisch genoeg zijn. Schrijf daarom rustig: de weduwe van de overleden wethouder.

Als regel

(Dr. v. L.) Moet men zeggen: in de regel volgt men deze werkwijze? Is als regel nu beslist fout?

(Red.) In de meeste taalboekjes wordt ‘als regel’ afgekeurd omdat het een anglicisme zou zijn. Bewijzen ontbreken evenwel en het ligt ook niet zo erg voor de hand daar we anders zouden moeten verklaren waar het lidwoord van a s a r u l e in a l s r e g e l gebleven is. Hoe dan ook, men moet in het tegenwoordige taalgebruik vaststellen dat b e i d e uitdrukkingen g o e d Nederlands zijn. Het wordt zo ook vermeld in het WNT, XII, blz. 1292. Er is in het tijdschrift De Nieuwe Taalgids terecht een verschil opgemerkt. Bij ‘in de regel’ is de kans op afwijking van het als norm genoemde groter dan bij ‘als regel’.

Koppensnellen

(J.N.) In het nummer van april staat het aardige grapje over ‘koppensnellen’. In werkelijkheid gebeurde dit afhakken van de koppen van betonnen palen helemaal niet snel. Tegenwoordig wel door het gebruik van mechanisch gereedschap. De bouwwereld zag inderdaad overeenkomst tussen het barbaarse koppensnellen en het werk met de palen. Vandaar het woord.

Olie

(J.S.) In de techniek wemelt het van de vreemde woorden. Dit is een begrijpelijke toestand. Bij een excursie naar de raffinaderij in Pernis ben ik er toch wel even van geschrokken. Er wordt daar een mengelmoes van Engels en Nederlands gesproken. Eigenlijk kennen ze nog maar één Nederlands woord: o l i e . De rest is fuel, cat cracker, plant, operator enz. Al is ook deze toestand begrijpelijk, het ergerde me toch.

(Red.) Niet veel commentaar. Eén ding: lees en verbreed de voortreffelijke zestalige woordenlijst van de B.P.M.: Nomenclature drilling technique and oil field development. U zult zien dat de oliemensen toch wel hart voor de zaak hebben, al zijn blijkbaar de woorden van Pernis nog niet aan de beurt geweest.

Onzekerheden

Het is zo gemakkelijk gezegd: enkelvoudig onderwerp - enkelvoudige werkwoordsvorm, meervoudig onderwerp - meervoudige werkwoordsvorm. Wilt u uw 'taalgevoel' eens proberen op de volgende onzekerheden?

1. Het snijden, het op maat knippen en het inbinden is/zijn moeilijk.
2. De aanvoerder zowel als de spelers was/waren blij.
3. De dief met zijn handlangers werd/werden gepakt.
4. De Graaf en Co. heeft/hebben meegedeeld.
5. Is het Rotterdam of (zijn het?) andere steden die/dat verschijnsel toont/tonen?
6. Jij of ik hebben/heb/hebt het geweten.
7. Als gevolg ontstaat/ontstaan er verwarring, onzekerheid, wantrouwen en ergernis.

Een beetje kritiek

In taalvormen drukt de mens uit wat hij te zeggen heeft. Die taalvormen moeten zo gekozen zijn dat het speciale onderwerp bij het speciale publiek zo goed mogelijk tot zijn recht komt. Er gaat geen maand voorbij of wij krijgen krantenknipsels, brochures, vouwbladen e.d. toegestuurd waarop een of andere tekst staat die - volgens het verzoek van de instuurder - aangevallen moet worden.

Wij kunnen die teksten voor ons werk niet ontberen. Toch valt ons soms de kritiek erop zwaar omdat wij van de goede bedoeling van het geschrift in het geding overtuigd zijn. Dikwijls wordt lichtvaardig kritiek gegeven. Een andermans taalgebruik betuttelen is gemakkelijker dan zelf iets op papier zetten. Er zijn er ook die zich door kritiek persoonlijk gegriefd voelen en zo vreemd is dat niet: onze taal is toch immers een stuk van ons diepste zelf. Kort geleden kwam een uitnodigingskaart voor kinderen van het Werkcomité 'In Zuivelland op onze schrijftafel. We kunnen de bekoring niet weerstaan hem hier af te drukken en een paar kleine aantekeningen erbij te plaatsen

Heel prettig vinden wij het, dat jij behoort tot één van de goede oplosers van de jeugd kruiswoordpuzzel uit de zuivelkrant 'De Koerier' en in aanmerking komt voor het bijwonen van de jeugdmatinee in de grote zaal van de Dierentuin op Zaterdag 14 Juni om 2 uur namiddag. Het programma heb je in 'De Koerier' kunnen lezen en het belooft heel gezellig te worden. Deze kaart is alleen voor jezelf en moet aan de ingang van de Dierentuin voor controle worden getoond.

Tot Zaterdagmiddag dus met de hartelijke groeten van Het Werkcomité 'In Zuivelland'

N.B. Begeleiders kunnen helaas i.v.m. de plaatsruimte niet worden toegelaten. Voor voldoende toezicht zal onzerzijds worden zorggedragen.

De schrijver is hartelijk en jeugdig begonnen maar hij kan de deftige stijl niet verloochenen: in aanmerking komen - het bijwonen van - matinee - 2 uur namiddag - worden getoond. De 'begeleiders' zijn al wat meer gewend aan de Toelichting bij het Aanslagbiljet voor de Inkomstenbelasting, dus: dubbele lijdende vorm - i.v.m. (?) - onzerzijds - zorggedragen. Zij begrijpen wel wat achter N.B. gaat komen. De Nederlandertjes moeten toch ervoor oppassen een paar dingen uit de vriendelijke uitnodiging in hun opstellen niet over te nemen. De onderwijzer, in de kweekschool doorkneet in spraakkunst en spelling, zal met zijn rode potlood klaarzitten: behoort tot één - puzzel (zie Woordenlijst 1e druk blz. 412 puzzel) - namen van dagen en maanden met een kleine letter. Diepere stijlkritiek is ook nog mogelijk: 'en' als voegwoord in de eerste alinea geeft geen causaal verband weer; 'en' als voegwoord in de tweede alinea verbindt twee zinnen zonder samenhang. Heel mooi is dat de gelukkige oplosers het maar zolang tot zaterdagmiddag moeten zien uit te houden met de hartelijke groeten, maar dat zal niemand zo gelezen hebben.

Illustrated classics

Kort geleden was mijn achtjarig zoontje jarig. Sinds hij is doorgedrongen tot de kennis van ons alfabet, is het de gewoonte hem met zijn verjaardag een paar boeken

ten geschenke te geven. Het is voor mij iedere keer weer een wonder hoe vlug kinderen leren lezen. Ze komen in de eerste klas en in een paar maanden heeft die rare verzameling van letters op papier voor hen geen geheimen meer. Deze keer vroeg hij om 'klessiks'. Woord en verschijnsel waren voor mij helaas onbekend. Bij nader onderzoek bleken dit te zijn zg. *Illustrated Classics*. (Deze serie jeugdboeken voor Nederlandertjes heeft een Engelse titel..)

Ik heb er een paar gekocht. Deskundige opvoeders zullen mij deze cultuurschennende daad misschien verwijten. Ik ken de woedende artikelen over de Amerikaanse comics en ik weet dat er op dit gebied heel veel rommel bestaat. Ik moet evenwel tot mijn diepe schande bekennen dat ik veel plezier heb in het meeslepende wekelijkse verhaal over Donald Duck. Mijn nieuwsgierigheid was evenwel gewekt: ik heb de Ilias van Homerus en de Macbeth van Shakespeare als *k l e s s i k* gekocht en deze plechtig als een van de verjaardagscadeaus aan mijn op letters verzotte zoon geschonken. De tekenfabriek heeft honderden prentjes geleverd die als reclame voor body building en toiletzeep het prachtig doen. Ajax, Achilles en Hektor zijn er fors gebouwde spierballenkoningen met borstkassen als gorilla's en met grimmige gezichten als de militaire politie. Helena, Briseïs, Andromache en de godinnen zijn er verrukkelijke mannequins met verantwoorde plooiën in de lange rok en echt Griekse kapsels. Met de verschijningen en schimmen waarmee Homerus' verhaal zo veelvuldig werkt, weet de tekenaar ook raad.

Hoe verschrikkelijk banaal en tarzanachtig is de Ilias verklessikt! Kinderen kunnen nu eenmaal de diepere zin en de achtergrond van dit verhaal onmogelijk vatten. Wat ervan overgebleven is, is niets anders dan het gooi-en-smijtavontuur. Op blz. twee staat bij de prent waarop held Paris in een halfdonker een in zwijm gevallen Helena wegdraagt:

Uitzinnig van liefde schaakte Paris de vrouw van Menelaus.

Ik heb de jongen gevraagd wat dat eigenlijk is (erg onpedagogisch van me?).

Antwoord: nou, hij had zin om te schaken. Ik: schaken? Hij: nou, met zo'n schaakbord net als jij wel 'ns doet...

De heksen in Macbeth zijn voor de tekenaar natuurlijk 'gefundenes Fressen'. Ik zou Vondels Lucifer ook wel eens zo gedrukt willen zien: dan weet ik tenminste hoe een engel en een duivel eruit zien. Lady Macbeth heeft een imponerend misdadig slangengezicht. Haar handen moeten verzorgd geweest zijn door Elizabeth Arden.

Wat, zullen deze handen dan nooit schoon worden? Alle geuren van Arabië kunnen deze kleine hand niet welriekend maken, o, o, o,!

- - -

Welk een zucht! Haar hart is zwaar belast!

Heel mooie, culturele taal... Als vertaling is namelijk gekozen die van Nico van Suchtelen. Een privé-onderzoekje heeft me doen blijken dat deze tekst opgenomen is in een wijdvertakt ruilverkeer met comics tussen de acht-tot-tienjarigen in mijn buurt. Mijn zoon gaf te kennen dat het verhaal 'mieters' was. Van de tekst begreep hij, op zijn Hollands gezegd, geen barst. Wat wilt u?

Dubbel is hij beschermd: ten eerst: ik ben zijn neef en onderdaan die bei de daad verdoemen. - - Duncan heeft zo zachtmoedig en zo zuiver zijn hoge taak vervuld dat al zijn deugden als engelen hun aanklacht zullen

bazuinen tegen zo'n diep, verdoemelijke moord en meelij als een naakt geboren wicht, d'orkaan bestijgend, of als cherubijnen te paard op lucht's onzichtbre dravers zal blazen de gruweldaad in ieders oog totdat de storm in tranenvloed verstilt.

‘Nu je deze illustrated classics uitgave hebt gelezen, zal de kennismaking met het oorspronkelijke werk je nog veel meer genoegen verschaffen,’ zo besluit de uitgever. Tot mijn schrik heb ik gemerkt dat deze klassieks worden geïmporteerd door een bekende Amsterdamse uitgever. Het idee stamt uit Amerika en het is printed in Denmark. ‘Illustrated Classics brengen meer spanning, emotie en sensatie dan enige andere beeldroman ter wereld. De allerbeste schrijvers ter wereld hebben er het materiaal voor geleverd!’

Wie weet zullen de gymnasiasten met nog groter ontroering de vervoeging van tithèmi gaan leren om te kunnen doordringen tot het origineel van de allerbeste schrijvers ter wereld.

Ondertussen is de Ilias al weer geruild voor Hamlet en de Macbeth is door de onderwijzer op school (een verwoed comicbestrijder) afgepakt. Wèg tachtig cent.

J. Veering.

U vraagt

meer dan wij kunnen weten, want hoe kunnen wij uitmaken wat beter is: ‘Vandaag de dag’ of ‘vandaag

aan de dag'? Wij hebben zo'n idee dat wij geen van beide zeggen. Er zijn strenge taalmensen die deze uitdrukking afkeuren, ja zelfs onbeschaafd vinden. Wij behoren niet tot dezulken. □ 'Voor zoveel mogelijk' is een kruising van 'voor zover mogelijk' en 'zoveel mogelijk' □ Hetzelfde lelijke woord moet gezegd worden van 'voor onze kosten'. Geboortig uit 'op onze kosten' en 'voor onze rekening'. □ Laten we niet al te scherpzinnig zijn in onze kritiek, anders durven de mensen geen woord meer op papier te zetten. Als iemand voor de eerste keer het huis verlaat en daarna terugkeert, mag men dan zeggen dat hij *w e e r* terugkeerde? Kijk, dat is nou een vraag waarop je beter kunt zwijgen. □ 'Vier mannen waren van dat feit ge tuige(n)?' Hoe zit dat? We hebben vroeger eens bij hoog en bij laag volgehouden dat het 'getuigen' zou moeten zijn, maar we beginnen te twijfelen. 'Getuige zijn van' betekent zoveel als 'zien', 'erbij zijn' en dat zou dus niet noodzakelijk in het meervoud moeten. 'Vier mannen waren getuigen' is weer wat anders. Mijne moeilijke moedertaal... □ Voor uw vakantie raden wij aan de rede die Bolland gehouden heeft in 1911: 'Het Nederlandsch als taal voor hogere aangelegenheden des geestes'. Daarin staat wat anders dan die doctorandus zo stiekemweg aanstipte in zijn redevoering van mei. □ Over die titel doctorandus ook weer wat brieven gehad. Het houdt ons maar bezig. Sommigen vinden het ronduit maar kouwe kak. Dat gaat ons te ver. Wij zouden zeggen tot het vijfenveertigste levensjaar staat het nog, want dan kan men aannemen dat hij nog moetende doctor worden is. Daarna *m o e t* niemand wat. □ Een heel ernstige man vraagt ons heel ernstig of nu eindelijk niet dat gewone, pittige woordje 'rot' in de officiële taal der beschaafden kan worden geduld. Tja, wij kennen eigenlijk heel wat officiële beschaafden die dat gewoon zeggen. In huiselijk verkeer tenminste. Laatst hoorden wij een grapjas die zei: ik lach me een klein lelijk woordje. □ In de radiotaal begint de pórtubbul tamelijk vaste voet te krijgen. Het zijn ook handige dingetjes die je kunt meeporten op reis. Wie neemt er nu een draagbaar mee als hij gaat piknikken! □ Power Take Off komt ook in het Nederlands voor: *k r a c h t a f n e m e r*. □ 'Hetwelk' is verouderde taal, dat weten we. Maar hoe moet het in 'het grensbedrag tot *h e t w e l k* deze toelage kan worden genoten'? Aarzelend antwoorden we: tot waaraan. □ Amerikaans blijkt soms onvertaalbaar te zijn. We zijn niet op ons mondje gevallen maar van 'a must book' zijn we toch even stil geworden. □ Een bekend dik weekblad had het over een 'gereüsseed scheepsbouwer'. Niet erg geslaagd. □ Beter is de durver die schreef over zijn *e i g e n l a n d s e* einddiploma. □ 'Toen heb ik haar op *d e m a n a f* gevraagd of ze...' Mooie taalbotsing. Toch maar niet teveel bij de afkomst van woorden en uitdrukkingen zweren. Een loodgieter giet geen lood. □ Bij een glanzende auto moet u buitenbanden met witte zijvlakken nemen. Staat CD-ig. Noem ze dan *w h i t e s i d e s*. □ Voor zover ons bekend is, moet *B o n n e r* Regering afgekeurd worden. Het is *B o n n s e* regering. □ Nog eens iets over de autobanden. Voor 'coveren' bestaat een goed Nederlands woord: *v e r z o l e n*. Het doet aan de schoenmaker denken, maar ook zonder die bijgedachte zullen automobilisten de voorkeur blijven geven aan het Engels. □ Je krijgt daardoor immers zo'n knus vaktaaltje: het maakt diepe indruk op de gewone man en het verbindt de autorijders aller landen. □ Zo ook: de *c h o k e*. Toegegeven de 'luchtsmoorklep' van de C.T.T. is wat zwaar-op-de-hand. Je kunt er ook niet mee choken want dan zou je moeten luchtsmoorkleppen. De uitspraak van de choke is met een tsj, maar daar komt niet veel van terecht. Eerlijk gezegd, zouden wij al dat soort Nederlands ook een Nederlandse spelling willen geven, dus: sjook.

Voor sjeke voelen we ook iets. □ Wie meer van autotaal wil weten, schaffe zich aan de C.T.T-woordenlijst: Vervoermiddelen over de weg (N 5010). Er is ook een voortreffelijk boekje van Ford: Hoe heet dat in 't Nederlands? Dat begint met 'Het koetswerk'. Kunt u begrijpen dat iemand nog ooit carrosserie zegt als hij dat statige koetswerk kent? □ 'De oliehaard waar heel ons land van spreekt en ongetwijfeld de meest verkochte oliehaard van het seizoen zal worden.' □ Wel eens van spijtoptant gehoord? Dat is iemand die 'geopteerd' had voor de Indonesische nationaliteit, maar daar nu spijt over heeft. Er valt over deze woordvorming wel wat te zeggen maar we doen het niet; anders lopen we het gevaar dat de hoge ambtenaar die dit woord gesmeed heeft, ons het mes op de keel zal zetten: hoe moet ik zo iemand dan wel noemen? □ Ambtenarenwoorden: 'ingevolge' en 'ten gevolge van'. Wel degelijk een verschil in betekenis. Het eerste is 'overeenkomstig, in overeenstemming met', dus 'ingevolge uw verzoek, een bepaling'. Het tweede is 'door, wegens', dus 'ten gevolge van de verwondingen is hij gestorven'. □ Een typische Vlaamse zinsbouw is 'dingen waar wij zouden moeten aan denken, gevolgen waar wij moeten voor oppassen'. De Nederlander geeft de voorkeur aan: waar wij aan zouden moeten denken, waar wij voor moeten oppassen. Ook waaraan wij, waarvoor wij enz. □ In een rapport over het werken in een fabriek gelezen: 'Voorts werden er door mij ten behoeve van de directie enige reinigingswerkzaamheden verricht'. Bij navraag bleek dit te betekenen: 'Ik heb de vloer opgeveegd'. □ Doet ons denken aan het verhaal over dat bordje in een Amerikaans regeringsbureau. Er stond: Illumination is required to be extinguished before these premises are closed to business. President Roosevelt las het, kraste het door en zette ervoor in de plaats: When you leave this room, be sure to turn off the lights. □ En om met een citaat van een Engelse klessik, de 16e-eeuwer Francis Bacon, te sluiten: Reading maketh a Full Man and writing an Exacte Man.

Boeken

Winkler Prins Woordenboek. Eerste deel A-J. Uitg. Elsevier, Amsterdam-Brussel 1958.

De redactie van de Winkler Prins Encyclopedieën heeft een woordenboek samengesteld dat uniek genoemd mag worden. Het biedt een rijk gevarieerde, encyclopedische informatie over bijv. aardrijkskundige, medische en historische gegevens en is tegelijkertijd woordenboek van de Nederlandse taal. Het breekt met de traditie van verschillende woordenboekmakers

daar het niet allerlei informatie geeft over woorden waarvan wij de betekenis toch wel kennen. Moderne woorden uit vaktalen zijn in ruime mate opgenomen. Meer dan veertig bladzijden van de inleiding zijn gewijd aan taalkundige onderwerpen als Goed Nederlands, Fouten in zinsbouw, Brieven, Griekse en Latijnse woorelementen in het Nederlands. Het werk is rijk geïllustreerd.

Lubbe, Dr. H.F.A. van der: Woordvolgorde in het Nederlands. Uitg. Van Gorcum, Assen 1958.

Onder deze titel is in de serie Neerlandica Traiectina het proefschrift verschenen waarop Pater van der Lubbe onlangs in Utrecht met lof is gepromoveerd. Mensen met taalkundige scholing, die belangstellen in de pogingen om tot een wetenschappelijk verantwoorde beschrijving van het moderne Nederlands te komen, moeten dit boek lezen. Het is echter niet gemakkelijk. Het eerste hoofdstuk geeft ons boeiende stof ter overdenking wat wij onder ‘algemeen Nederlands’ hebben te verstaan. ‘Een belangrijke vraag hierbij is, hoe groot de frequentie van een taalvorm moet zijn, mag deze gekarakteriseerd worden als algemeen. - Het is de taak van de taalbeschouwer nauwkeurig vast te stellen welke schoolse spraakkunstregels inderdaad als normatief worden erkend, en bovendien de talloze ongeschreven, maar niettemin actueel heersende wetten zoveel mogelijk op te sporen en vast te leggen. In feite is hij hierbij aangewezen op de gesproken en geschreven taaluitingen van Nederlanders waarvan de taalhantering als voorbeeldig wordt opgevat.’

Uitwisseling

In *Het Student*, een zeer aantrekkelijk boekje, uitgegeven onder auspiciën van de Amsterdamsche Vrouwelijke Studentenvereniging door Uitgeverij Het Wereldvenster te Baarn, troffen wij een uitmuntende parodie aan op het Amerikaanse Nederlands en het Nederlandse Amerikaans. Het is een gesprek van een Amerikaans student in Nederland en een Nederlands student in Amerika. Oorspronkelijk verscheen deze scherts in het Amsterdams studentenblad *Propria Cures*.

Day, Jim. How goes it?

Eenvoudig perzik-scherp, Jaap. Deed je een goeie tijd hebben in Amerika?

Oh yes, sure, Jim. I have until and with hung out the animals.

Dat klinkt vreselijk. Ik benijd je. Nou, één ding ik kan zien, je zeker hebt opgeborsteld op je Engels.

Thank you well, Jim, I should say that your Dutch is deliciously shot-up. What for a summer you-all have had in Amsterdam?

Mooi luizig, Jaap, om de waarheid te tellen. De alleen zonnige dag we hadden het sneeuwde.

What rot, Jim, Well, I can insure you that I haven't there been having no loading from the cold. In against-part. It was being choke-hot.

Say, over these Children curing-knowledge dictates from Engelsman, have you had what on them?

Jij wedden! Zij waren vreselijk. Ik leerde een hel van een boel! Ik geloof ik nu de examen passeer.

Powerful. Say, shall we knock-on by them? They are inhabiting thickly by here.

Zwel! Maar ik ben een klein hard naar boven voor tijd op de ogenblik... er, ik bedoel ik ben mooi bezig. Maar hoe omheen naaste week?

Entire good!... Say, I would to ask you, for a work college from the summer musted I have it over how much turns in the week goes the middled American family to the life-viewer... I have said 'once'... Why has everybody been laughing then?

O, ha ha!, Jaap, da's mooi rijk, ha! ha ha! Ik denk zij waren niet lachend omheen hoeveel tijden per week. Eéns een week is omheen recht. Enig, dáár je zegt niet 'lifeviewer'... je zegt 'de Beweegies', ha ha ha.

Oh! Now I am just having it through. I snap it. But over 'beweegies' spoken, turns there something acceptable on the moment?

Wel, Jaap, daar is deze nieuwe Nederlandse 'lifeviewer' in kleuren, JENNY...

Jim, are you heap? I mean, you don't have to be carrying this cultural out-changing so far! Lets just have later a bubble.

Zwel, Jaap. Zo lang!

Day, Jim! Until tights!

Lama

Rest ons nog te vermelden

In de hete strijd om 'zei Marilyn' is het woord gevallen: het Nederlands kent die constructie ook. Niet alleen in monologen als 'sta ik daar te kijken en dan zie ik niets' maar ook in hoogst officiële taal.

Voorbeelden: Rest ons nog te vermelden dat...

Verwacht wordt, dat...

Voornemens zijn een christelijk huwelijk aan te gaan...

Wij blijven toch bezwaar maken. Uitdrukkingen als 'rest ons...' en 'voornemens zijn...' kan men rekenen tot een traditionele formulering. Omdat wij 'zegge en schrijve' en 'verzoeken niet te roken' kennen, gaan we toch ook niet over tot 'ik roke'?

'Verwacht wordt, dat...' ziet men in teksten nogal eens. Soms is de constructie wel handig, vooral als het onderwerp veel met zich mee sleept. Bijv. Vrijgesteld wordt hij die kan aantonen dat hij voor zijn twintigste jaar zijn eindexamen heeft behaald. Begint u de zin met 'hij die' dan wordt de afstand tot 'vrijgesteld' te groot.

Het is niet aanbevelenswaardig de zin een strakke kanselarijvorm te geven als we ons kunnen redden met dat onaanzienlijke maar toch onmisbare woordje 'er'. 'Beslist werd, dat...' kan net zo goed zijn 'Er werd beslist, dat...'. Soms helpt ook 'het'. Waarom 'mogelijk is ongetwijfeld dat de geschiedenis zich herhaalt'?

Hier staat veel beter 'het is ongetwijfeld mogelijk enz.'. In de laatste zin staat trouwens een woord dat goed de zin had kunnen openen: 'ongetwijfeld is (het) mogelijk, dat...'. Zo moet u ook te werk gaan met zinnen als

Worden gestraft met gevangenis...

Waren aanwezig de heren...

Stemden tegen...

Dit kan beter veranderd worden in ‘met gevangenis worden gestraft’ enz. Is het onderwerp heel lang dan kan gerust het deelwoord vóór het onderwerp komen: dus ‘met gevangenis worden gestraft zij die langer dan een jaar, ondanks herhaalde aanmaningen, geweigerd hebben enz.’.

[Nummer 9]

Congres over het taalgebruik in de pers, reclame en radio

Het is nu weer bijna drie jaar geleden dat Onze Taal in de openbaarheid trad met een Taalcongres in Amsterdam. Sindsdien is het werk van het Genootschap in grote mate uitgebreid en heeft een gezonde basis gekregen. Het bestuur acht nu de tijd gekomen om het streven van ons Genootschap wederom midden in de ‘openbare mening’ te plaatsen. Op

zaterdag 4 oktober a.s. zal in het Kurhaus te Scheveningen

een congres worden gehouden dat zich bezig zal houden met het thema:

het taalgebruik in de pers, reclame en radio.

Er wordt in ons land wel eens over een gezagscrisis inzake het taalgebruik gesproken. Klachten zijn, vooral in het bedrijfsleven en in het onderwijs, aan de orde van de dag. Vaak krijgen de pers, de reclame en de radio, die ‘het slechte voorbeeld’ zouden geven, de schuld.

Het spreekt vanzelf dat zo'n verwijt dikwijls lichtvaardig wordt geuit. Men staat tegenover het taalgebruik van anderen gauw met zijn kritiek klaar en is zich van de typische moeilijkheden in het vak van een ander veel te weinig bewust.

Gedurende de laatste jaren is het juiste gebruik van de moedertaal een onderwerp geweest van vele discussies en publikaties. Geen wonder. Meer mensen dan ooit moeten in hun dagelijkse beroep deelnemen aan een intensief mondeling en schriftelijk taalverkeer. Meer dan ooit is voor een doeltreffende communicatie een vaardig taalgebruik een vereiste.

In de snel naar eenheid groeiende wereld voelt reeds menigeen de versplintering in nationale talen als een last. U zult echter moeten toegeven dat onze eigen Nederlandse taal, in bouw en karakter onderscheiden van de haar omringende grote talen, voor onze beschaving een onschatbaar nationaal bezit vormt. Dit bezit is voortdurend aan verandering onderhevig. Juist als levende taal moet zij zich kunnen aanpassen aan de zich telkens wijzigende omstandigheden.

Bij de behandeling van de taal in de pers zullen ter sprake moeten komen: de kwestie van de vreemde woorden, de zg. onvertaalbaarheid van het Engels, de scheiding tussen gesproken en geschreven taal, de clichés, de lange zin, de voorlichting inzake spelling en andere taalkundige vragen. In het algemeen weten de Nederlanders niet veel van hun taal. Van een fierheid op de eigen taal zoals bijv. de Fransen die kennen, is bij ons geen sprake. Nu is het niet nodig dat er een soort ‘mijne-moedertaal-romantiek’ gaat bloeien, maar wat meer kennis en waardering is toch wenselijk. Nederlanders vinden hun taal nogal gauw minderwaardig ten opzichte van andere talen. Kan de pers door voorlichting en door een goed voorbeeld dit veranderen?

De taal in de reclame is wel zeer ondergeschikt aan het doel: omzetverhoging. De reclametaal moet aantrekkingskracht bezitten. De reclameschrijver moet grote vrijheid

bezitten in woordenkeuze, onophoudelijk moet hij nieuwe woorden scheppen, vooral expressieve woorden. Hij moet werken met superlatieven als extra-, hyper-; hij moet indrukwekkende woorden te voorschijn toveren; hij moet kunnen overbluffen. Maar hij mag daarbij zijn moedertaal niet mishandelen. Talloze malen glijdt hij naar het vreemde woord: het Engels met zijn vreemde spelling en klank heeft verkoopwaarde: teenager is een woord met glamour! Het woord moet lokken. De bioscoopreclame in het Engels, de schoonheidsartikelen in het Frans. Onze economische afhankelijkheid heeft ook taalkundige gevolgen: hoe kunnen wij ons aan die Engels-Amerikaanse woordenzuiging onttrekken? Het Nederlands heeft ook Latijnse, Griekse en Franse bestanddelen in zich opgenomen. Het heeft daarmee meer gewonnen dan verloren.

Al

mag de invloed van de reclametaal niet overdreven worden - vele woorden bestaan immers maar op papier en de zinsbouw blijft onbeschadigd - er is een groot gevaar: het gemak waarmee we Engels-Amerikaanse woorden opnemen, gewent de mensen aan een slordiger gebruik van de moedertaal: 'alles mag'. Onze eigen taal is in de grote wereld een blok aan het been: 'met Nederlands kom je niet zover'.

Over de radiotaal is in dit blad een half jaar geleden nog geschreven. Er is gepleit voor een goede woordenkeuze en zinsbouw, voor beschaafde uitspraak en vooral voor goed en prettig voorlezen. Wij geloven er beslist niet in dat 'de radio alles verknoeit'. Zo'n uitspraak is onwaardig. De radio heeft ook wat onze taal betreft een opvoedende en voorlichtende taak te vervullen. Zij moet ernaar streven het beste te geven en alles te weren wat juist de eenvoudige taalgebruiker die alles slikt en overneemt, op een verkeerd spoor kan brengen.

Dit zijn de onderwerpen van ons aanstaande congres. Wij willen de aandacht wijden aan de grote middelen van taalcommunicatie omdat deze zo'n verstrekkende invloed op het taalgebruik van ons volk uitoefenen.

In de ochtend wordt telkens een korte inleiding over het onderwerp gehouden, in de middagen zullen toehoorders en forumleden van gedachten wisselen over wat er in de ochtend beweerd is.

Wij nodigen de leden van ons Genootschap uit dit congres op de 4de oktober bij te wonen. Gaarne zouden wij op de hoogte gesteld worden van uw deelneming. Wilt u bijgaande kaart vóór 15 september invullen en ons toesturen? Wij rekenen dan op uw komst en zullen u geen aparte uitnodiging meer sturen.

Krantetaal en spreektaal

De invloed van de pers op het algemene taalgebruik kan niet gemakkelijk worden overschat. Persorganen vormen voor velen de enige leesstof die hun na hun schooljaren geregeld onder ogen komt. Het kan dus moeilijk anders zijn dan dat zij geregeld terugkerende journalistieke wendingen van taal en stijl overnemen, wanneer zij zich schriftelijk of mondeling uitdrukken. Maar ook degenen die evenzeer andere lectuur dan persorganen plegen te lezen, zijn toch sterk aan de invloed van het taalgebruik in krant en weekblad of tijdschrift onderworpen. Elk orgaan bereikt immers de lezers in een vaste opvolging van nummers en is een 'persoonlijkheid' die zich door een bepaalde stijl kenmerkt en die zich daardoor tegenover anderen laat gelden.

Zolang de pers hoofdzakelijk bestemd was voor de ontwikkelde groepen in de samenleving, weerspiegelde de schrijftaal van intellectuelen zich ook in krant en tijdschrift. Naarmate de pers echter steeds grotere groepen van de bevolking is gaan bestrijken en de menselijke kanten van het leven de aandacht van de redacties hebben gekregen, is bij journalisten de neiging ontstaan zich zo verstaanbaar mogelijk te maken door meer aansluiting te zoeken bij de spreektaal. Daaruit zijn zelfs regels voortgevloeid die een maximum aantal woorden per zin en een beperking van het gebruik van bijzinnen voorschrijven. Aldus is de taal in de pers gaandeweg een zekere tussenpositie tussen de overigens nog geldende schrijftaal en de spreektaal gaan innemen. Een dergelijke overbrugging van de afstand tussen schrijftaal en spreektaal is, ook voor het Nederlands, zeker geen ramp te achten. Te veel is onze schrijftaal

nog een ‘deftige’ taal die door de moderne mens voor mondeling gebruik wordt verworpen. Maar juist door deze afstand in stijl gaat er van een op zich zelf goed schriftelijk taalgebruik op het, in Nederland gemeenlijk nogal slordige, spreken weinig of geen verbeterende invloed uit. In zoverre kan de krantetaal, die immers dichter bij de spreektaal is komen te staan, ook voor de ontwikkeling van een juist mondeling taalgebruik van betekenis zijn.

De verantwoordelijkheid van de pers is met het oog hierop ook des te groter geworden. Om een gunstige invloed te kunnen uitoefenen zal de journalist, in zijn streven om zich zo eenvoudig en duidelijk mogelijk uit te drukken, de grondregels van onze taalleer streng in acht moeten nemen; hij zal het Nederlandse taaleigen geen geweld moeten aandoen; hij zal kennelijke insluipsels uit andere talen moeten vermijden. Aan de andere kant zal hij besef voor het levende in de taal moeten tonen en niet moeten verstarren in het vermijden van nieuwe, soms vernederlandste woorden en termen, nadat deze kennelijk zijn ingeburgerd (dit laatste is zo'n thans algemeen aanvaard woord!) Taalgevoel zal de journalist ook hier moeten leiden in het vinden van het juiste evenwicht tussen gebondenheid en vrijheid.

M. Rooy

Grepen uit de reclametaal

De reclametaal is slechts een deel van de reclameboodschap, andere delen daarvan zijn het beeld en de vorm. De zorg aan de vormgeving besteed, de kleurenkeuze en de opstelling van wat te koop wordt aangeboden zijn eveneens van belang. En de grafische facet niet in het minst.

De achtergrond van dit alles is de psychologie en de bedrijfseconomie.

Alles streeft er naar de aandacht van de aanstaande koper te trekken en zijn behoeften - en daarnaast zijn verlangens - te bevredigen. Het woord treedt daarbij op de voorgrond in pakkende slagzinnen, in advertenties en weloverwogen teksten.

Voor de economische ontwikkelingsgang van een gemeenschap is dit alles van veel betekenis. De welvaart van een volk berust op de goederenproductie, die brengt, wat nodig is of gewenst wordt. Zonder voldoende afzet verlamt deze produktie, de stuwkracht van de afzet levert de reclame, die daardoor voor de welvaart onmisbaar is. En zonder voldoende welvaart is algemene cultuur niet denkbaar. Zo vormt in de maatschappelijke kringloop de reclame een verre van onbelangrijke sector.

In de loop der eeuwen is de vorm waarin de reclame zich uit, sterk gewijzigd, ook wat de taal betreft. De marskramer bracht door mondelinge aanbeveling zijn

waar aan de man. Het moderne reclamebureau moet hiervoor heel andere middelen te baat nemen. Het grote verschil tussen beide heeft de economisch-historische ontwikkeling tot grondslag. Deze steunt op het steeds stijgende bevolkingsaccres en de sterk vermeerderende behoeften, waaraan nauwelijks grenzen zijn. Beide wekten een verhoogde arbeidsproduktiviteit, waarvan de mogelijkheid steunde op een steeds voortschrijdende praktische wetenschap. Deze schiep tevens een verkeer, dat de goederenstroom niet alleen versterkte, doch over de grenzen stuwde.

Door deze ontwikkeling kregen de reclameuitingen een geheel gewijzigd karakter, in het bijzonder de reclametaal. Daar de taal indruk moest maken op verschillende bevolkingsgroepen, werd ze een voorwerp van grote zorg. Nauwkeurige woordkeuze en taalschepping bleek nodig om te voldoen aan wat de reclame nastreeft.

Voor een klein land als Nederland, omringd door landen met wereldtalen zijn er bijzondere eisen. De exporterende bedrijven moeten zich van meer vreemde talen bedienen dan grote landen om rekening te houden met behoeften en wensen van buitenlandse kopers. Het Engels is hier niet zelden de beste voertaal. Het is dan ook niet te verwonderen, dat de invloed van het Engels op onze reclametaal zo sterk is. Deze invloed wordt nog versterkt door de navolging van wat de Amerikaanse reclame brengt. De Nederlandse reclameman leest ook geregeld wat in publikaties als *Printers' Ink* verschijnt. De navolging is zelfs zo sterk, dat van besmetting der Nederlandse reclametaal sprake is. Onnodig gebruikt men Engelse termen, ook daar, waar een Nederlands equivalent voor de hand ligt. Een zuivering van onze reclametaal is daarom nodig. Ze wordt ook reeds nagestreefd. De opleiding van de Stichting Reclame Onderwijs, die sedert 1956 haar cursus begon, kan hierop een gunstige invloed uitoefenen.

S. Elzinga

Schiet niet zo op ons, wij doen ons best

Toen ir. J.T. Duyvis, de voorzitter van het Genootschap Onze Taal enkele jaren geleden voor onze Hilversumse microfoon een warm en geestdriftig pleidooi hield voor het juiste gebruik der Nederlandse taal en ik bij zijn opname aanwezig was als producer (een functie, waarvoor we graag een Nederlandse term zouden willen hebben, ik denk wel eens aan 'loods'), toen heeft hij mij met succes overreed een groepsabonnement op Onze Taal te nemen. Sindsdien waaieren via mijn bureau maandelijks de afleveringen uit naar alle hoofden van dienst, omroepers en verslaggevers van de A.V.R.O. Ik weet dat zij ze nauwgezet en met vreugde lezen. In de eerste dagen van februari, toen het blad van die maand per interne post rondgezonden was, is er op vele wangen een blos verschenen bij het lezen van het hoofdartikel, getiteld 'Hilversum'. De redacteur zal het mij wel niet euvel duiden als ik medeel, dat die blos niet, zoals hij waarschijnlijk gehoopt had, een blos van schaamte was, maar een blos van verontwaardiging. Wij hebben toen schriftelijk en mondeling van gedachten gewisseld en het bleek mij dat hij het op prijs zou stellen, indien de stem van Hilversum ook gehoord zou worden op het congres van 4 oktober. Ik verheug mij op die dag een referaat te kunnen houden, dat voor een groot deel een oratio pro domo zal worden. Het thema zal zijn 'schiet niet zo op ons want wij doen ons best'. Ik zal met genoegen inhaken op de 10 punten uit het februarinummer, waarin ons werk gegispit wordt; door hun concrete formulering namelijk zal het

mogelijk zijn in open zonlicht en niet in een mist van vaagheden met elkaar te discussiëren. Natuurlijk bekruipt ons weleens het verlangen in onze spreekstudio's de uitspraak van Jacobus (III:2) 'Wie in zijn spreken niet struikelt, is een volmaakt man' aan de wand te hangen, natuurlijk ligt er weleens een bananenschil op ons pad en een enkele keer zelfs horen ook wij iemand met beklemd gemoed door een mijnenveld lopen, maar wij zijn ons er terdege van bewust, dat de radio een voorbeeld kan zijn voor de spraakmakende gemeente, wanneer zij de juiste wijze van zeggings in acht neemt. Daarvan wil ik graag op 4 oktober getuigen.

J.J. van Herpen

Forumdiscussie

Onze redacteur vergt het uiterste van mijn voorstellingsvermogen.

Het is zijn goed recht om vóór 25 augustus aan de voorzitter der forumdiscussie het woord te verlenen, als een der auguren van het aanstaande Taalcongres. Maar in summere kledij temidden van bloeiende oleanders en onzichtbaar kriegende kriekskes valt het denken aan een oktobermiddag te Scheveningen zwaar!

Toch, van de Côte d'Azur naar een forumdiscussie, il n'y a qu'un pas.

De Romeinse retoren hebben hier de vele forums betreden, waar nu de brokken der zuilen ter zitplaats strekken en de kapitelen naar ontelbare 'musées lapidaires' zijn verhuisd.

In het Kurhaus zal tijdens ons congres het Korinthische kapiteel zich nog in fierheid verheffen, al is de kwaliteit der zuilen er in de 19de eeuw niet op vooruitgegaan. In de arena der Kurhauszaal zullen 's morgens de gladiatoren van het woord het zwaard van hun tong voeren. Met behoedzaamheid heeft het bestuur van Onze Taal hun leeftijd zodanig gekozen, dat ambtshalve sneven omtrent het 25e jaar uitgesloten is. Ongezonde sensatie is de toeschouwers dus niet beschoren, doch zij zullen niettemin onder de ban geraken van de strijdlust, de behendigheid en de ervaring der kampvechters voor zuivere taal in pers, radio en reclame.

Dank zij de obolen van onze Tribuun voor Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, zal het volk zich aldus aan spelen kunnen vermeien en het brood zal in de lunchpauze niet ontbreken.

Maar ach, hoe zwaar zal de taal zijn van hem die in de namiddag de beraadslagingen moet leiden, in wat Onze Taal een 'forumdiscussie' noemt!

Een gedachtenwisseling op het forum?

Neen, de gladiatoren hebben het forum verlaten, zij

zetten de strijd voort op het hoger niveau van het podium, aangevuld in getal en kennis uit de honderden der koppige menigte, die door slinkse vragen en puntige gezegden hen zal aanvuren en wellicht verwarren. Het zal dan aan de voorzitter zijn, te zorgen dat de waardigheid der koele noorderlingen in goed Nederlands wordt bewaard, dat een schervengericht wordt voorkomen en de forumdiscussie in een forumscène ontaardt.

Opdat Onze Taal een nieuwe periode kan ingaan, gesterkt door degelijke discussies, die in zuivere taal hun weerklank zullen vinden, overal waar de reclame ons verlokt, de radio onze gesprekken doet verstommen en de pers ons het dagelijks brood van het weten verschaft.

Côte d'Azur, augustus 1958

W.F.J.M. Krul

Merit-rating (II)

Wij, Nederlanders, zijn nogal eens geneigd om eigen prestaties en eigen originaliteit te onderschatten (het omgekeerde is overigens evenzeer waar). Het gaat me echter wat ver als maar klakkeloos wordt aangenomen dat een bepaalde Nederlandse uitdrukking een 'vertaling' van een (liefst Amerikaans, doch in ieder geval) buitenlands begrip zou zijn. Prestatiebeloning is, naar ik meen, onafhankelijk van het Amerikaanse merit-rating ontstaan; eenvoudig omdat ook hier in Nederland de zelfstandige behoefte aan een woord bestond voor de talloze stelsels van beloning naar de mate waarin gepresteerd werd in tegenstelling tot de stelsels van beloning naar de ter beschikking gestelde tijd. Zo min als men kan zeggen dat 'klerenhanger' een vertaling zou zijn van 'clothes hanger', zomin mag men prestatiebeloning een (gezochte of bedachte) vertaling noemen.

Men spreekt van een 'stelsel van prestatiebeloning' zowel als van een 'prestatieloonstelsel'. In het eerste geval heb ik nimmer prestatieloon gehoord, in het tweede nimmer de lange vorm.

De 'angstwekkende groei' van het aantal Amerikaanse woorden in de bedrijfsorganisatie is, lijkt mij, alleen te verklaren uit de uitgebreide Amerikaanse literatuur op dit gebied, die hier intensief wordt gelezen. Voor de meeste begrippen bestaan reeds lang Nederlandse equivalenten, zij het veelal met een wat ander accent, omdat de Amerikanen nu eenmaal een andere aanpak hebben (marketing = marktanalyse of commerciële functie of de verkoop; manager = bedrijfsleider of directeur; mental training = geestelijk voorbereiden; job = karwei of order of opdracht; stopwatch = klokje).

A.B.F.

Parlementaire taalverrijking

'Ik geloof, dat de geachte bewindsman de vorige keer een beetje g e d e r o u t e e r d was toen hij zei: als men het over de normale herziening heeft, bedoelt men die van buiten het verdrag.' (Hand. Tweede Kamer. Dl. I. Zitting '57-'58, pag. 1090, 2e kolom)

Het door de geachte afgevaardigde tot Nederlands gemaakte Franse werkwoord 'dérouter' is een gevaarlijk woord.

Wij kennen in het Nederlands wel ‘déroute’, dat vlucht, nederlaag, ook koersdaling betekent. Maar derouteren heeft er niets mee te maken. Het is een vinding van de geachte afgevaardigde. Vermoedelijk dacht hij, dat het van de route afraken betekent; en dan: verdwalen, uit het rechte spoor raken. Op z'n Nederlands: in de war. Maar dat is op de klank af vernederlandsen. Dérouter = rompre les mesures; troubler.

Het zou nauwelijks vriendelijk geweest zijn te veronderstellen, dat de geachte bewindsman een beetje getroubleerd was. Daarom is derouteren een gevaarlijk woord. De geachte afgevaardigde had beter de volkstaal kunnen spreken en zeggen: een beetje in de war. Men zegt het immers ook van licht getroubleerde mensen, maar het klinkt vriendelijker.

‘Ik zeg dit niet speciaal aan het adres van de Nederlandse Regering. Die willen we dit niet i n r u b b e n.’ (Hand. Tweede Kamer, t.a.p., pag. 1092, 2e kolom)

Iemand heeft de parlementaire taal al eens verrijkt met het Nederlandse woord ‘checken’, de geachte afgevaardigde voegde er ‘inrubben’ aan toe.

Don't rub it in, zegt de Engelsman, wanneer hij doorgezaagd wordt over een vergissing of fout. De lijst is voor uitbreiding vatbaar. Wat zou men zeggen van: we willen niet krijgen over gemorste melk? Of: ik heb in m'n mouw gelaafd? Of: ik dipte maar even in de M.v.A. of ik wist al hoe laat het was. En: pas op, ketsj maar geen kou.

(uit ‘Vrijheid en Democratie’, 28 juni 1958 nr. 499)

Congres van het genootschap Onze Taal zaterdag 4 oktober 1958 / Kurhaus / Scheveningen

Programma

10.30

Opening door de voorzitter ir. J.T. Duyvis.

10.45-11.15

Jan van Herpen, hoofd afdeling Gesproken Woord A.V.R.O.: HET TAALGEBRUIK
IN DE RADIO

11.20-11.50

Dr. S. Elzinga, directeur Stichting Reclameonderwijs: HET TAALGEBRUIK IN
DE RECLAME

11.55-12.25

Godfried Bomans:

HET TAALGEBRUIK IN DE PERS

12.25-14.00

Pauze - Koffietafel

14.00-15.30

FORUMDISCUSSIE

voorzitter: Prof. W.F.J.M. Krul

leden: Godfried Bomans,

Mr. Jan Derks,

Jan van Herpen,

Ary van Nierop,

Prof. dr. mr. M. Rooy

[Nummer 10]

Weer verder!

Het congres ligt achter de rug. Bijna achthonderd mensen uit alle streken van ons land en van zeer uiteenlopende beroepen hebben eraan deelgenomen. Het was in zijn geheel volkomen geslaagd. De sprekers waren, ieder op hun eigen manier, boeiend; de discussie was levendig en het ironische gevoel voor de betrekkelijkheid aller dingen, ook die van de taal, overstemde de zwaarwichtigheid waaraan congressen die zich op ‘problemen’ werpen, zo vaak lijden. Natuurlijk bezitten wij voldoende objectiviteit om ook de zwakke plekken te kunnen onderscheiden, maar het feit alleen al dat zo'n groot aantal gekomen was, bewijst dat het onderwerp heeft aangeslagen. De gedachtenwisseling over het juiste taalgebruik op gang te brengen, te verdiepen en te verlevendigen, is ons doel geweest en dat doel is bereikt.

Wij zijn de eersten om toe te geven dat er een groot gevaar schuilt achter ons streven naar taalverbetering, nl. verstarring, betweterigheid, hatelijke kritiek op hoe anderen het zeggen zonder daar zelf iets beters tegenover te kunnen stellen. Wie gebogen blijft over zijn woordenboek en spraakkunst en zijn stijlboekje met de rijtjes ‘niet zus maar zo’, wordt een eenzellige vitter en vervreemdt zich van de maatschappij. Het grote voordeel van een genootschap als het onze is juist dat het samengesteld is uit mensen van zo uiteenlopende beroepen, mensen die ieder in hun eigen vak of bedrijf een verzorgd taalgebruik wensen en dit niet zozeer om der wille van de taal als wel om der wille van de zaak die zij dienen en het publiek dat zij beogen te bereiken.

Ook in dat opzicht is het congres een succes geweest. Het heeft ons geplaatst tegenover de vertegenwoordigers van de radio, de reclame en de pers, voor wie het taalgebruik geen thema is voor een min of meer aardig tijdverdrijf, maar voor wie het de kern van hun beroepsuitoefening betekent.

Hoeveel kritiek wij ook op hen mogen hebben, in de overtuiging dat wij daarmee onze taalcultuur bevorderen, wij weten uit eigen ervaring dat velen van hen oprecht ernaar streven onze taal geen geweld aan te doen. Hun moeilijkheden daarbij zijn talloos en zij moeten vele vooroordelen overwinnen. Het ligt daarom eerder op onze weg hen in hun werk bij te staan en hun, waar dat maar mogelijk is, raad te geven, dan ons in wellust te storten op een mateloze kritiek.

Het is in de laatste jaren ons steeds duidelijker geworden dat ons werk alleen vruchtbaar kan zijn wanneer het bekendheid gaat krijgen in zo verschillend mogelijke lagen van ons volk. Wij geloven niet dat wij het moeten hebben van wat men zo vaagweg ‘het grote publiek’ noemt. Meer gebaat zijn wij erbij als wij belangstelling verwerven van alle beroepen waarin men intensief deelneemt aan het openbare mondelinge en schriftelijke taalgebruik. Wanneer deze beroepen op de een of andere manier bij ons ‘vertegenwoordigd’ zijn, kunnen wij er zeker van zijn alle voor ons werk nodige inlichtingen te zullen krijgen. Honderden vragen over taalmoeilijkheden

worden ons jaarlijks gesteld. Wij proberen ze allemaal op te lossen maar wij kunnen dat slechts als wij dichtbij het

werkelijke leven van de taal blijven. De theorie van de woordenboeken, spraakkunsten en voorschriftenrijtjes blijkt telkenmale ten achter te zijn bij de praktijk van het taalgebruik.

In de gedachtenwisseling is terloops de opmerking gemaakt dat er in Nederland een kleine commissie zou moeten zijn die snel en met gezag kan beslissen in taalmoeilijkheden. Deze zou o.a. ook moeten beslissen over eventuele vertalingen van vreemde woorden, uitspraakgeschillen moeten beslechten en spellingkwesties moeten oplossen. Welnu, zo'n wondercommissie kan niet in het leven geroepen worden. Waar halen we de alwetende waardigheidsbekleders vandaan die op alle vragen antwoord kunnen geven? Wie zal die taalgezagvoerders bezoldigen? Welke middelen zullen ze bezitten om overtredingen te bestraffen?

Maar toch, maar toch... De opmerking was voor ons des te belangrijker omdat zij raakt aan een idee, een gedachte die wij sinds jaren koesteren.

Wij zien in het verre of nabije verschiet de oprichting van een t a a l c e n t r a l e waarin op deskundige wijze naar de oplossing van allerlei moeilijkheden in het taalgebruik van de techniek, de handel, de radio, enz. gezocht wordt. Dat lichaam moet zeker op enigerlei wijze met gezag bekleed worden. Men mag het zich niet voorstellen als een groep van vier, vijf, zes taalgeleerden die, verschanst in een fort van boeken, de zuiverheid van het Nederlands verdedigen. Deze centrale zal adviezen moeten geven, zal voortdurend besprekingen moeten voeren met de mensen uit de praktijk van het taalgebruik; zij zal duizend-en-een verbindingen moeten hebben met de duizend-en-een delen en deeltjes waaruit onze taalgemeenschap bestaat.

Zo'n commissie valt niet uit de lucht, ze kan bij K.B. in een fraai vertrek geplaatst worden met secretaresse, telefoon en schrijfmachine, maar daarmee is zij nog geen middenpunt. Na de eerste vraaggesprekken in krant of zelfs voor de televisie zou het nieuwtje er gauw af zijn en... alles zou bij het oude blijven. Eerst moet de belangstelling gewekt worden. Ons Genootschap heeft nu enige ervaring in het leiding geven aan het werk van de taalverbetering. Niemand zal het ons kwalijk nemen dat wij een klein beetje trots zijn op het feit dat de oplage van ons maandblad naar de tienduizend gaat en dat wij er, vooral in de laatste jaren, in geslaagd zijn de gedachtenwisseling over het juiste taalgebruik op gang te brengen, te verdiepen en te verlevendigen. We moeten weer verder. Op een Nederlands sprekende bevolking van zeventien miljoen mensen is ons aantal nog veel te gering. Nog zijn er beroepen genoeg die eigenlijk geheel buiten ons bereik liggen. Moge het door ons aller inspanning zo ver komen dat ook zij van ons horen en wij van hen! Het congres van oktober heeft ons in de overtuiging gesterkt dat het mogelijk is.

De krant over vier oktober

Nieuwe Tilburgse Crt.: Fiets is het laatste Nederlandse woord dat werd uitgevonden. Daarna werd niets meer gepresteerd. □ Zwolse Crt.: Het organiserende genootschap Onze Taal is een van de sympathiekste instellingen van ons land. Wie zijn maandblad

kent, weet dat het niet houdt van dóórdraven maar vaak zeer humoristisch probeert kleine en grote taalproblemen tot een oplossing te brengen. □ Prov. Zeeuwse Crt.: Alle journalisten in Nederland hebben in hun hart een warm plekje voor hun moedertaal. Ook al zondigen ze soms tegen het goede taalgebruik en ook al vervallen ze graag tot gemeenplaatsen, toch dragen ze op een enkele dag méér bij tot een goed gebruik van de Nederlandse taal dan het genootschap Onze Taal in een heel jaar (Red. Een mooie zin, maar met een nare denkfout). □ Maas- en Roerbode: In deze tijd van eenwording en samenwerking, is het enige dat de volkeren nog van elkaar onderscheidt, hun eigen taal. □ Graafschap Bode: Wij gingen dan ook huiswaarts in de moedige zekerheid dat er in vele geleidingen van ons volk oprecht wordt gestreefd naar een verantwoord en zuiver taalgebruik. □ Asser Crt.: Men spant zijn verwachtingen stellig te hoog als men aanneemt dat radio, reclame en pers na het congres onberispelijk Nederlands zullen gaan gebruiken. □ IJmuider Crt.: Inhakende op het idee van Godfried Bomans om taalcieters in te stellen, pleitte hij voor het vormen van een groep die het genadeloos hekelen van taalmisbruik zou moeten bevorderen. □ Haags Dagblad: Vraag: Waarom is de intonatie, de zinsmelodie van de ANP-nieuwslezers zo vlak? Bomans: Een staaltje van beroepsdeformatie. De omroeper is neutraal en mag zichzelf niet betrekken in de verschrikkelijke dingen die hij moet mededelen. Van Herpen: Volkomen juist. Anders is het met de gewone omroepers. Een omroeper die Doris Day aankondigt, mag bij ons aan Doris Day denken. □ Noordhollandsche Crt.: Het is jammer dat wij met onze Nederlandse taalschat dikwijls zo slordig omgaan. □ De Volkskrant: Spraakverwarring en hiaten op taalcongres. □ Het Parool: Wij praten voortdurend op de hurken en leven in een voortdurende angst ons aan te stellen. □ Het Vaderland: Spr. memoreerde daarbij de Zuid-afrikaanse vondst 'breinenstrijd' voor de zo in zwang gekomen quizz, terwijl later in ander verband nog aan het licht kwam dat de Afrikaanders voor 'pin-up girl' een inderdaad niet onsuggestief synoniem hadden gecreëerd in 'prikkelpop'! □ Twentsche Crt.: Wanneer radio, reclame en pers tekort schieten in eerbied voor de Nederlandse taal, vindt zulks zijn oorzaak in de zeer bijzondere omstandigheden waaronder deze instrumenten in dienst van de voorlichting moeten werken. □ Leeuwarder Crt.: Het congres heeft wellicht het voordeel opgeleverd dat velen uit de wereld van de publiciteit tot nadenken gebracht zijn. □ Delftsche Crt.: Zo hing het congres tussen twee dingen: enerzijds het verlangen om het taalgebruik op populaire wijze ter discussie te brengen, anderzijds de zucht om toch een beetje wetenschappelijk te doen. □ Eindhovens Dagblad: Onze Taal heeft ons weer eens de noodzaak van zorgvuldig taalgebruik ingescherpt. □ De Maasbode: Bomans die een lofzang op de mogelijkheden van onze taal hield, gebruikte zeer bedachtzaam woorden als *trouvaille*, *satisfactie*, *discrepantie*. □ De Tijd: Men make zich over het Nederlands niet te veel zorgen, het geeft aanleiding tot veel hilariteit. □ Het Binnenhof: Het was erg jammer, dat Mr. Jan Derks bijzonder vaag reageerde op een vraag over de reclamewoorden in de reclame, want deze vraag werd gesteld door een der weinige jongeren die zich voor de microfoon waagden, namelijk een gymnasiast. □ Algemeen Handelsblad: Het congres was ongetwijfeld geslaagd omdat er wel werd gepleit voor verzorgd Nederlands, maar niet voor uitbanning van al wat vreemd is. □ N.R.C.: Het staat vast dat deze dag voor vele taalgebruikers bij de communicatiemiddelen niet alleen een genoeg was, maar ook een aansporing om bij hun 'spel me het Nederlands', zoals Bomans het uitdrukte, zich zo goed mogelijk aan de regels te houden. Voor Onze Taal was dit congres een groot succes. □ En nog veel meer kranten. Wij weten nu hoe een uitgever de flapcover van een boek

samenstelt. Onze oprechte dank aan alle journalisten die ons hebben doen blozen
van

trots. Eveneens aan de paar die ons ootmoed hebben bijgebracht. Vooral die van De Tijd. Hij krijgt de volgende keer een uitnodiging om een spreekbeurt te vervullen, want het is inderdaad ongepast op een taalcongres aanleiding te geven tot vrolijkheid.

Pleidooi

(J.V.) Ik wil een pleidooi houden voor het gebruik van ‘om te’ waar het in alle taalzuiverende stijlboekjes verboden wordt. Ik heb niet de tijd en de lust om het uit te zoeken maar ik vermoed dat deze regel stamt uit een periode dat de taalmeesters in diepe bewondering voor het Duits gebogen lagen. In een zinnetje als ‘het is zo naar om dat te horen’, komt in die taal nooit ‘om te’ voor. Wel, daar ik al mijn landgenoten zo hoor spreken - ik weiger om dat te doen, het is nuttig om hem te schrijven, het kan geen kwaad om thuis te blijven. - zie ik niet in waarom deze zinswending zo onverzorgd is. Ik moet toegeven dat geschreven teksten haar pijnlijk nauwkeurig proberen te omzeilen, maar er zijn nog genoeg gevallen dat de schrijver - ondanks een tientallen jaren durende terreur tegen ‘om te’ - zijn natuurlijke taalgebruik volgt. Mij lijkt dat aardig verbindende ‘om te’ juist een van die spraakkunstige kneepjes die ons op een eerbiedige afstand van het Duits houden. Ik hou van zuiver taalgebruik en ik geloof dat ik daar wat voor over heb, maar het gaat toch niet aan om ons te plagen met een regel die alleen ervoor geschapen schijnt om scholieren een extra rode streep in hun opstellen te bezorgen. Bijzonder stuitend vind ik het wanneer iemand ‘om’ weglaat na een zelfstandig naamwoord: de mogelijkheid deze avond bij te wonen, met het doel het boek te lezen, het voordeel een zo goed mogelijke plaats te krijgen. Dit is niet alleen stijf, vormelijk, hortend en lachwekkend, maar ook on-Nederlands. Mijns inziens dan.

(Red.) Als een jong taalkundige een proefschrift wil schrijven over ‘om te’, moet hij de oude jaargangen van ons blad doorbladeren: hij zal er stof ter overdenking vinden. Nergens echter een pleidooi als het bovenstaande. Eerlijk gezegd, vinden wij de kwestie niet zo belangrijk. Wij moeten u beslist gelijk geven als u zegt dat uw landgenoten de wending herhaaldelijk gebruiken. Wij moeten erkennen dat weglating achter zelfstandige naamwoorden stijf aandoet. Wij zien evenmin als u in waarom ‘het is naar om dat te horen’ onverzorgd Nederlands zou zijn.

Als het waar is dat de regel onder Duitse invloed is opgesteld en als dit ‘om te’ niet zomaar een gril van de laatste jaren is maar een onvervreemdbaar onderdeel van de Nederlandse zinsbouw, vinden wij met u dat deze regel plagerij is. Een kundig Neerlandicus als prof. dr. G.S. Overdiep geeft in zijn *Stilistische Grammatica* (1937) aan dat we ‘om te’ niet mogen reserveren voor doelaanduiding als bijv. hij ging naar huis om te eten. De verbinding heeft vanouds veel meer schakeringen in betekenis.

Het tiende deel van het grote WNT (uitgegeven in 1893!) waarschuwt echter tegen ‘om te’ dat geen doel aanduidt: ‘... behoort men om als een overbodig en slepend toevoegsel in goeden stijl te vermijden’. Men kan naast deze goedbedoelde raad een vraagteken zetten vooral als men in hetzelfde werk leest dat het gebruik van ‘om te’ in de 18e en 19e eeuw heel gewoon is: ‘... vrij algemeen en niet alleen bij schrijvers van minderen rang, of die opzettelijk de alledaagsche spreektaal bezigden’. Dit

vraagteken zetten we niet in moderne eigenwijsheid, maar omdat het WNT het beruchte ‘om te’ wèl goedkeurt als het daaropvolgende ‘te ver van het woord waarvan het afhangt, zou afraken’. Dus ‘het staat niet in mijne macht u te helpen’ (géén om te) en ‘het staat niet in mijne macht o m u in dit bijzondere geval, nu gij enz. enz. enz. zóó te helpen als ik wel zou wenschen’ (wèl om te).

Dit nu vinden wij onpraktisch. Als ‘om te’ in het ene geval on-Nederlands is, kan het in het andere geval niet plotseling Nederlands worden omdat er, door een slechte stilist overigens, tussen ‘om’ en ‘te’ een stuk of twintig woorden worden geplaatst. Een behandeling van ‘om te’ achter zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden zou nog een paar kolommen vergen. Wij beginnen daar voorlopig niet aan. Alleen het volgende. Houdt u zich strikt aan de doelaanduiding (dat brengt bij verscheidene woorden veel gefilosofeer met zich mee!), dan is ‘de wens o m op tijd te zijn’ wel goed en ‘de angst o m te laat te komen’ niet goed. Dit wordt ingewikkeld en benauwend. Geen mens waagt het om nog een pen op papier te zetten.

Onzes inziens dan.

Want

Een constructie die de laatste tijd meer veld wint, is de verbinding met ‘want’ zonder dat achter dit woord een zin volgt, bijv. ‘hij is arm want zonder werk’. Sommigen zien hierin een ongeoorloofde samentrekking. Het is maar de vraag of hier werkelijk iets ‘samengetrokken’ is. Het woord behoort tot de zg. nevenschikkende voegwoorden. Bij ‘en’, ‘maar’ en ‘of’ is de plaatsing tussen twee zindsdelen heel gewoon:

de arme en zieke man,
de rijke maar ongelukkige man.

Het redenaanduidende ‘want’ beperkt zich meestal tot een verbinding van zinnen: hij is ongelukkig want hij is ziek. Nu vindt men inderdaad wel eens in geschreven teksten: de ongelukkige want zieke man. Het doet wat gekunsteld aan. Voorzover we weten, is het in de tijd van de Beweging van Tachtig opgekomen. Dichters en prozaïsten uit die tijd zochten krampachtig naar aparte taalvormen en zinswendingen. Bomans heeft dit de ramp van Tachtig genoemd. Hoe dan ook, de constructie is gekunsteld, maar er is geen reden haar af te keuren. Het bijwoord ‘immers’ vindt men in een soortgelijke positie: hij heeft vertrouwelijke, immers van de minister verkregen inlichtingen gelezen.

Njoejook

Het is bekend, dat Fransen, Engelsen en Duitsers en, naar ik meen, ook hun radiosprekers voor hèn vreemde namen op hun wijze plegen uit te spreken. Voor de Fransen heet de Duitse bondskanselier: Adenauèr enz. Nu schijnt er mij niets op tegen, dat daar onze intellectuelen het Frans, Duits en Engels meestal min of meer beheersen, onze radioberichtgevers de eigennamen in die talen niet op de inheemse, doch op de uitheemse manier uitspreken. Dat ligt voor de hand. Zij steken door onze talenkennis die anderen daarmee de loef af. Onze eigengevooidsheid komt pas aan het woord bij geografische namen, waarvoor onze taal eigen vormen bezit, als Parijs, Wenen, Aken enz.

Te ver gaan sommige radiosprekers in hun aanpassing of aanleuning aan vreemde talen naar mijn mening, wanneer zij systematisch goed-vaderlandse namen van naar andere landen geëmigreerde families op de manier van het emigratieland gaan uitspreken. Zo kan men dan horen: Roesevelt Vèndenberg. Dat klinkt m.i. allerbelachelijkst uit een Hollandse mond! Neen, dan bewonder ik veel meer iemand als Bernard Person, die nu al jaren lang in de Amerikaanse sfeer leeft en nog heel gezellig spreekt van Nieuw-jork (en niet van njoe-jook), Virginia, Alabama en Chicago, alles op z'n Hollands, alsof hij het nog nooit anders gehoord had. Dit laatste nu is van niemand te eisen. Doch oorspronkelijk Nederlandse namen a.u.b. op z'n Nederlands, heren! Dat is m.i. een redelijke eis.

Dr. J.M. Jalink

Onzin

De volgende zin is een staal kanselarijstijl, weergaloos fraai: 'Betrokkene ware een geneeskundig onderzoek te doen ondergaan'. Mooi ontleedvoer. Wat voor naamval heeft 'betrokkene'?

Het dove publiek

(uit 'Nederlands Fabrikaat' okt. 1958)

Zó snel volgen allerlei nieuwigheden elkaar op, zó ingewikkeld is dikwijls de problematiek van allerlei zaken welke iedere Nederlander aangaan, dat het publiek het zonder goede voorlichting van deskundigen niet kan stellen. Maar die deskundigen en de spreekbuizen van Nederlandse bedrijfsleven (zelfs ook die der overheid) tonen meer en meer de neiging zich te bedienen van een code, waarvan de betekenis in niet meer dan beperkte kring bekend is. Het overgrote deel van het Nederlandse publiek is doof voor preselection, visualselling en informative labelling en ongevoelig voor een advertentie met een kopregel als 'curled look steals the show'. Het Nederlandse bedrijfsleven moest wijzer wezen en beseffen dat aanbevelingen en raadgevingen slechts zin hebben, als zij verstrekt worden in de eigen, levendige moedertaal. Als de behoefte om het hier op z'n Amerikaans te doen, niettemin onbedwingbaar is, laten we de Amerikanen dan volgen in hun kunst om moeilijke dingen gemakkelijk te zeggen in een kernachtige, originele en in elk geval voor iedereen begrijpelijke taal.

(Red.) Wij lopen het gevaar vervelend te worden, daarom hebben we maar eens iets uit een industrietijdschrift genomen. Leest u wel eens die romantische advertenties waarin onze vrouwelijke landgenoten naar de textielwinkel worden opgezweept? IT COSTS SO LITTLE TO LOOK LOVELY...

Overhalen

(W.L.) ‘Overhalen’ is niet ‘reviseren’. Terecht brandmerkt u het als het Engelse ‘to overhaul’. In het Nederlands wordt het alleen gebruikt in de zeilvaart. Als de zeilen pas gezet zijn, gaan er een paar mannetjes naar boven, om de gordings te overhalen: het doorhalen van de gordings, zodat deze los van het zeil hangen en niet in het zeil snijden.

Nederlands please!

Een paar weken geleden werd er een bijzondere, aardige wedstrijd georganiseerd tussen auto's die zo'n jaar of vijftig oud zijn. Het woord voor deze nu wonderlijk aandoende mechanisch voortbewogen rijtuigen schijnt te zijn... *veteran cars!* Wij hebben echter niemand op het terrein in Zandvoort dat woord horen zeggen, het stond wel in de gedrukte verhaaltjes. Weet u wat wij telkens van het publiek hoorden? Heel gewoon: *ouwe brik!* Waarom dit schone woord niet in het brein van de officiële lieden is opgekomen, begrijpt ieder die zich wel eens met dit soort zaken heeft beziggehouden. We hebben nog tientallen van die woorden op onze schrijftafel ‘liggen’. Wie helpt ons aan een kernachtig woord voor de volgende drie?

no-iron

follow-up (klantenbinding?)

bachelor flat

Gedefungeerd

(J.C.M.K.) Wist u dat de bedrijfspensioenfondsen ook bijdragen aan (of tot) de taalverrijking?

Zo schrijft het Pensioenfonds voor het Notariaat mij, zorg te dragen voor *gedefundeerde* notarissen waarmee dan blijkens een toelichting de niet meer fungerende notarissen worden bedoeld. Het denkbeeld opent m.i. verrassende vergezichten. Ik zie daar de gedeadviseerde leden, die niet langer adviseren, de gedeconsulteerde artsen, die men niet meer kan of mag consulteren, de gedebeheerde vennoten aan wie men het beheer over de zaak heeft moeten ontnemen, en de gebetaalde logés, die als paying guest begonnen, maar dit niet konden volhouden.

[Nummer 11/12]

Onze Taal in de openbaarheid

Tallose verzoeken zijn bij ons, gedurende de afgelopen weken, binnengekomen om de tekst van de voordrachten op ons congres in oktober uit te geven. Wij hebben gemeend aan deze verzoeken te moeten voldoen. U vindt in dit dubbel nummer de tekst van de voordracht van Jan van Herpen, Dr. S. Elzinga en Godfried Bomans. Het gewone werk van ons Genootschap, voorzover dit in ons blad tot uiting komt, wordt daardoor opgeschoven tot het begin van het nieuwe jaar, maar wij geloven dat het tijdverlies, door dit uitstel ontstaan, weer wordt goedge maakt door de inhoud van de voordrachten.

Jan van Herpen bestrijdt punt voor punt ons artikel van februari waarin wij onze bezwaren tegen de radiotaal uiteengezet hadden. Wij moeten op sommige plaatsen onze lust bedwingen om hem weer tegen te spreken, van de andere kant echter zijn wij erover verheugd dat we in hem zulk een warm voorstander voor het goede gebruik van onze taal in de radio gevonden hebben. Dr. Elzinga ziet zich voor een breed terrein geplaatst dat in een voordracht van een half uur niet geheel te bestrijden is. Hij doet enige grepen uit de reclametaal. Bemoedigend is het te horen dat bij de opleiding van reclamedeskundigen veel aandacht besteed wordt aan het Nederlands. Godfried Bomans zorgt voor de ontspanning. Toch doet men er verkeerd aan zijn woorden alléén maar luchtige scherts te noemen. Hij pakt ons door zijn boeiende verhaal over het ‘wonder’ van de taal. Zijn verklaring van de kloof tussen spreek- en schrijftaal is o.i. betwistbaar. De bekende boutade over de stijl in de schoolboekjes is niet alleen de moeite van het horen maar ook van het lezen waard.

Wij hebben eraan gedacht ook de gedachtenwisseling van de middag letterlijk op te nemen. Het bleek onmogelijk dit te doen. Niet alleen is de tekst zeer uitgebreid (zeventig getikte bladzijden), maar ook valt in het gedrukte woord ineens alle spontaniteit, vechtlust, humor en levendigheid weg. U zoudt geen betere demonstratie kunnen krijgen van het verschil tussen spreek- en schrijftaal indien wij u alle op de middag gesproken woorden en zinnen zouden aanbieden, nauwkeurig zoals ze via de bandrecorder (linschrijver..) bewaard zijn gebleven. Spreken en schrijven zijn nu eenmaal anders geaarde bezigheden. ‘Bijschaven’ tot schrijftaal is voor deze soort gedachtenwisselingen dodelijk.

Verdediging tegen ‘Onze Taal’

Alle hoofden van dienst en alle omroepers van mijn omroepvereniging ontvangen maandelijks het blad ‘Onze Taal’. Zij lezen het nauwgezet en met vreugde. Toen evenwel in de eerste dagen van februari van dit jaar de 25 exemplaren van het februarinummer in boodschappenveloppen via mijn bureau uitgewaaierd waren is er op vele wangen een blos verschenen bij het lezen van het hoofdartikel, getiteld ‘Hilversum’. De redacteur zal het mij niet euvel duiden als ik meedeel dat die blos niet, zoals hij waarschijnlijk gehoopt had, een blos van schaamte was, maar een blos van verontwaardiging. En daarom verheugt het mij vandaag een verdediging van eigen standje, uiteraard voornamelijk dat van de A.V.R.O. te kunnen houden.

Ik heb het makkelijk. Het bewuste artikel bevat meer dan tien onverhulde bezwaren tegen ons in Hilversum en daarop kan ik stuk voor stuk ingaan, hetgeen als voordeel oplevert, dat u althans ten aanzien van de radio niet in een mist van vaagheden rond hoeft te wandelen.

Opmerking nummer 1:

‘Nieuwsdienst’. ‘Zou er niet op een of andere manier samenwerking kunnen komen met Brussel, opdat woordenkeus en zinsbouw ongeveer gelijk worden?’

Daar begrijp ik niets van. Waarom zou dat moeten? Is men ontevreden over de Nieuwsdienst in Hilversum? Moet er een scheutje Zuidnederlands bij ons bij en een paar cc Noordnederlands bij de berichten van Brussel? Kunnen beide stations hun eigen karakter niet bewaren? Trouwens, ligt dat karakter dan zo uiteen? Ik heb eens een steekproef genomen door naar het nieuws van Brussel Vlaams te luisteren op 25 juli. Ik ging daarbij uit van de vraag: welke verschillen merk ik op met Nederland? Welnu, het waren er heel weinig, afgezien van de wijze van voorlezen. Wat mij opviel, was:

1. dat Ukkel een **weerkundig** instituut heeft en De Bilt een meteorologisch;
2. dat men zei, dat iets ‘het **voorwerp** van een studie uitmaakt’, waar wij zeggen ‘onderwerp’;
3. dat men steeds sprak van **de heer** Chroestsjof, een wellevendheid die wij nalaten;
4. dat het verleden deelwoord van ‘overtuigen’ niet ‘overtuigd’, maar ‘overtuigen’ was;
5. dat men van protestbetogingen zei, dat ze ‘ingericht’ werden;
6. dat men sprak van ‘langsheen de Marokkaanse grens’;
7. dat een staat de eerste **verjaring** vierde van het uitroepen der republiek;
8. dat men van de Russische minister van **landsverdediging** sprak;
9. dat men sprak van de **konigin**.

Nog niet tevreden, heb ik op 29 september andermaal geluisterd. Toen viel mij op:

1. dat Ukkel regen verwachtte **vanaf** het westen;
2. dat in Frankrijk binnenkort een nieuwe president zal worden **aangeduid**;
3. dat aanslagen gepleegd zijn **tegen** een benzinedepot;
4. dat de Unesco dit jaar **uitzonderlijk** in Brussel bijeenkomt vanwege de Expo;

5. dat tweemaal ‘**bekomen**’ voor ‘krijgen’ gebruikt werd;
6. dat bij Quemoy jonken werden **gekelderd**.

Wat nu, zo vraag ik ‘Onze Taal’, wat nu wilt u van deze afwijkingen overnemen?
En wat wilt u eventueel Brussel uit de Hilversumse berichtenkoker aanbieden?

Opmerking nummer 1a:

‘De beruchte spellingsuitspraak moet bestreden worden: die van lang-zaam, met zes, in plaats van langzaam, met ses’.

Natuurlijk. ‘Onze Taal’ heeft gelijk. Of de spellingsuitspraak zo vaak voorkomt als de redacteur voorgeeft betwijfel ik, maar natuurlijk heeft hij gelijk als hij ons oproept ten strijde te trekken tegen het onkruid in de taaltuin. Maar wij hebben de rode vlag voortdurend aan de mast omdat enkele jaren geleden een deskundige voor een gehoor van nieuwslezers, omroepers en verslaggevers over dat verschijnsel van de assimilatie een college gehouden heeft.

Opmerking nummer 2:

‘De tekst van vele hoorspelen is te boekurig’. Hoewel die constatering naar mijn mening veel te generaliserend gesteld is, zullen wij ons eraan storen. Maar geloof me: het euvel ondervindt een felle bestrijding door onze dramaturgen en regisseurs. U zoudt versteld staan wanneer u het verschil zoudt zien tussen de tekst van een hoorspel zoals het bij ons binnenkomt en de tekst van het stuk zoals het tenslotte uitgezonden wordt. Dan is de zin: ‘Inspecteur, u vindt het toch wel goed, dat mijn vrouw zich thans te ruste begeeft’ wel veranderd.

Opmerking nummer 3:

‘Zou het heus niet mogelijk zijn dat buitenlandse muziektitels in het Nederlands gegeven worden?’

Laat ik u meedelen, dat wij dagelijks met dat probleem zitten. Er is geen algemene regel voor te bedenken. Het is vruchteloos om zonder uitzondering te bepalen: wij vertalen alle titels, want dat houdt je zonder schaterlach niet vol, het is even vruchteloos om zonder uitzondering voor te schrijven: wij laten alle titels onvertaald, want ook dan is de glimlach niet van het gezicht. Ik zal een voorbeeld geven om u te overtuigen van de ingewikkeldheid van het vraagstuk. Stel, dat wij bepalen: wij gaan in het vervolg alle titels vertalen, zoals ‘Onze Taal’ dat dus graag wil. Op een zekere dag dient de leider van een dansorkest een programma in met de volgende nummers:

Stardust, On the sunny side of the street, Wake up little Susie, Plaisir d'amour, Into each life some rain must fall, Das muss ein Stück von Himmel sein, en I went to your wedding.

Wij zouden dan in ons programmablade en voor de microfoon aankondigen:

Sterrestof, Aan de zonkant van de straat, Word wak-

ker, kleine Susie, Vreugde der liefde, In ieders leven moet een beetje regen vallen, Dat moet een stuk van de hemel zijn, en Ik ben naar je bruiloft geweest.

En dat terwijl al die liedjes in de oorspronkelijk taal gezongen worden. Zoudt u dan, dames en heren, de brieven willen beantwoorden van luisteraars die vragen of wij niet wel in het hoofd zijn? Ja maar, zegt u, je neemt nu de voorbeelden uit de wereld van de lichte muziek, en daarin klinken vertalingen wat mal. Maar in de ernstige muziek gaat het toch wel?

Mag ik dan ook daaruit een aantal voorbeelden geven? Wij gaan uitzenden:

La Traviata, La damnation de Faust, La dame blanche, De cantate 'Mein Herz schwimmt in Blut', Cavalleria Rusticana, La Mer, Les Préludes, Madame Butterfly, de Mondscheinsonate, en La fille aux cheveux de lin. Wilt u dan in ernst, dat wij op papier en voor de microfoon aankondigen:

De Verdoolde, De verdoeming van Faust, De witte dame, Mijn hart zwemt in bloed, Landelijke ridderlijkheid, De Zee, De Voorspelen, De Maneschijnsonate, Mevrouw Butterfly of misschien zelfs mevrouw Vlinder, en Het meisje met het vlaskopje?

Maar natuurlijk vertalen wij sommige titels wel. Natuurlijk spreken we van 'Willem Tell', 'De barbier van Sevilla', 'De verkochte bruid', 'De Vliegende Hollander', 'De Onvoltooide', 'Drie stukken voor orgel' en 'Variaties op een thema van Purcell'.

Als u een formulering van onze werkwijze wilt, dan zou die kunnen luiden: wij houden in het algemeen de titels in het Frans, Duits en Engels in de oorspronkelijke taal (zo nodig met een vertaling, behalve in gevallen als 'De Onvoltooide Symfonie' en 'Drie stukken voor orgel') en vertalen de andere talen of geven de vertaling erbij, bijv. 'La Forza del Destino', 'De macht van het Noodlot'.

U ziet het: geheel consequent zijn is niet mogelijk.

Misschien mag ik u dit antwoord dus aanbieden op de vraag: 'Zou het heus niet mogelijk zijn dat buitenlandse muziektitels in het Nederlands gegeven worden?'

Maar 'Onze Taal' vervolgt: 'De mensen moeten eraan wennen. Hebben we dat bereikt, dan is ons land tenminste op dat punt op Europees peil. Luister naar de B.B.C.!'

Ik zou juist zeggen, dat wij op Europees peil staan wanneer wij de andere talen zoveel mogelijk in tact lieten. En wat de B.B.C. betreft: ik heb een steekproef genomen door de Radio Times van 25 juli door te bladeren. Ik vond daarin o.a. aangekondigd:

Il Segreto di Susanna, Ariadne auf Naxos, Les Patineurs, Prélude à l'après-midi d'un faune, Der Freischütz, Ländler, Variations chromatiques, Das wohltemperierte Clavier, Depuis le jour, enz.

Opmerking nummer 4:

'Verslaggevers. Zij vormen de meest gekritiseerde afdeling'. Je kunt de radiosprekers in twee grote groepen verdelen: de sprekers met een geschreven tekst voor zich en de sprekers, die de dure plicht en de bijwijlen onmenselijke taak hebben voor de vuist weg te beschrijven wat zij zien op Prinsjesdag, of voor het bordes van Paleis Soestdijk, of in een stadion of op een galaconcert. Als Godfried Bomans op de plaats van de gebeurtenis aanwezig zou zijn met de opdracht van een redactie er een artikel

over te schrijven, dan zuigt hij zich vol met indrukken, gaat naar huis, denkt na, neemt zijn balpen en vele bladen papier, denkt na, schrijft weloverwogen een aantal fraaie Nederlandse volzinnen neer, streept door, denkt na, en zo wordt dan een stukje proza geboren, dat misschien eeuwigheidswaarde krijgt, zoals Prof. Romein dat noemt.

Maar nu de radioverslaggever, het derde oog van de luisteraar. Hij moet kijken en meteen vertellen wat hij ziet. Hij moet op de plek en op de seconde zelf zijn zinnen smeden, waaronder dan begrijpelijkerwijs weleens een anakoloet zit. Zijn werk is een eierendans en een quick-step tussen bananenschillen tegelijkertijd. Ik dreig op uw gevoelens te gaan werken en daarvan wil ik mij juist weerhouden. Maar de lust bekruipt me u de nood te schilderen van de verslaggever die de tewaterlating moet beschrijven van een schip dat niet te water **wil**, zoals de Oranje in 1938 of het galaconcert waarvoor de eregasten meer dan een half uur vertraagd zijn.

Dan is het verwijt ‘praatzucht’ van ‘Onze Taal’ onrechtvaardig. En **onjuist** is het woord ‘praatzucht’ met betrekking tot radioverslaggevers als het opgenomen reportages betreft voor een avondjournaal, dat bij alle omroepen overigens anders heet, omdat de radio daarin juist de overtolligheid bestrijdt, flitsend tracht te werken en bondig wil, ja moet formuleren.

Opmerking 5:

‘De groep van de telkens wisselende sprekers is het moeilijkst bereikbaar. Zij variëren ook in maatschappelijke rang en ontwikkeling. Eigenlijk zouden zij van te voren een degelijke taalkundige instructie moeten ondergaan, zowel wat hun geschreven tekst als wat hun uitspraak en opleestechiek betreft. Er zou heel veel tact voor nodig zijn want juist bij kritiek op ons persoonlijk taalgebruik, zijn wij mensen gauw op onze tenen getrapt’.

Dit is een van de belangrijkste punten van het klachtenlijstje van ‘Onze Taal’. Het betreft ons probleem. Als je een spreker uitnodigt over een zeker onderwerp te komen praten, dan moet je in de eerste plaats nog maar afwachten of zijn tekst goed is en in de tweede plaats of hij die tekst goed kan uitspreken.

Dat is werkelijk een groot probleem. Laat mij u een ogenblik meevoeren naar de studio. In de programmaraad valt het besluit dat op een zeker uur van een zekere dag iemand zal spreken over een zeker onderwerp. Onze eerste vraag is: wie zullen wij daarvoor uitnodigen? Na enig zoeken en na lang wikken en wegen is de spreker gevonden. Hij krijgt een contract plus een instructie voor sprekers. Laat mij u enkele punten uit de instructie geven:

‘Bereid uw causerie terdege voor, het is zeker alle moeite waard. Schrijf voor de radio geen artikel, maar leg vast hoe u het ‘de ander wilt zeggen. Met andere woorden: spreek geen schrijftaal, maar schrijf spreektaal. Formuleer uw gedachten in korte zinnen, eenvou-

dig, direct, concreet, doordacht. Bondigheid in het taalgebruik is een dwingende eis voor een gesproken uitzending. Wijdlopiegheid irriteert. Zeg alleen wat strikt gezegd moet worden, vat uw bedoelingen samen in een sprekend beeld, in een pittige uitspraak. De korte zendtijd, die aan het gesproken woord wordt toebedeeld, kan heilzaam werken voor het effect van de causerie. De spreker wordt er door gedwongen zich tot kernen te bepalen. Wanneer die korte zendtijd gebruikt wordt voor het zeggen van leegheden dan wordt de uitzending waardeloos. De radio kan een voorbeeld zijn voor de spraakmakende gemeente, wanneer zij de klaarste eenvoud van zeggingswijze in acht neemt en zich van alle overtolligheid bevrijdt. Overtolligheid immers is een eigenschap waaraan zich de menigte van nature bezondigt. Streef naar de korte volzin, waarin ieder woord weegt en die toch terstond voor ieder begrijpelijk is. Vereenzelvig uw luisterpubliek vooral niet met een kring van collega's en deskundigen. Het zijn juist vaak de ondeskundigen, die naar u luisteren en die willen begrijpen wat u zegt. Gebruik niet onnodig vreemde woorden of al te abstracte beelden. Eenvoud is het kenmerk van het klare.

Maak geen lange inleidingen. Beter is met de deur in huis te vallen, bij voorbeeld door te beginnen met een actueel voorval, een recente uitspraak of iets van dien aard. In de loop van het betoog kunt u altijd nog teruggrijpen naar wat u anders in een inleiding zou willen zeggen. Herhaal essentiële punten van uw betoog met andere woorden. Begin nooit met de gemeenplaats, dat u maar zo kort de tijd hebt voor uw veelomvattend onderwerp of dat u de A.V.R.O. dankbaar bent. Kom direct ter zake.

Wanneer u uw tekst op schrift hebt gesteld - niet 'geschreven' - oefen u dan deze tekst te spreken in plaats van te lezen. Al uw moeite voor een levensecht betoog zou anders tenslotte nog tot een averechts resultaat kunnen leiden.

Al is uw luisterpubliek ook nog zo groot, bedenk dat uw stem meestal in een huiskamer klinkt, met doorgaans niet meer dan twee werkelijk belangstellenden. Spreek uw tekst vooraf thuis hardop uit in een heel rustig, vertellend tempo.'

Tot zover de instructie.

De spreker moet zijn tekst ongeveer een week voor de uitzending inleveren. Die tekst kijken wij nauwgezet door en gelooft u mij: vaak wordt er danig in veranderd. Wij maken van schrijftaal spreektaal. Wij knippen een lange zin in tweeën, vooral een zin als de volgende, die ik werkelijk uit een ingezonden radiotekst heb gehaald: 'De jeugd, die de nieuwe tijd niet meebeleefd, maar maakt, wil, wanneer we eenmaal hun vertrouwen gewonnen hebben, ons, als we achterzijn, wel uit de sleur trekken'. Wij veranderen verder 'echter' meestal in 'maar' en 'thans' in 'nu' en 'reeds' in 'al' en het betrekkelijke voornaamwoord 'welke' in 'die' en 'hetgeen' in 'wat'. En verder veranderen wij ook wel als volgt; er staat deze zin: 'Dat het bestuur van de vereniging zijn uiterste best zal doen om te zorgen, dat dit jaar eindelijk het clubgebouw klaar zal komen, is de wens van de leden'. Het duurt in de radio te lang voor de luisteraar weet dat het de wens van de leden is. Wij wijzigen dus: 'Het is de wens van de leden, dat het bestuur... enz.'. Opzettelijk doen wij ook wel eens inbreuk op de tijden van een werkwoord en wel als de verleden tijd van een werkwoord gelijk is aan de tegenwoordige. Hier is een voorbeeld van een geval van 21 september: er stond: 'Die

ontdekking heeft de theorieën bevestigd, die op gissingen berustten'. Berustten met twee t's, maar dat hoor je niet. Daarvan maakten wij: 'Die ontdekking heeft de theorieën bevestigd, die op gissingen berust hadden'. Hetzelfde geldt voor werkwoorden als vermoeden en lusten. Wij grijpen hier misschien iets te veel in, maar dat spruit voort uit ons verlangen, om duidelijk te zijn.

Wij veranderen natuurlijk ook de uitdrukking 'in bovengenoemde kwestie' in 'de kwestie waarover ik zojuist sprak'. Soms moeten wij een Tante Betje doden, een typische geschreven fout, die, zoals u weet, in spreektaal nooit voorkomt.

Persoonlijk vind ik drie uitdrukkingen bijzonder lelijk, uitdrukkingen, die helaas hand over hand toenemen, namelijk: 'Ik ben **bepaald** niet van mening, enz.', 'Op **dit** ogenblik' in plaats van 'Op het ogenblik' en '**Het is zo, dat...**'.

Ik denk wel eens na over het vrij grote verschil dat er in het Nederlands bestaat tussen de schrijftaal en de spreektaal. Ik zou willen weten of mijn vermoeden juist is dat dit verschil bij ons groter is dan in andere talen. In het Engels bijvoorbeeld lijken mij spreek- en schrijftaal dichter bij elkaar te liggen. Ik ben trouwens op het Engels als radiotaal erg jaloers, omdat het enkele heerlijke interjecties heeft, die een causerie gemoedelijk kunnen maken, zoals 'Well...'. Maar dit terzijde. Wel, nadat dus de tekst van de spreker binnen is en wij hem op de keper hebben bekeken en eventueel gewijzigd, wordt het manuscript op niet-ritselend papier getikt en verzonden met de mededeling: wij verwachten u dan en dan in de studio voor repetitie en uitzending. Wat doen wij op zo'n repetitie?

Wij trachten onze gast met de grootste ongedwongenheid zijn tekst te doen uitspreken; wij maken hem duidelijk dat een te nadrukkelijke verzorging van elke lettergreep evenzeer tot mislukking leidt als een ineenvloeiing van woorden die niet worden verstaan; wij proberen zowel geaffecteerd als vulgair spreken tegen te gaan; wij waken tegen de te gemeenzame toon; wij dringen aan op ruime adempauzen, cesuren die de structuur van de voordracht verhelderen, wij doen een spreker zo vertrouwd worden met zijn tekst dat een toch nog gemaakte vergissing als een natuurlijke verspreking klinkt en niet als een hinderlijk verkeerd lezen; wij gaan luid spreken tegen: wij zeggen: voelt u een hoestbui aankomen, pauzeer dan even en haal diep adem door uw neus, voelt u de kriebel van een nies druk dan met een vinger op uw neus; en tenslotte zeggen wij: 'Trek u niet te veel aan wat Jacobus in hoofdstuk 3 vers 2 zegt: Wie in zijn spreken niet struikelt, is een volmaakt mens'.

U ziet welke voorzorgsmaatregelen wij nemen om te zorgen dat een spreker een aan de microfoon aange-

paste tekst bedreven uitspreekt. Maar, zegt u, ik hoor toch ook weleens een minder verzorgde causerie. Ja, dat klopt. Een spreker stelt ook ons wel teleur. Ik heb jaren geleden eens een groot Nederlands auteur ontvangen, die een wondermooie tekst had ingeleverd, maar die de vaardigheid miste de tekst goed voor te lezen. Bij het horen van de eerste zin bemerk je zoiets al. ‘Coachen’ haalt dan niet veel meer uit. En moet je dan keihard zeggen: Meneer, u kunt het niet, laat ons uw tekst maar voorlezen? Het komt ook voor, dat wij van ‘coachen’ afzien omdat een spreker door een microfoonrepetitie alleen maar zenuwachtiger wordt en door onze aanwijzingen in verwarring geraakt. Maar het komt gelukkig ook veel voor dat de spreker zich met grote welwillendheid aan onze bijstand onderwerpt en het merkwaardige feit doet zich voor, dat zulke figuren meestal al goede sprekers zijn. Tussen haakjes: weet u een Nederlands woord voor ‘coachen’? En nog eens tussen haakjes: het zou prettig zijn eens een rede over het begrip ‘persoonlijkheid’ te houden.

U begrijpt, dat ik nu gesproken heb over de ‘wisselende sprekers’ zoals ‘Onze Taal’ ze terecht noemt. De vaste sprekers kennen het klappen van onze zweep in de piste wel en over hen hebt u natuurlijk net zomin als wij klachten.

Nog één punt: ik sprak dus steeds over sprekers met een tekst. Die zonder tekst zijn er natuurlijk ook, denkt u maar aan de vraaggesprekken. Ja, en dan is het nastreven van het zuivere Nederlands moeilijker, omdat er voor de vuist weg gesproken wordt. Ikzelf heb de ervaring dat vrouwen dan makkelijker en beter spreken dan mannen, omdat de vrouw haar zinnen meestal veel minder ingewikkeld maakt dan de man. Ik zou ook graag willen pleiten voor meer lessen in welsprekendheid op scholen.

Opmerking 6:

‘Een strenge beperking van het gebruik van overbodige vreemde woorden moet een strikte eis zijn’.

Ja natuurlijk. En daar letten wij ook op. Het is weleens moeilijk. Een enkel voorbeeld, recent, want ik klap nu uit de programmaraad van 17 september: wij zenden - ik mag wel zeggen met bijval - een programma uit met grammofonplaten voor jongelui tussen 10 en 20, een groep die de Angelsaksische landen de teenagers noemen. Wij publiceren dus: Muziek voor teenagers en iedereen begrijpt wel wat wij bedoelen. Maar u moogt wel weten, dat het ons dwars zit, dat wij geen Nederlands equivalent kunnen vinden. De beste uitdrukking, waartoe wij tot nu toe genaderd zijn, is 10 + -club of 20 - -club.

Opmerking nummer 7:

‘De radio moet het miljoenen naar de zin maken. Toch geloven wij dat het aantal populaire praatjes in onbeschaafd Nederlands zo klein mogelijk gehouden moet worden. Worden ze geheel afgeschaft, dan zullen wij daarover niet treuren. De Nederlandse heila-houlakomiekkerigheid behoeft door de radio niet over de hele wereld verbreid te worden’.

Tja, ik kom hier op het terrein van een collega, namelijk die van de vermaaksprogramma's. Ik kan me indenken, dat hij weleens een type wil neerzetten en omdat de luisteraar het type niet aan zijn voorkomen kan karakteriseren, naar het hulpmiddel van het bijzondere stemmetje zoekt en van de charge.

Ik zal hem het verzoek van 'Onze Taal' overbrengen.

Opmerking 8:

'Geef Nederlandse lessen in de radio'.

Dat is al wel gebeurd. U herinnert u de Taalclub uit de oorlogstijd misschien en de rubriek 'Ken een haan een ei leggen' van de K.R.O. Het voorstel van 'Onze Taal' ligt in onze Ideeënmap. Het is niet uitgesloten, dat wij eens tot een rubriek over het juiste gebruik der Nederlandse taal overgaan.

Dames en Heren, ik ben begonnen met te zeggen, dat wij verontwaardigd waren over de berispingen van 'Onze Taal', maar nu ik er zo uitvoerig op in heb mogen gaan ben ik eigenlijk wel verheugd, dat ze indertijd gedrukt zijn. Hun wijze van formulering was extreem - ik hoop dat aangetoond te hebben - maar ze hadden door hun openhartigheid tenminste het voordeel dat ze ons in Hilversum uit de tent gelokt hebben. Die tent wil ik nog eens even met u ingaan.

Wij zijn er ons dus van bewust, dat de radio een voorbeeld kan zijn voor de spraakmakende gemeente wanneer zij de juiste wijze van zeggings in acht neemt. Staat u mij toe te getuigen van ons verantwoordelijkheidsbesef door nog even iets over ons werk te vertellen.

Eerst iets over ons taalbesef intern. Radio en televisie hebben veel contacten met het buitenland en het gevaar is groot, dat buitenlandse woorden onze laboratoria, controlekamers en studio's binnensluipen, een verschijnsel dat de gehele Nederlandse industrie en de gehele Nederlandse wetenschappelijke wereld even goed kennen. Wij zijn dus komen te zitten met woorden als air-conditioning, arrangement, chef d'équipe, coachen, cross-faden, feature, free lance, headlines, level, life-uitzending, timen, producer, schlager, song, enz. De sectie Radio en Televisie van de Conferentie der Nederlandse Letteren, een conferentie, die eens per jaar om en om in België en Nederland plaatsvindt, heeft zowel in Brussel als in Hilversum een commissie die de radiotaal tracht te zuiveren. Beide commissies hebben urenlang over vele woorden gebogen gezeten en zullen binnenkort bijeenkomen. De kans is groot, dat wij zelfs de Zuidafrikaanse omroep in ons werk gaan betrekken, wat mij persoonlijk zeer zal verheugen wegens de kranige vindingrijkheid van de Afrikaanders, getuige wat ik deze week hoorde, namelijk 'breinstrijd' voor 'quiz'.

Maar er zijn nog meer activiteiten in de radiostad. Een aantal jaren geleden heeft een commissie voor de uitspraak van woorden, waarvan ik secretaris was, hard gewerkt. Die commissie, in het leven geroepen op voorstel van alle omroepers, verslaggevers en nieuwslezers, heeft lange lijsten gestencild en rondgezonden, waarop de juiste uitspraak van woorden vastgelegd was, zoals **Bogota**, **Caracas**, **Derby**, **Westminster**, **Antigone**, **Aphrodite**, **Augias**, **Nobelprijs**, **Thalia**, **Calliope**, **Felix**

Meritis en Musica Antiqua. Wij dachten aanvankelijk: het zal wel alleen over vreemde woorden gaan maar u zoudt versted staan van het grote aantal Nederlandse woorden waarvan wij de klemtoon moesten vaststellen: **opvarenden** of **opvarenden**, **Noordzee** of **Noordzee**, **IJsselmeer** of **IJsselmeer**.

Over drie woorden heeft onze commissie wegens verdeeldheid nooit een advies kunnen geven:

de woorden op -tie, het woord zone (zoone of zòne) en het woord ingenieur.

Over de uitspraak van woorden op -tie heeft zelfs 'Onze Taal' een jaar of zeven geleden geen uitspraak kunnen doen. Wij hadden meer aan drie regels, die J.A. Meijers een paar jaar geleden in de Groene Amsterdammer opstelde.

Ik wil dus maar zeggen: U kunt ervan op aan dat de omroepers en nieuwslezers aan de uitspraak van woorden zeer veel zorg besteden; **schiet dus niet op hen, zij doen hun best.** Zij zijn zich er namelijk van bewust, dat hun invloed op de luisteraars groot is. Van hen hangt het af of Nederland in het vervolg 'helicopter' of 'helicoptèr' gaat zeggen.

Zij staan ook weleens voor een dilemma. U weet dat de Amerikaanse uitspraak van Arkansas **Aakensow** is; moet je dan eigenwijs blijven en het helemaal goed willen doen? Nee, dan zou ik gewoon **Arkansas** verkiezen, zoals ik - onder ons gezegd - ook gewoon Nautilus zou zeggen in plaats van Nôtilus, zoals de Nieuwsdienst een poosje geleden zei.

Ik beloofde aan het begin van mijn betoog, dat ik zo concreet en openhartig mogelijk zou zijn. Ik hoop, dat ik die belofte niet gebroken heb. Wij hebben het in Hilversum, als mensen die elke dag 2 × 17 uur en meer aan de weg timmeren, weleens moeilijk, maar u moogt ons nooit verwijten, dat wij geen eerbied zouden hebben voor de Nederlandse taal, dat wij geen taalfierheid zouden bezitten en slordig met een cultuurbezit zouden omspringen. Wij weten - om met de radioredacteur van de N.R.C. (6-9-1958) te spreken: 'de invloed van de radio op het taalgebruik door het publiek, de invloed op woordkeuze, uitspraak en vormgeving aan gedachten in het gespreksverkeer, is directer en dwingend bij diegenen onder de luisteraars van wie van nature de weerstand tegen verkeerd taalgebruik niet groot is'.

Wij streven naar het beschaafde Nederlands, waarvan wij weten, dat het, zoals professor Kloeke in een pas verschenen opstel zegt, 'voor 95% van ons volk niet als factum maar als desideratum moet worden beschouwd'.

Maar, om de heer Vogt uit het boek 'A.V.R.O. 1923-1948' te citeren: 'De ervaring heeft geleerd dat er evenwicht moet zijn tusschen woord en klank. Zij heeft ook geleerd dat zoowel de muzikale prestaties, als het gesproken woord, op de meest ideale wijze moeten worden gebracht. Maar zij heeft tevens geleerd, dat een ideaal niet immer te verwezenlijken is. Vooral wat het gesproken woord betreft. Niet allen, die hun medemensen iets te zeggen hebben, bezitten de gave om het zoo te doen, dat zij onbewust het "Dwing ze om in te gaan" toepassen. Vaak dient men de gebrekkigheid der voordracht voor lief te nemen om den rijkdom van den inhoud. Ideaal is dit niet, dat weten wij. Het was - en is - helaas soms nog een vlekje op het programma'. Tot zover de heer Vogt.

Wij doen ons best zoals de pianist in de Mexicaanse bar. En als u eens op ons moppert en met Homerus vraagt: 'Welke taal ontvliedt daar aan de rij Uwer tanden?' weet dan dat wij niettemin onzichtbaar in de studio de uitspraak van professor Kloeke

hebben hangen: ‘Alle beschaafden hebben het streven naar verzorgde taal gemeen, omdat dit een der wezenskenmerken is van cultuur’.

J. van Herpen

Grepen uit de reclametaal

Ik zou mij kunnen voorstellen, dat er onder u zijn, die het vreemd vinden, dat wij ons bezighouden met reclametaal, ja zelfs met de reclame. Zij zouden dan geen uitzondering zijn. In onze volksgemeenschap is het geen kleine groep, die voor de reclame nauwelijks een goed woord over heeft. Veel vertegenwoordigers van het onderwijs behoren er toe. Ik heb ervan ontmoet, die het liefst alle reclame zouden willen afschaffen, ook nadat niemand minder dan de directeur van Unilever, de heer Tempel, de sociale betekenis van de reclame en haar verschillende facetten zó duidelijk toegelicht had, dat de voorzitter van het Genootschap voor Reclame hem hiervoor de kristallen bel van het genootschap heeft uitgereikt.

Inderdaad is de reclame een belangrijk stuk van de maatschappelijke kringloop. Het is dan ook zeker de moeite waard er aandacht aan te besteden. Zonder reclame immers kan men zich geen behoorlijke afzet voorstellen en zeker niet voor de sterk toegenomen behoeften van een volksgemeenschap met een sterke bevolkingsgroei. Zonder afzet is er geen produktie en zeker geen toenemende produktie mogelijk, zonder produktie weer geen welvaart en zonder welvaart geen cultuur. Het is dan ook naar mijn mening een goede gedachte geweest om de reclametaal in dit congres op te nemen.

De reclameboodschap wordt overgebracht door woord en beeld. Ze is zowel auditief als visueel. Slechts over het woord en de taal zal ik enkele opmerkingen maken. Voorzover mij bekend is, heeft men nog niet veel over reclametaal geschreven, ofschoon deze in het algemene taalverband belangrijke kanten heeft, zowel sociologisch als creatieve en esthetische. Een korte bespreking voert al dadelijk tot het vraagstuk van de beroepstalen, brengt op het terrein van de taalschepping en zelfs op dat van de bellettrie. Belangrijk is ook de meer of mindere taalzuiverheid in verband met veel vreemde invloed.

De algemene taalwetenschap heeft zich vooral bewogen op historisch en taalvergelijkend terrein. Men trachtte de oorsprong der taal te doorgronden en vond al zoekend en vergelijkend klank- en taalwetten. De sociologische zijde kreeg echter minder aandacht - de dialectstudies uitgezonderd - en juist op sociologisch gebied ligt de studie der beroepstalen.

Geheel veronachtzaamd is deze studie echter niet. Reeds Dr. Jac. van Ginneken besteedde er in zijn Handboek der Nederlandsche taal (1914) aandacht aan. Hij onderscheidde zelfs 70 beroepstalen, die hij lagere vaktalen noemde. Van elk gaf hij een aantal specifieke termen. Ter illustratie noem ik een paar. Zo spreekt de loodgieter van afsmetten (een rechte lijn aftekenen door middel van een besmeerd koord); de timmerman zegt, dat een deur scheluw is (getrokken), hij werkt ook met een guts (holle beitel) en brengt kikkertjes aan (om een koord vast te maken). De drukker gebruikt bij het zetten een hel (een bakje, waarin hij de kapotte letters gooit). Een zeeman moet 'achteruit komen' als hij bij de kapitein wordt geroepen en hij spreekt over een bekaaier (een stuk touw). In dit licht is het niet te verwonderen, dat ook de reclame er beroepstermen op na houdt. Dit was reeds het geval, toen Van Ginneken zijn boek schreef (1914), ofschoon destijds de reclame een veel bescheidener omvang had. Ze stond bij Van Ginneken ook niet in goede reuk. Hij had er evenals trouwens voor de handel in het algemeen geen goed woord voor over. Bij zijn klassieke studies zal hij waardering daarvoor niet ontmoet hebben.

Toch schrijft hij reeds over de psychologie van de reclame. Voor zijn beschouwingen zouden echter de psychologen van onze tijd weinig waardering hebben. Merkw aardig genoeg is ook het onderscheid tussen reclameuitingen uit Van Ginneken's tijd en die van nu. De humoristische voorbeelden, die hij geeft, zouden in onze tijd vreemd aandoen. Een enkele laat ik hier volgen:

'Ondertrouwd: Helena Zuinig en William Goedkoop, die bij dezen dank zeggen voor Uwe attentie en er U op wijzen vooral zuinig te zijn door geconserveerde groenten.'

Een verschil tussen de reclameuitingen van nu en die van ongeveer 50 jaar geleden is, dat er destijds nog weinig was te merken van invloed der Engelse en speciaal Amerikaanse taal in de reclame. Deze is nu zo groot, dat ze naar veler mening de perken te buiten gaat. Dit brengt ons op het terrein der vreemde termen en in het algemeen op het on-Nederlandse karakter der reclametaal.

Laat ons eens een reclamebureau binnengaan, b.v. Smit's, een naam met 's geschreven, waarin waarschijnlijk reeds Engelse invloed te zien is. U zult er de account-executive ontmoeten. Men laat u een lay-out zien, waaraan de lay-outman bezig is. Hij heeft het al bijna gelay-out, zegt men. Ergens anders is een mediaman aan de arbeid. Het komt neer op sales-promotion en merchandising. Men redeneert zwaar over motivation research, over een case-history, een goede headline, een body-copy en een copy-writer, een slogan en een brain-storm session, over een approach en een break-even point, over woman-ship en prospects, over een free-lance ontwerper en artwork.

Zo gaat het door. Het is alles Engels wat de klok slaat. En toch had men in de plaats van account-executive even goed contactman kunnen zeggen, voor lay-out opmaak, voor sales-promotion verkoopbevordering, voor motivation-research motievenonderzoek, voor case-history praktijkgeval, voor headline kopregel, voor

body copy tekst, voor copywriter tekstschrijver, voor slogan slagzin, voor approach benaderingswijze, voor break-even point evenwichtspunt, voor prospect toekomstklant.

Het gebruik van Engelse termen in het Nederlands en in de reclame in het bijzonder is niet oud. Vooral na de laatste wereldoorlog is er een sterke toeneming. Voor ongeveer 50 jaar was de Engelse invloed op het Nederlands zelfs geringer dan omgekeerd en zeer veel geringer dan die van Frans en Duits. De oorzaak hiervan is niet ver te zoeken. 50 jaar geleden werd in Nederland veel minder Engels geleerd dan later. Veel Nederlanders, die na een lange studie Dr. voor hun naam schreven, kwamen er rond voor uit, dat ze zeer weinig Engels kenden

De besmetting der reclametaal met Engels-Amerikaanse termen moet veroordeeld worden, doch is niet steeds te vermijden. Er zijn termen, waarvoor in het Nederlands geen behoorlijk equivalent is te vinden. Ik noem er een paar van: marketing, briefing, freelance en artwork. Deze woorden zouden een omschrijving nodig hebben. Van marketing is ook nog een scherpe omlijning van het begrip noodzakelijk, briefing heeft een gevoelswaarde, die belet het woord door instructie, opdracht of verzoek te vervangen. Briefing geeft nl. meer vrijheid en mogelijkheid tot initiatief. Een freelance ontwerper heeft ten minste gedeeltelijk eigen risico. Artwork is ruimer dan kunstwerk.

Intussen blijft waakzaamheid ten opzichte van de verengelsing der reclametaal nodig, dit Engels dat zelf een mengtaal is, waarvan ongeveer 75% aan het Frans is ontleend. Deze waakzaamheid is onder vertegenwoordigers van de reclame ook aanwezig. Toen in 1954 de Dictionaire de la Publicité et de la Distribution en huit langues verscheen, hebben de heren W.C. van Baarle, C.W. Teves en Mr. Chr. C.W. Zeylstra getracht voor de vreemde termen Nederlandse te vinden. Ten dele is dit ook gelukt. Waarom zou men schrijven background in de plaats van **achtergrond**, design voor **ontwerp** en display voor **uitstalling**?

Men kan het vraagstuk der besmetting van het Nederlands met vreemde, in het bijzonder met Engelse termen ook meer algemeen stellen. Deze besmetting blijft ondanks het mooie werk, dat Onze Taal in dit opzicht doet namelijk niet staan bij de reclame, doch is ook daarbuiten aan de orde. Geregeld ontmoet men in wetenschappelijke studies Engelse termen, die gemakkelijk door Nederlandse te vervangen zijn. Men schijnt het gewichtiger en misschien wel een bewijs van beschaving te vinden het vreemde woord voor goed Nederlands te gebruiken. Wie spreekt er tegenvoor-

dig van **teruggang** als hij **recession** kan gebruiken! De reclame heeft tenminste nog het excuus, dat het Nederlands voor de export bijna niet is te gebruiken, het Engels meestal wel. Veel is ontleend aan Amerikaanse tijdschriften en boeken, bijv. Printers' Ink.

Het is een zwakke zijde van het Nederlandse volkskarakter het vreemde meestal hoger te waarderen dan het eigene. Speciaal is dit het geval in de taal. Tegenwoordig is dit op te merken door ontleningen aan het Engels, eeuwenlang was dit het geval met Frans. Telkens weer hebben vooraanstaanden getracht hierin verbetering te brengen, zelden met goed gevolg.

Sedert het Bourgondische hof in Nederland heerste, gaf het de stoot tot een vrij algemeen gebruik van het Frans. De aristocratie volgde nl. al te graag. Franse gouverneurs, gouvernantes, kappers en Franse schoolmeesters steunden de overgang. Er ontstond zelfs een Société des dames françaises onder voorzitterschap van een prinses uit het huis van Oranje.

Zo werd het gebruik van het Frans een kenmerk van beschaving, niet alleen in de Republiek der zeven verenigde gewesten, doch ook in Vlaanderen, waar het Vlaams zoals men zei, naar de koestal werd verwezen. In Nederland ging het Nederlands naar de z.g. lagere stand, het mindere volk. Zelfs toen gedurende de Franse overheersing het nationale bewustzijn versterkt werd en er enige verbetering kwam in het gebruik van de eigen taal, bleef er nog lang veel hangen.

In de 18de eeuw schrijven Wolff en Deken in Sara Burgerhart:

‘Ik hoor hier en daar een jong juffertje met opgeschort neusje dus spreken: een Hollandsche roman! Hede, ma ch  re, wel hoe vindt gij dat? Ik lees geen Hollandsch, ik geloof ook niet, dat ik het zou kunnen lezen’.

Aan het einde van de 18de eeuw maakten de Patriotten het niet veel beter. Toen Bilderdijk weigerde de eed op de ‘Rechten van de Mensch’ af te leggen en in een rekwest zijn bezwaren uiteenzette, kreeg hij niet alleen zijn verbanning thuis maar ook de mededeling, dat zijn rekwest was ‘in oproerige en ongemesureerde termen gecoucheert’.

En Hildebrand laat nog in 1839 naar aanleiding van het onderzoek van Keesjes geld ‘de ijverige thesaurierzelve’ afstand doen van het ‘custodie  ren der penningen in quaestie’.

Men moet niet denken, dat deze brabbeltaal tot de z.g. aristocratie beperkt bleef. Bij een onderzoek naar de handelstaal in de 19de eeuw kon ik hetzelfde opmerken. Uit de vele voorbeelden, die ik zou kunnen aanhalen, geef ik er   n:

‘Bij toeval biedt men ter overneming aan een welgesitueerde en beklante Drogist-winkel, dewelcke een goed bestaan opleverd en nog met goed succes wordt gecontinueerd, iemand daartoe inclineerende adressen zich met gesloten en gefranqueerde Brieven aan N.N. onder couvert van J. Pols, Boekverkooper in het Hang te Rotterdam’.

En dat ook in onze tijd een dergelijke brabbeltaal nog mogelijk is, blijkt uit de woorden van een onzer ministers aan een kamerlid namelijk dat deze ‘in een materie notoirlijk zo wel geverseerd is’.

Opmerkelijk is echter, dat in de 19de eeuw het gebruik van Franse termen sterk vermindert. Omstreeks 1860 is het aantal nog gering en zeker niet meer dan nu. Dit kan aanleiding geven tot de hoop, dat ook in de reclametaal langzamerhand het gebruik van onnodige Engels-Amerikaanse termen verminderen zal. Ik wees er reeds

op, dat hiervoor moeite wordt gedaan. Er is weer een commissie voor ingesteld. Ook Discipulus, een waardig navolger van Charivarius, stelt in Ariadne kromme reclametaal en onnodige vreemde termen aan de kaak.

Het is echter opmerkelijk, dat vreemde taalvormen in de handelstaal langer blijven hangen dan in de algemene taal. Het zou mij niet verwonderen, als dit in verband gebracht moest worden met het karakter van de handelsman, waarvan Werner Sombart ons mededeelt, dat er naast allerlei koopmansdeugden ook zijn een zekere behoudzucht, vormelijkheid en zeker ook gewichtigdoenerij. Dit wordt gesteund - ik wees er reeds op - door de neiging van de Nederlander in het algemeen tot onbeheerste navolging van wat uit de vreemde komt. Bovendien ligt op het gebied van de taal voor een klein land, omringd door grote landen met wereldtalen, overneming voor de hand. Voor de reclame weegt bovendien sterk, dat men zich voor de export voordurend van vreemde talen moet bedienen om de buitenlandse afnemer te bevredigen.

Tenslotte is er een zekere geestelijke luiheid, waardoor men de vreemde taalvorm kiest, omdat het te veel moeite geeft de juiste Nederlandse term op te sporen. Dit alles maakt, dat juist in tijden van een zwak nationaal bewustzijn de vreemde invloed zich sterk doet gevoelen.

Voor de reclame is er nog iets bijzonders, namelijk dat men de vreemde termen soms **bewust** kiest. Een voorbeeld hiervan vindt men bij de rookartikelen. Bij de sigaretten telt men gemakkelijk een 150-tal merken, die alle vreemde namen dragen, ofschoon vrijwel alle sigaretten in Nederland worden gemaakt. Veel minder is dit het geval met sigaren. Ik geloof niet, dat er naar de oorzaak van dit verschijnsel nog een onderzoek is ingesteld.

De reclame heeft ten opzichte van de taal een bijzondere taak, die in nauw verband staat met het wezen der reclame. Deze wenst door het woord indruk te maken op mogelijke, toekomstige kopers. De vraag is nu steeds weer, welke woorden, zinnen en uitdrukkingen men met het oog op succes moet gebruiken. Hierdoor komt de reclame tot de taalschepping. **Wat gezegd wordt, moet zoveel mogelijk vasthaken in het geheugen van velen.** De reclame dient daardoor rekening te houden met wat leeft in de psyche van de bevolkingsgroepen, waarop men indruk wil maken. Daar deze groepen verschillend voelen en denken, is de benaderingswijze steeds weer een probleem. Voor de jeugd dient de benaderingswijze weer anders te zijn dan voor de volwassenen, voor de vrouw anders dan voor de man, zelfs voor sociale groeperingen en voor groepen met een bepaalde geloofsbelijdenis kan behoefte bestaan aan een bijzondere woordkeuze.

De taal als reclame-instrument is een stuk gereedschap, waarvan men zich moet bedienen om het meest gunstige resultaat te bereiken. Zoals men door een studie van de gereedschappen en de keuze van het beste de arbeidsproduktiviteit sterk kan vergroten, is dit voor de reclame eveneens het geval door de keuze van het beste taalinstrument.

Alle taal komt van de mens en richt zich tot de mens. Daar de reclametaal andere mensen wil beïnvloeden en tot de koopdaad opwekken, is de keuze van het juiste woord van het grootste belang. Hier is een stukje taalwetenschap, waartoe de esthetiek en de taalpsychologie behoren.

In een zijner diepgaande studiën wijst Stefan Zweig op de moeilijkheid van de juiste woordkeuze. De grootste schrijvers staan hiermee voor een noeste arbeid. Eerst, schrijft Zweig, na een slavenarbeid van dagen en nachten gelukt het eindelijk, dat, wat men gedacht en innerlijk beleefd heeft, helder tot uiting te brengen. Dan eerst kan de verklankte gedachte gaan tot hen die gelijk voelen en denken.

Er is een raakvlak tussen esthetische taalbeheersing en reclametaal. De goede tekstschrijver tracht zich vóór alles in te leven in de gedachten- en gevoelsfeer van de bevolkingsgroep, waartoe hij zich wendt. In zoverre is hij niet ongelijk aan de journalist en de prozaschrijver, die ook moet leven met de personen, tot wie hij zich richt. Ook zij moeten het juiste woord kiezen, dat de idee zuiver vertolkt.

In reclamekringen weet men hoeveel moeite de juiste woordkeuze meebrengt. Eerst na lang overleg en diep gepeins komt het juiste woord in de beste zin naar voren. Ik weet b.v. hoe lang over de bekende zin: 'Het bier is weer best' gedacht en gesproken is. Verschillende voorstellen werden onder het oog gezien tot eindelijk de genoemde zin bevrediging schonk.

Een ander voorbeeld. Het eerste jaar van de cursus der Stichting reclameonderwijs eindigde met de behandeling van een praktijkgeval door een viertal cursisten onder leiding van een docent samengesteld. Men bracht een nieuw produkt op de markt, nl. een kleine stofzuiger, die aan allerlei aantrekkelijke eisen voldeed, bv. klein, sterk en goedkoop. Doch hoe moest de naam zijn? Deze zou de hoedanigheden moeten weerspiegelen en gemakkelijk in het oor liggen. Na lang gepeins kwam men tot de naam Pux, die geheel voldeed.

Terecht merkt dan ook IJge Poppema in Ariadne op: 'Het behoort tot het wezen van de reclameboodschap, dat zij doordacht is' (2-1-'57, p. 55).

Diep in de ziel liggen taalvormen verankerd, die telkens opwellen en reeds in alle tijden in spreekwoorden en zegswijzen tot uiting kwamen. De spreekwoorden zijn voor de reclameman dan ook een veilige gids, niet wat de betekenis betreft, die niet altijd juist is, doch wel naar de vorm. Spreekwoorden en zegswijzen weerspiegelen meestal de volksaard. Als de reclame zich richt naar de volksaard, is ze op de goede weg. Ook zonder studie van de taalhistorie wordt dit aangevoeld. Kenmerkend is in dit opzicht de behoefte aan rijm en stafrijm, daarnaast aan symmetrie en parallelisme. Reeds in het oud-Germaans ontmoet men deze vormen en in het Nederlands liggen ze voor het grijpen, b.v.:

zo heer, zo knecht
zoveel hoofden, zoveel zinnen
beter benijd, dan beklaagd,

en samen met rijm:

zo gewonnen, zo geronnen.

Met alleen rijm:

de morgenstond heeft goud in de mond
borgen maakt zorgen
boontje komt om zijn loontje
vroeg rijp, vroeg rot, vroeg wijs, vroeg zot.

Symmetrie in:

wat niet weet, wat niet deert
wie eerst komt, wie eerst maalt
een klein visje, een zoet visje.

Daar deze vormen door de tijden heen blijven leven, zijn ze voor de reclame uitermate geschikt. Ze worden dan ook geregeld toegepast, misschien meer of minder onbewust. Enkele voorbeelden zijn:

Niemand kan wat Kan kan, of: Wat Kan kan, kan Kan alleen.

Al een vat, kist of krat van de Phoenix gehad?

(Hier helpt de vraagstelling mee)

Dobbelman, lekker man!
Klinkerwegen, veilige wegen.
Wat Sierkan maakt, smaakt.

De firma Web komt naar voren met:

Web spint zijn draden, overal waar mensen wonen. (Hier werkt de symboliek)

Ook buiten het eigenlijke reclamegebied past men reclamemiddelen toe. Algemeen bekend was de oude zin van de A.N.W.B.: Laat niet als dank voor 't aangenaam verpozen, de eigenaar de schillen en de dozen. En in het julinummer '58 van de Econ. Stat. Berichten las ik: Leeft met uw tijd mee, leest de E.S.B.

De goede reclameman is taalscheppend en moet dit zijn om de dynamiek in het bedrijfsleven te volgen. De bevolkingsgroei en de steeds toenemende behoeften, die de sociale dynamiek scheppen, geven geregelde vergroting van afzet. In dit maatschappelijk proces heeft de reclame een steeds belangrijker taak, waarbij de reclameboodschap door taal in beeld tot de consument komt.

Er ligt een wijde kloof tussen de tijd en de reclamevorm toen de marskramer de boodschap mondeling overbracht en de samengestelde vormen, die onze geheel anders geaarde gemeenschap nu nodig heeft. Deze samengesteldheid heeft het meer en meer nodig gemaakt om aan de reclameman een goede opleiding te geven. Het zal u bekend zijn, dat deze sedert 1956 in Nederland bestaat. Ik kan u de verzekering geven: tot grote bevrediging. Reeds heeft een groep van bijna honderd de opleiding met vrucht geëindigd en daar bij deze opleiding de mens en begripsvorming op de voorgrond hebben gestaan, mag verwacht worden, dat de reclame steeds betere vormen zal aannemen, ook wat de taal betreft. Laten wij hopen, dat daarbij het Nederlandse karakter naar inhoud en vorm duidelijker op de voorgrond treedt.

Dr. Elzinga

Het taalgebruik

Ik heb met bekommernis gezien dat de twee vorige sprekers hun dissertatie uitermate nauwkeurig hadden voorbereid, zo goed zelfs, dat zij tot twee keer moesten worden gemaand met spreken op te houden. Dit gevaar nu doet zich bij de derde spreker **niet** voor. Het is zelfs mogelijk dat de voorzitter, wanneer ik gezeten ben, mij verzoekt weer terug te gaan, omdat ik waarschijnlijk korter zal zijn dan één van mijn voorgangers. Niet alleen gedreven door het verlangen naar de koffietafel, maar ook door een uitermate noodlottige omstandigheid, hierin bestaande, dat de twee vorige sprekers alles gezegd hebben wat ik u had willen meedelen. Het zou verkeerd zijn te denken dat de taalbehandeling in de pers aan andere wetten onderhevig zou zijn dan in de radio en in de reclame. Dezelfde fouten die ginds gemaakt worden en dezelfde correcties die daar kunnen worden aangebracht zijn ook hier van toepassing. Met stijgende bezorgdheid heb ik dus alle punten horen aflezen, die ik thuis met veel moeite had samengesteld. Ik vind dat onaangenaam. Het merkwaardige is dat ik vorige week mijnheer Van Herpen op visite had; ik heb hem toen beneden gelaten in mijn kamer. Ik moest even naar boven om koffie te halen en hij is dus tien minuten helemaal alleen geweest bij mijn schrijfbureau...

De functie van de humor is: lucht geven. U hebt alweer lang gezeten in het keurslijf van tuchtvol nadenken en vooral gedisciplineerd luisteren en plotseling staat er voor u iemand die maar één verlangen heeft: zichzelf te zijn. Dat brengt plotseling bij u een vermindering van druk. Ik zeg dat niet omdat het op mij slaat: ik signaleer dit verschijnsel omdat het een van de dingen is die aan de wortel liggen van de humor. Er is geen humor mogelijk zonder een daaraan voorafgaande spanning en hier komen we aan het wonder van 'taal'.

Ik vind het zoiets geheimzinnigs wat wij hebben uitgevonden: die tongbewegingen waardoor wij plotseling in contact komen met die andere wezens en verlost worden van onze eenzaamheid. Wij zijn allemaal volkomen geïsoleerd; ieder van ons loopt op zijn particuliere twee benen als een geïsoleerd kolommetje door de wereld. Uit die luchtbel, die duikerklok, kunt u plotseling stromen uitzenden waardoor de ander u begrijpt. Dat is het wonder van de 'taal'. Ik weet nog goed als kind, hoe ontzaglijk ik onder de indruk was van woorden. Ik weet niet of u dat in dezelfde mate gehad hebt, ik vermoed van wel, want ik sta hier voor mensen die woorden hanteren. Het hanteren van woorden, het eerste ontdekken dat het ding op die vier poten 'tafel' heet. En het woord 'avond', dat is een ontzaglijk woord. U hebt als kind niet geweten dat het 'avond' heette als het zo weemoedig werd; het licht in de tuin werd oud, de schaduwen werden lang, er kwam iets over de schuttingen van melancholie en plotseling heeft uw vader dat alles samengevat in één zakje en gezegd: dat is 'avond'. Tegelijkertijd is dat een enorme beperking.

Taal is een genade Gods, maar het is tevens een verlies. Die hele droom die het kind in zijn hoofd had van een 'avond', die mateloze atmosfeerwolk van gras en bloemen en bijna naar bed en nog net op; de jongere broertjes zijn er al in, maar ik ben de oudste; het klappen in een hand van een juffrouw, het versterven van geluiden in naburige tuinen: die hele avondatmosfeer wordt plotseling geëtiketteerd met één papiertje en daar staat op: 'avond'. Dat is het dus. Dat is de reden waarom kinderen zo'n enorme fantasie hebben, ze bezitten niet genoeg woorden. Woorden klemmen

in, woorden beperken, woorden verarmen. Door het woord vangen wij plotseling de dingen in de huid van een begrip en daarmee is het begrip in zijn bepaaldheid voor u klaargelegd.

Dat is dus een van de nadelen van de taal maar van de andere kant is de taal het enige eigene dat een volk heeft. Ik weet dat deze stelling wat ver gaat maar het is mijn vaste mening dat het eigenste en wellicht in deze tijd nog het enige dat een volk rest en dat het onderscheidt van zijn naburen, alleen nog de taal is. In de architectuur groeien wij steeds meer naar internationale vormen doordat de technische veroveringen overal gelijk zijn; u kunt met gewapend beton een bepaalde ruimte overspannen en dat gebeurt in Spanje precies evenzo als in Enkhuizen. Ook de muziek werkt met twaalf tonen die in Duitsland gelijk klinken als hier. De dans is bepaald door hetzelfde menselijk lichaam en de schilderkunst die nog iets nationaals had in ons land, heeft door de abstracte richting zich gevoegd naar normen die internationaal gehanteerd worden. Het is slechts de taal waardoor de Nederlander zich apart en onvervangbaar onderscheidt en uitdrukt. En hier kom ik aan een opmerking van mijnheer Van Herpen, de eerste spreker, die zich verbaasd afvroeg waardoor het toch komt dat in de Nederlandse taal het onderscheid tussen schrijf- en spreektaal veel groter was dan in welk ander taalgebied ook. Ik geloof dat die verbazing juist is. Wanneer u Duits, Engels of Frans leest dan merkt u dat in al die talen die afstand geringer is. Hier is die gapend en ik mag misschien een hypothese wagen.

Ik geloof dat het komt door het grote gat van de 18de eeuw: de Franse tijd. Mijn mening namelijk is dat niet de taal door het volk wordt gemaakt, door de basis, maar door de top van de pyramide. Die top heeft ongeveer 120 jaar lang Frans gesproken, Frans geschreven en tenslotte zelfs Frans gedacht. Ons heeft het zelfs het drama gebracht als Vlaanderen waar de ontwikkelde 'Dietser' zich afwendde van de moedertaal en deze overliet aan het 'gemene volk'. Het 'gemene volk' creëert niet, dat doet de bovenlaag. Wanneer u de brieven uit de achttiende en zelfs negentiende eeuw leest en merkt hoe in het Frans gesproken en gedacht werd, dan begrijpt u dat onze taal een tijdlang heeft braak gelegen, dat er niet aan gewerkt is; toen zij tevoorschijn kwam, toen haalde men uit de kast de Nederlandse taal als een oud pak dat onder de motballen zat. Beets spreekt ook in zijn inleiding op de Camera Obscura dat hij in dit boek 'der Nederlandse tale het zondagspakje wil uittrekken'. (Een zin die enigszins in tegenspraak is met de uitgedrukte intentie). Welnu, dat heeft Beets geprobeerd. Toen wij weer tot het besef kwamen - de opstand van België in 1830

heeft dit proces aanzienlijk versneld - van een eigen volk met een eigen taal te zijn, toen was het gedeeltelijk te laat, toen zaten wij met een schrijftaal. De gewone taal is intussen verder gegaan en zo is die enorme kloof ontstaan. Deze kloof is door de Tachtigers nog wijder gemaakt, want een van de rampen die ons getroffen hebben, is de beweging van Tachtig (ik bedoel niet in letterkundig opzicht, maar in taalkundige zin). De kloof tussen geschreven taal en volk is daar nog ‘onoverbrugbaarder’ geworden. Daarvóór had men het idee dat ieder het recht had een gedichtje te schrijven; iedereen had thuis een z.g. poëziealbumje waarin zijn rijmpjes werden geboekstaafd. Deze beminlijke gewoonte die ons in contact hield met het creatieve element van de taal, is door Van Deijssel weggesnauwd. Vanaf 1885 was schrijven de bezigheid van zeer verfijnde geesten.

De taal is het voornaamste instrument van de journalist. Ik ben zelf helaas geen journalist (het lijkt me een heerlijk beroep, maar ik mis de gave om heel snel te denken en te schrijven). Ik zeg dat ik de journalist benijd, maar ik beklag hem ook. Ik benijd hem in zoverre als hij het vermogen bezit, de geheimzinnige kwaliteit, om ergens te zijn, te kijken en dan thuis onmiddellijk op te schrijven wat er gebeurd is. Dat is een benijdenswaardige gave, maar ik begrijp toch niet goed het plezier van deze bezigheid.

Weet u, wat voor mij het aardige van schrijven is? Dat is het vinden van het juiste woord. De beloning van schrijven zit niet zozeer in het honorarium van de uitgever (want dit is te verwaarlozen), maar in de enorme voldoening die u hebt als u, na lang zoeken, dat wat u wilt zeggen, geformuleerd hebt. Zo, dat de huid van het woord strak om het begrip zit. Dat geeft een enorme vreugde, als u die zin overleest en kunt zeggen: ja, wat daar staat, dat heb ik werkelijk bedoeld. Dat is een scheppende daad die een ernstige concentratie vereist en een verliefdheid op het woord, een verliefdheid die de journalist vreemd is. Hij is gedwongen snel toe te tasten en uit die schatkamer in de tijd van enkele minuten te halen wat er te halen is, soms is het goud, maar het is ook wel eens roest. Hij vindt tot zijn beschikking daar in die schatkamer klaarliggen een 200-tal gemeenplaatsen. Nu moet u niet denken dat ik de journalist ook maar iets verwijt, er is nooit iemand iets te verwijten. Wij zijn allen (met een grote marge die ik aanneem voor de vrije wil) pionnen op een veel groter bord waarvan wij de spelers niet kennen. Wij leven in een versneld tempo, alles gaat tienmaal harder dan vroeger, zelfs sprekers worden door voorzitters gemaand. In dit enorme tempo is het toch duidelijk dat de journalist onmogelijk aan de bekoring kan weerstand bieden om het denken op te geven en het pasklare woord te pakken en de ‘het-wil-mij-voorkomen’ zin te gebruiken. Onze taal bezit een groot aantal gemeenplaatsen.

Die discrepantie tussen een spreek- en schrijftaal heeft overigens ook een voordeel. Van dat voordeel wordt o.a. gebruik gemaakt door een man als Simon Carmiggelt, want wanneer u op een vrij banale situatie het kleed werpt van de schrijftaal, krijgt u een humoristisch effect. Als hij b.v. waarneemt dat een oude man in een café half zat naar de toonbank strompelt, om daar een glaasje te vatten en hij zegt: **‘de grijsaard spoedde zich naar de tapkast’**, dan gebruikt hij schrijftaal. Dat spoeden is hier geestig, want hij ‘spoedt’ zich niet. Hier wordt expres het vel niet om het begrip getrokken; er blijven rimpels over. Die kans biedt de Nederlandse taal veel meer dan de andere talen en daarom is Nederlandse humor die zich hierop baseert, onvertaalbaar. U kunt natuurlijk dat nooit overbrengen, omdat de andere talen met

de spreektaal zijn meegegroeid. Daar is veel meer een congruentie gebleven; zij kennen die kloof niet.

Is er iets tegen te doen dat wij slecht spreken en slecht schrijven? Ik ontmoet vaak mensen die zeggen: taal is een organisme dat zich ontrekt aan ons ingrijpen, dat is een gedetermineerde plant en je kunt daar niets aan doen. George Orwell (die ik persoonlijk goed gekend heb) geeft echter voorbeelden van uitdrukkingen in de Engelse taal die door het gehoon van journalisten verdwenen zijn. Daar is namelijk in Engeland niet alleen één Charivarius zoals wij die hadden, maar men heeft daar een heel leger van bewakers van de Engelse taal. **Het besef in Engeland (hetzelfde heb ik ook in Frankrijk opgemerkt) dat wij hier te maken hebben met een grote schat, ons overgeleverd van onze voorouders, is zeer groot.**

Wij gaan met dat bezit zeer slordig om; ginds heeft men allerlei cipiers die de taal bewaken. Orwell geeft twee voorbeelden van uitdrukkingen in kranten die om de regel bijna voorkwamen en die in 6 maanden tijd uit alle kranten in Engeland verdwenen zijn, eenvoudig door het sarcasme van een paar journalisten die ze op de hak namen. Die twee uitdrukkingen: 'to explore every avenue' en 'to leave no stone unturned'. Die twee uitdrukkingen zijn uit het Engelse schrijfgebruik in de kranten absoluut verdwenen, doordat een paar mensen zich die inspanning van de tegenwerking getroost hebben. Ik vind dit een buitengewoon moedgevende bijzonderheid die ik u niet wil onthouden. Wordt er hier slecht gesproken, dames en heren, en slecht geschreven? Ja. Ik wil, met voorbijgaan van andere oorzaken, u wijzen op een verschijnsel dat misschien uw aandacht ontsnapt is, nl. de angst van ons Nederlanders voor het pathos. **Wij zijn als de dood voor pathetiek.** Dit komt tot uitdrukking in het verkleinen van de taal. Wij spreken niet van een kop koffie, zoals in Duitsland of Frankrijk, maar van een kopje koffie. Is ons dat zelfs nog te machtig, dan kun je nog een kleintje koffie bestellen. Wij praten voortdurend 'op de hurken', wij leven in één 'fobie' ons aan te stellen. Dat is de grote angst van elke Nederlander waardoor hij zich in een aanhoudende toestand van 'understatement' bevindt, een beminnelijke eigenschap maar is tevens een gevaarlijke. U merkt dat ook in de radio, bijvoorbeeld in driekwart van de hoorspelen spreken de spelers 'plat Nederlands', aanzienlijk 'platter' dan in het werkelijk leven zelfs geschiedt; dit is ook angst om zich aan te stellen. Ikzelf heb de naam van 'precieus' te zijn omdat ik mijn best doe om een zin af te maken: dit is ook ongebruikelijk.

Ik wilde dan nog tenslotte wijzen op een ongelukkige toestand hier in Nederland, dat is nl. de tekst van de schoolboekjes. Want als wij slecht Nederlands spreken, dan is dat voor een klein gedeelte de schuld van ons onderwijs. Onze leerboekjes zijn wel eens geschreven in treurig Nederlands. Daar is niets aan te doen, dat is eenvoudig een feit. Ik heb voor u wat kleinigheden meegebracht, ik vind het nuttig u daar even van op de hoogte te brengen. B.v. hier zie ik: Oefenboek bij de beknopte Franse Spraakkunst voor R.K.-scholen. Daar lezen we in les 14: ‘Onthoudt wel dat: juwelen, keistenen, kolen, knieën, uilen, speelgoederen en luizen, dingen zijn die niet bij elkaar horen’; U denkt misschien dat de zin nu uit is, maar dat is niet het geval, er staat nu een puntkomma en de volzin rondt zich nu als volgt af: ‘maar het spreekt vanzelf dat de Paus zijn rechten zal handhaven’. Opmerkelijk is in dit soort boekjes de namen van de kinderen, de meisjes heten gewoonlijk Sofie en de jongens willen wel eens Wouter heten, twee namen die vrijwel zijn uitgestorven. Bovendien zijn beide oppassend, ook iets wat niet meer voorkomt. Die boekjes zijn voor een gedeelte geschreven enkele decennien geleden en beleven dan voortdurend z.g. ‘herdrukken’. Er zijn nu b.v. werkjes in omloop van onderwijzers die reeds lang vergaan zijn. De nieuwe druk wordt dan verzorgd (zo heet dat) door een onderwijzer die zijn inspanningen beperkt tot het schrijven van een nieuw voorwoord en verder alles bij het oude laat. Ik neem het die man niet kwalijk (u moet me goed begrijpen, hij heeft ook een nieuwe fiets nodig). Zo zijn er boekjes die op het ogenblik in de 50ste druk zijn. Als een voorbeeld ervan hoe oud die boekjes zijn, wil ik u eens laten horen van oplagen van 1956 en 1957, van boekjes dus die nu in omloop zijn, b.v. ‘Les premiers pas’, een Frans leerboekje; ik lees in les 3 (dat is vrij vroeg dus) deze mededeling: Frédéric a une ardoise. Nu zijn er natuurlijk hier onder de meer ontwikkelden die weten wat een ‘ardoise’ is; ik heb het moeten opzoeken. Dat is nl. een **lei**; die is nog in enkele musea te vinden. Het is merkwaardig dat dit in les 3 van een boekje voor de Lagere School voorkomt. Ik vind dat tot nadenken stemmen. Evenals de zin die ik onderaan lees: Papa is voor de piano. Men vraagt zich dan af: Is mama tegen? Ook is merkwaardig het geschreven en gesproken Frans voor U.L.O.-scholen van de heer Arnaud. Dit boekje stamt uit 1908, maar deze druk is van 1956. Daarin lees ik: ‘De meid dient de dame’. Dit is een situatie die in 1895 volkomen normaal was, maar nu een kras staaltje van feodaliteit moet genoemd worden, want er zijn nl. geen ‘meiden’ meer, en het aantal ‘dames’ neemt ook schrikbarend af. Ik kan er nog veel meer voorlezen. Ik zal geen titels noemen, maar me beperken tot de mededeling dat ik dit genomen heb uit de drukken van de laatste twee jaar. Het is een ruikertje van stijbloempjes die ik u aanbied.

‘Piet werd door Marie gekastijd; hij weende.’ ‘Willem heeft een guitige aard, hij is geneigd tot boert en jokkernij.’ ‘Ik kwam in Meppel (Dr.) ter wereld; Wouter zag in Woerden (Z.-H.) het levenslicht; Jezus werd geboren te Bethlehem.’ Ik hoop niet dat iemand mij verdenkt van oneerbiedigheid, ik lees voor wat uw kinderen moeten lezen. Ik had achter Bethlehem overigens graag even H.L. gezien.

‘Wij beminnen moe, moe bemint pa’ (en dan krijg je dit verrassende slot) ‘pa bemint de kat.’ Het is een treffend staaltje van een harmonisch huwelijk, maar als de kat weer moe bemint dan zijn we toch rond gekomen. Opmerkelijk is het dat zo'n boekje een aantal tantes afwerkt: ‘Mijn tante sluimert’, ‘Mijn tante verzamelt moerbeziën en aardnoten’, (hier komt een zeer merkwaardige tante): ‘Uw tante

verzoekt de houtvester om verschoning'. Zo gek is dat natuurlijk niet: in een bos loopt dat nu niet zo direct in de gaten.

Ik heb gehoord van de voorzitter dat er hier veel Vlamingen zijn, ik mag misschien iets daarover zeggen. Ik houd nog al eens een lezing in Vlaanderen en dan constateer ik voortdurend in dat land dat bij onze taal behoort, een zekere 'gêne' over het feit dat zij de taal van boven de Moerdijk niet spreken zoals wij dat doen, maar op hun eigen wijze. In veel gezinnen waar ik logeerde zag ik die boekjes liggen over Algemeen Beschaafd Nederlands en ik zag de inspanning die zij zich getroosten om zich in keurig Nederlands uit te drukken. Ik wil toch van de gelegenheid gebruik maken om iets te zeggen daarover, nl. wanneer ik Roozendaal passeer en in Vlaanderen kom, ondervind ik van mijn kant ook een zekere 'gêne'.

Ik vind nl. het Vlaams verrukkelijk, ik vind het een warme, donkere prachtige altviool. Wanneer ik dan met het koper van mijn Nederlands daartegen in schetter, voel ik mij de mindere. Daar in Vlaanderen is nog in het Nederlands een soort warmte gebleven, uit de Middeleeuwen nagloeïend, die ik als weldadig onderga. Ik herinner me dat ik in Brugge rondliep, het was koud en ik zei: 'Ja, we naderen Kerstmis', in mijn stijve Nederlands. Toen zei die pater: 'Ja, we zijn in het putteken van den winter'. Dat is prachtig. Laten zij, die 'zich in het putteken van den winter bevinden', niet denken dat het bij ons zomer is. Gij hebt iets wat wij missen.

Godfried Bomans

Extra-exemplaren van dit nummer zijn verkrijgbaar bij de Ned.

Uitgeverij,

Breestraat 117, Leiden, postgiro 529740, voor de prijs van f0,50 per stuk.

Betaling uitsluitend per giro.

Flitsen van het Forum

De leden van het Forum waren Godfried Bomans, mr. Jan Derks, Jan van Herpen, Ary van Nierop en prof. dr. mr. M. Rooy. Voorzitter was prof. W.F.J.M. Krul. Er hadden zich voor de gedachtenwisseling ruim veertig mensen aangemeld. Dit betekende dat iedere vragensteller twee en een halve minuut zou hebben gehad om zijn vraag te formuleren en het antwoord te vernemen. De voorzitter heeft daarom niet meer dan twintig vragenstellers kunnen toelaten. Dit was heel jammer, maar onvermijdelijk. Voor dit nummer hebben we een kort overzicht gegeven van een twaalfstal vragen en antwoorden. De tekst hebben we in zeer gedrongen vorm weergegeven.

Prof. Kloeke wijst op de spellinguitspraak in de radio: zesenzestig, langzaam, bijzonder worden herhaaldelijk verkeerd uitgesproken. Hij meent dat men in voordrachten teveel schrijftaal gebruikt.

Forum geeft de professor gelijk. De beide radiomannen verzekeren dat aan deze zaken bij de omroep de grootste aandacht wordt besteed. Nederlanders zijn op dit punt nu eenmaal moeilijk: zodra ze iets op schrift gaan stellen, vervallen ze tot een soort geheimtaal.

Prof. Zandvoort deelt mede dat het Engelse instituut van de Groningse Universiteit bezig is met de verzameling van Engelse woorden die na de laatste oorlog in het Nederlands zijn binnengedrongen. De verhouding tussen spreken en schrijven is in Engeland anders. Daar zijn de woorden van Romaanse oorsprong ietwat 'boekerig'. Bij de Nederlandse nieuwslezers hoort hij vaak verschillende uitspraken van Engelse eigennamen. De zinsmelodie, de intonatie is wat eentonig.

Forum: De monotonie van de nieuwslezer is een staaltje van 'beroepsdeformatie'. De nieuwslezer is neutraal, hij mag geen enkele emotie laten horen: daardoor wordt zijn melodie vlak en daardoor komt de klemtoon zelfs wel eens onnatuurlijk te liggen. Nieuwslezers ondergaan een lange opleiding voordat ze voor de microfoon mogen komen. Fouten maken ze desondanks wel eens. Hun werk is dikwijls ook haastwerk: ze hebben maar weinig tijd voor voorbereiding.

Prof. Pée: Jan van Herpen heeft onze fouten genoemd: de fouten van Radio Brussel tegen het Nederlands. Deze fouten mogen niet gemaakt worden: wij trachten onze taal te zuiveren. Wij willen ook eenheid in de radioterminologie tussen zuid en noord. Er is een commissie voor de terminologie maar die is nog nooit bij elkaar gekomen. In Vlaanderen hebben we liever een Nederlandse benaming dan een vreemd woord.

Forum: De commissie komt binnenkort bij elkaar: ze zal moeten komen tot eenheid in radioterminologie. Wij in het noorden zijn helaas wat verkleefd aan het vreemde woord. Ons meteorologisch instituut had inderdaad beter, net als in het zuiden, 'weerkundig' instituut kunnen heten.

De heer Fuchs: Is het niet funest voor het behoud van de zuiverheid van onze spreektaal dat men in de reclame woorden gebruikt als duster, autocoat, no-iron shirt, oxblood schoenen enz.?

Forum: De reclameman, mr. Derks, vindt de uitdrukkingen wel minder wenselijk, maar ziet er niet iets funests in. De woorden zullen even snel verdwijnen als de voorwerpen waarop ze slaan. De dingen van de mode zijn gelukkig maar van voorbijgaande aard.

De heer Van Baarle: In de inleiding van dr. Elzinga is meer gesproken over de taal van de reclamemensen dan van de advertenties. Woorden als account-executive zijn niet zo gemakkelijk vertaalbaar. De reclame bedient zich vaak noodgedwongen van het Engels. Amerika is de bakermat van de reclame. Als Onze Taal de woorden van de advertenties op de helling wil nemen - een buitengewoon zware en ondankbare taak! -, dan zullen er voldoende mensen in de reclamewereld te vinden zijn die daarbij willen helpen.

Dr. Elzinga: Ik heb mijn inleiding gehouden op verzoek van het Genootschap voor Reclame. Deze heren hebben mijn tekst eerst gelezen en waren het met de inhoud geheel eens. Inderdaad zijn verschillende woorden moeilijk te vertalen, maar er zijn er nog genoeg die heel goed in het Nederlands gezegd kunnen worden, o.a. copywriter: tekstschrijver!

Forum: Mr. Derks meent dat het Engels zo uitbundig wordt gebruikt met het doel om op de klanten indruk te maken. Tekstschrijver is een lastig beroep. Het Engels trekt dikwijls vele begrippen samen in een paar woorden, het Nederlands doet dit veel minder.

Godfried Bomans vindt dat wij falen in het scheppen van nieuwe woorden: we nemen maar klakkeloos over. Er moest een kleine commissie zijn die voordat de pers de kans heeft gehad het vreemde woord overal in omloop te brengen, onmiddellijk toetast en een handige vertaling aanbiedt.

Mr. Derks wijst ook op het niveau van het publiek dat men wil bereiken. De taal moet aangepast zijn aan de aard van het publiek dat tot kopen bewogen moet worden. In de bekende tekst bijv. 'met velpon zie je er geen barst van' is de platte uitdrukking als het ware verheven tot humor en het gebruik daarvan is dan gerechtvaardigd.

De heer Polak: De pers maakt in de zg. ‘koppen’ herhaaldelijk fouten tegen het gebruik van de tijden van het werkwoord: ‘ik was’ in plaats van ‘ik ben geweest’, ‘Eden trad af’ in plaats van ‘Eden is afgetreden’. Men vraagt zich af of dit een ontwikkeling in de taal is die niet meer te stuiten is.

Forum: De journalist moet zo nauwkeurig mogelijk zijn in het gebruik van de tijden. De typografische verzorging van de kop stelt dikwijls andere eisen dan het juiste taalgebruik alléén. Zoekt men een uitweg, dan is er nog de tegenwoordige tijd: ‘Eden treedt af’. Veel nieuwsberichten komen uit de Engelssprekende wereld en in het Engels is het systeem van de tijden anders. Gebruik van de verleden tijd als de voltooide tijd moet komen, is een anglicisme. Het gevoel van de jongere generatie voor dit verschil is beslist flauwer dan dat van de oude generatie. Men raakt in de krant aan de ‘Engelse’ verleden tijd gewend. In de gewone gesproken omgangstaal zal dat niet het geval zijn. Wellicht zal de taal van de krant zoveel invloed krijgen dat de onderscheiding van de twee tijden zal vervallen. Nu moeten we ‘Eden trad af’ zeker fout noemen: het is een ongelukkig anglicisme.

Prof. Ovink: Ons probleem is een machtskwestie. We leven onder de terreur van wat men veronderstelt dat het publiek wenst. Daarom zijn de amusementsavonden van de radio vulgair. Dáártegen richt zich de haat van het publiek, niet zozeer tegen de diverse rubrieken van het gesproken woord. De warenhuizen zijn zo laf en karakterloos dat ze het publiek een ‘coat’ aanprijzen omdat ze denken dat het publiek eerder een ‘coat’ dan een ‘jas’ koopt. Dit is een terreur en het enige wat ons te doen staat, is een onverbloemde contra-terreur uit te oefenen. Zoals nu in Onze Taal gebeurt, zo moet in de pers en in de radio genadeloos dit snobisme gehekeld worden. Wie het dan nog waagt woorden als ‘coat’ te gebruiken, zal uitgelachen worden.

Forum: Ary van Nierop geeft toe dat niet alles wat er tijdens de amusementsavonden wordt uitgezonden, even edel is, maar men moet zich hoeden voor veralgemening en overdrijving. Er is zo langzaamaan een ‘legende’ ontstaan over de vulgariteit van de radio. Weinig instituten in ons land worden zo gehekeld als de radio. Toch doen de samenstellers van de amusementsprogramma's hun best. Zij kunnen het nu eenmaal niet iedereen naar de zin maken, maar als mensen als Annie Schmidt, Carmiggelt en Kees Stip het niet beneden hun waardigheid achten om voor de amusementsprogramma's te schrijven, zijn we op de goede weg.

Prof. Krul hoopt dat de ‘contra-terreur’ zich ook zal uiten door een grote belangstelling in het werk van ons Genootschap. In ons blad wordt voortdurend gestreden tegen vulgariteit en snobisme.

De heer Meyers meent dat in de discussie over vreemde woorden de gevoelswaarde van een woord ter sprake moet komen, vergelijk petticoat eens met onderrok! De inleiders zelf hebben ook vreemde woorden gebruikt: satisfactie, accres, trouvaille. Zij wilden daarmee een schakering bereiken naast het vreemde woord. Hij hoort in de gesproken taal steeds meer ‘het jaar wat’ in plaats van ‘het jaar dat’. Zelfs in de troonrede.

De heer Kater: De Engelse nieuwslezers spreken zonder veel toonverheffing, ze doen het meer persoonlijk. Hij vraagt zich verder af of de kloof tussen gesproken en geschreven taal wel onoverbrugbaar is; zijns inziens naderen ze elkaar steeds meer.

Forum: Dat de Engelse nieuwslezers het beter doen, staat helemaal niet vast. Spreken en schrijftaal groeien inderdaad naar elkaar, maar gelijk kunnen ze nooit worden, omdat spreken iets totaal anders is dan schrijven.

Mevr. Posthumus: De Nederlander is bang zich aan te stellen. Daarom vindt hij het het veiligst als hij ‘deftig’ doet. Wij zijn dol op termen als ‘men bedenke dan toch’, ‘laten we allen’, ‘doch het dunkt ons’. Vertaling van Engelse woorden kunnen we leren van de Afrikaanders: quizz is breinstrijd, pin-up girl is prikkelpop.

Forum: Wij zijn inderdaad een ‘deftig’ volk, geneigd tot moraliseren en voortdurend bezig elkaar te onderrichten. Bomans beweert dat de kracht van onze natie niet geld verdienen is, zoals men veelal denkt, maar het zoeken van een antwoord op de vraag wat wij hier op aarde moeten doen. Dat is een van de nobelste menselijke bezigheden.

Jan H. de Groot. Na de ‘fiets’ zijn er nog heel wat meer nieuwe woorden in de techniek gekomen. Probeer maar eens ‘spuitgieten’ en ‘spinverven’ te vervoegen. In de journalistiek kan men niet buiten clichés, natuurlijk niet, maar dan moeten ze ook goed gebruikt worden. De radioverslaggevers moeten er op bedacht zijn dat zij langer moeten spreken als zij gedacht hadden. Zij moeten een aantal zinnen van tevoren vastleggen. Zij zouden met elkaar de voorraad clichés kunnen verdelen, zodat wij bijv. bij een bekende tocht niet vier keer ‘dames en heren, daar is het sprookje weer’ moeten horen.

Forum: Er is in de laatste jaren veel gecoördineerd, zoals dat heet. Een goede verslaggever heeft altijd ‘voer’ bij zich om daarmee te vullen als hij eigenlijk niet meer veel kan vertellen.

Prof. Krul sluit de gedachtenwisseling. Hij vat nog eens samen wat over uitspraak, woordenkeus en zinsbouw gezegd is. De taal is een onvervreemdbaar bezit van onze beschaving. Het streven naar taalverbetering moet uitgaan niet alleen van liefde voor de taal, maar vooral van kennis van de taal.